

บทที่ 3

กรณีศึกษา: การถอดบทเรียน บัณฑิตพบ บทเรียนสำคัญ แนวกรม พลังงานด้านวิชาการ พลังงานวิจัย ตามภารกิจของ สท.

3.1 ปาฐกถาพิเศษ “การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างยั่งยืน” โดย ศ.นพ.จรัส

ระยะเวลา (ถอดเทป)

ชัดเจนว่า ผู้พิการแยกออกไปจากงานของ สท. ขณะเดียวกันงานของ สท. มีกิจการ โครงสร้างกลไก ฯลฯ มากมาย

ถ้ามองจากมุมวิชาการ สิ่งหนึ่งที่จะทำให้ความยั่งยืนก็คือการมีความรู้ความเข้าใจในแต่ละเรื่อง ซึ่งผมเรื่องผู้สูงอายุขึ้นมาก่อน

ในเรื่องผู้สูงอายุ เราใช้คำว่า *อายุ* หมายความว่า *เวลาที่ผ่านไป* เพราะฉะนั้นเราวัดเวลาด้วยการที่ดูมันเป็นวงจร มนุษย์สังเกตว่าเวลาเป็นวงจร วงจรของวันคือโลกหมุนรอบตัว วงจรของเดือนคือดวงจันทร์ หมุนรอบโลก และหนึ่งปีก็เป็นวงจรโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ เพราะฉะนั้นโลกประกอบด้วยวงจรต่าง ๆ เราก็เอาสิ่งเหล่านี้มาใช้ประกอบกับชีวิตของเรา เมื่อมาดูชีวิตมนุษย์ก็มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้น แต่ว่าการเจ็บและตาย ไม่ใช่เฉพาะเกิดขึ้นตอนสุดท้ายมันเกิดขึ้นตรงกลาง ตรงไหนก็ได้ การมันเกิดขึ้นตามเวลาที่กำหนด เมื่อเป็นอย่างนี้มันมีชีวิตตามชีววิทยา กับชีวิตที่เป็นไปตามเวลา วัน เดือน ปี คือว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ไปครบ 60 รอบแล้ว เค้าก็บอกว่าเป็นผู้สูงอายุ รัฐบาลอยู่เขาก็บอกว่า *เกษียณ* ก็แปลว่าเปลี่ยนเป็นผู้สูงอายุ ด้วยใช้เวลา 60 ปี ตรงนี้ในความเป็นจริงมันเป็นจริงบางส่วนไม่ใช่ว่าความจริงเสียเยอะ ถ้าเรามองดูความจริงการมีอายุทางชีววิทยาเป็นอีกรูปหนึ่ง เป็นความแก่ของร่างกายและจิตใจ และฉะนั้นบางคน 60 แล้วยังไม่แก่เลย บางคนไม่ถึง 60 ก็ค่อนข้างจะห่อหมกแล้ว สภาพนี้เป็นสภาพที่ทำให้เกิดความแตกต่าง แต่นอกจากนั้นแล้วมันมีปัจจัยต่าง ๆ ปัจจัยที่เร่งความแก่ ปัจจัยที่ชะลอความแก่ ปัจจัยที่ทำให้ความแก่มันมีคุณภาพมากหรือน้อยอย่างไร เพราะฉะนั้นมันก็เกิดความแตกต่างในการสูงอายุ

ถ้าเรามองดูสัตว์ทั้งหลายก็มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นวงจรทั่วกันทั้งหมด แต่มันมีต่างกันในส่วนต่าง ๆ เช่น โดยเฉพาะนางพญา อยู่ได้ 3 ปี แต่มดงานอยู่แค่ 6 เดือน สุนัขอยู่ได้ 20 ปี ม้าอยู่ได้ถึง 50 ปี ช้างอยู่ได้ 70 ปี นกแก้วอยู่ได้ 200 ปี สภาพนี้เป็นสภาพของธรรมชาติ เป็นการกำกับโดยพันธุกรรมของสัตว์แต่ละชนิดออกมาคนุษย์ ถ้าบอกว่าเป็นเทวดา ฤๅษี เป็นเซียน เหมือนกับว่าอยู่ค่าฟ้าได้ มีหลักฐานว่ามนุษย์ที่มีอายุยืนยาวที่สุดได้ 122 ปี หลักฐานนี้ทั่วโลกอาจจะมีบางแห่งที่อ้าง แต่ว่าจะจริงอย่างไร นกแก้วก็มีอายุเกินกว่า 200 ปี ปลาคราปอายุยืนกว่านั้น เต่า นานที่สุด หอย โดยการนับเปลือกหอยตามวงปี

เราถูกกำกับด้วยธรรมชาติว่าอายุของเราคงจะราว 120 ปี ซึ่งสิ่งนี้อาจจะไม่จริงอีก เนื่องจากมีการศึกษาที่จะไปกำกับชะลอความแก่ก็ได้ เร่งความแก่ได้ แต่ถ้าเรามองกลับไปมนุษย์ยุคหินจะมีอายุอยู่ได้ 25 ปี สมมติว่ามีหลักฐาน เมื่อพันปีมาแล้วมนุษย์อยู่ได้แค่ 40 ปี และเมื่อร้อยปีมาแล้วมนุษย์อยู่ได้ถึง 60 ปี แต่ตอนนี้ 60 ปีค่อนข้างจะต่ำแล้ว

ถ้าดูความแตกต่างในโลก ประเทศไทยมีคนที่มีอายุเฉลี่ย 70.6 ปี ตอนนี้ผู้หญิงยาวกว่าผู้ชายซึ่งเป็นธรรมชาติ ญี่ปุ่นไปถึง 82.6 ปี เป็นอายุไขเฉลี่ย เพื่อจะเปรียบเทียบสวาซีแลนด์อายุไขเฉลี่ย 39.6 ปี เพราะฉะนั้นความสูงอายุมีความแตกต่างหลากหลาย ถ้ามองดูความแก่หรือความสูงอายุหรือสูงอายุอย่างมีคุณภาพจะเห็นว่ามองได้หลายด้าน เป็นความแก่ทางชีววิทยาหรือสรีรวิทยา ความแก่ทางชีวการแพทย์ ความแก่ทางจิตวิทยา ความแก่ด้านสังคมเศรษฐกิจ ความแก่ด้านจิตวิญญาณ ความแก่เหล่านี้อาจจะเป็นความจริง อาจเป็นเพราะว่าเรารู้สึกของเราเองว่าเป็นอย่างนั้นหรือบางทีถูกคนอื่นยัดเยียดให้ว่าด้วยเราเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นมีสภาพของสิ่งต่าง ๆ ซ้อนกันอยู่ ถ้าเรามาดูว่าอะไรเป็นตัวกำกับความแก่ สิ่งหนึ่งที่เป็นอยู่ก็คือ เรื่องการควบคุมร่างกายของเรา ร่างกายของเราถูกควบคุมด้วยต่อมใต้สมอง ซึ่งควบคุมอีกชั้นหนึ่งที่เรียกว่า ไฮโปทาลามัส คือส่วนที่ต่อจากสมองลงไปสู่ต่อมใต้สมอง และต่อมใต้สมองจะควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ด้วยต่อมต่าง ๆ ต่อมาของการเจริญเติบโต ต่อมาเกี่ยวกับความเจริญทางเพศ ต่อมาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ต่อมาเกี่ยวกับการทำงาน การเจริญของร่างกาย ฯลฯ เพราะฉะนั้นการควบคุมของร่างกายประกอบด้วยระบบ ระบบนี้เป็นระบบฮอโมน แต่เหนือระบบฮอโมนคือระบบของสมอง คือความคิด ความเครียด สิ่งต่าง ๆ เข้ามาควบคุมระบบฮอโมนอีกที มีหลักฐานชัดเจน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทำให้อัตราการแก่ อัตราการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเป็นอย่างนี้เราก็บอกได้ว่า มีการดำรงชีวิต การงาน การออกกำลังกาย การพักผ่อน เรื่องอาหาร พฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ สภาพจิตรวมทั้งความเครียดเป็นตัวกำหนดว่าเราจะแก่เร็วหรือแก่ช้า ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย พวกมลพิษในอากาศ ในน้ำ ในสิ่งแวดล้อม ในอาหาร รวมทั้งในสังคม สังคมที่มีความเครียด มีความกลัว มีความโกรธ ทั้งหมดนี้มีผลต่อระบบฮอโมนของร่างกาย ซึ่งไปกำกับความเสี่ยงอีกทีหนึ่ง

สรุปว่า ความแก่มันมีเรื่องของ “ตนลิขิต” กับเรื่องของ “สังคมลิขิต” ประกอบด้วย 3 ส่วน

1. พรหมลิขิต เกิดเป็นคนก็ต้องมีอายุอย่างนี้
2. เราลิขิตตัวเราเองด้วยพฤติกรรมของเรา
3. สังคมลิขิตเราว่าเราควรมีอายุสักเท่าไร

ยกตัวอย่างประกอบ คือเรื่องของการแก่ทางชีววิทยา การแก่ทางชีววิทยามันเกิดขึ้นด้วยการที่เมื่อเราใช้เซลล์ เมื่อมีการอักเสบติดเชื้อหรือมีแสงรังสีต่าง ๆ มีมลพิษ มีพฤติกรรม ตัวอย่างเช่นการสูบบุหรี่ ก็จะทำให้เกิดการเผาไหม้ของร่างกาย ในการเผาไหม้สิ่งที่เกิดขึ้นคือ อนุมูลอิสระ ซึ่งเป็นตัวทำให้เซลล์มีความแก่เกิดขึ้น เกิดความเสื่อมของเซลล์ และทำให้เกิดโรค เกิดสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งความแก่ ส่วนนี้เกิดการพบว่ามีสารต้านอนุมูลอิสระขึ้นมา ซึ่งก็อ้างได้ว่าสารต้านอนุมูลอิสระเป็นตัวที่ไปปรับผลเสียที่เกิดขึ้นจากอนุมูลอิสระที่เราโตขึ้นมาและเราใช้พลังงานมันก็สร้าง การสร้างอนุมูลอิสระและก็สะสม เพราะฉะนั้นใช้สารเหล่านี้ขึ้นมา มันก็ยับยั้งแล้วก็อ้างว่าทำให้เกิดโรคหัวใจน้อยลง ทำให้เกิดสมองเกิดความเจริญเติบโต ความคิดความจำ รวมทั้งไม่เป็นมะเร็ง อันนี้ก็เป็นอย่างทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากสารต้านอนุมูลอิสระ

ที่นี้ยกมาดูว่ามันมีสารเสริมอาหารที่โฆษณากันอย่างเยอะแยะไปหมดว่าเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ อันนี้เรียกว่าแอนติออกซิแดนท์ ก็มีข้ออ้างว่ามันชะลอความแก่ ลดความเหี่ยวของผิวหนัง ช่วยให้บำรุงสมองและความจำ ช่วยทำให้ไม่เกิดโรคหัวใจ ป้องกันโรคมะเร็ง ตัวอย่างที่มี เช่น วิตามินซี ไนโคแดง ชาเขียว มีโอเมก้า

ต่าง ๆ ปัญหาคือมีของจริงปนกับของไม่จริงปนกันอยู่ จากวิทยุ หนังสือพิมพ์ ทวีทัศน์โฆษณา ของเหล่านี้ เช่น วิตามินอี มีขายหลายประเภทเป็นแบบเม็ด แบบทา ปนอยู่ในอาหารต่าง ๆ ก็มี และก็วิตามินอีมันมีมากอยู่ในพืชผัก ก็แนะนำว่าควรเปลี่ยนอาหารของเราไปเป็นธัญพืช องค์การอนามัยโลกออกมาว่าถ้ากินวิตามินอีพอดีก็เกิดประโยชน์ แต่ถ้าถ้าเกินวันละ 2,000 ยูนิต จะทำให้ตายเร็วขึ้น เพราะฉะนั้นปัญหาก็มีว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่าไปถึงจุดนั้นแล้วหรือยัง เพราะฉะนั้นทุกอย่างมีข้อดีข้อเสีย ไวน์แดงก็มีการโฆษณาและบอกด้วยว่ามี resveratrol ซึ่ง resveratrol ในไวน์แดงเป็นยาต้านอนุมูลอิสระมีสารอยู่ในนั้นทำฤทธิ์จริง ๆ และทำให้คนชายไวน์แดงและกินไวน์แดงมากขึ้น แต่มีหลักฐานว่าถ้าจะกินไวน์แดงให้มี resveratrol เพียงพอเพื่อจะช่วยให้มีสุขภาพลดอนุมูลอิสระ คงต้องกินไวน์แดงวันละ 12 ขวด ทุกวัน มันมีเรื่องของข้อมูลของสิ่งที่เราจะเชื่อถือได้ โฆษณาส่งคมของเรา แล้วทำอย่างไรเราจะไม่เสียค่าใช้จ่ายโดยเปล่าประโยชน์ เราก็อาจมีโทษและไม่ทราบข้อมูลที่ต้องการ จากโฆษณาทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้อยู่ในวงสังคมของเรา เพราะฉะนั้นปัจจัยที่ทำให้เราเกี่ยวข้องกับความแก่มีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาประกอบอยู่มากมาย ความแก่ทางกาย มีการเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ เมื่อมันเสื่อมไปแล้วมันก็เกิดปรากฏการทรงตัวไม่ดี การรับรู้ความรู้สึกไม่ดี ตามองเห็นไม่ชัด ได้ยินก็ไม่ชัด ขณะเดียวกันความแข็งแรง ความสามารถทางเพศ ความจำความคิด อารมณ์ มันก็ถดถอย ด้วยเหตุนี้ความสามารถในการทำหน้าที่ก็ลดลง ความสามารถในการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงก็ลดลง เพราะมันปรับตัวได้ยากลำบาก ความต้านทานต่อโรคก็ลดลง และมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค

เราจะชะลอความแก่นี้ได้อย่างไร มาตรการในการป้องกันความเสื่อมมีอย่างไรได้บ้าง อันนั้นมองเชิงชีววิทยา แต่ถ้ามองเชิงการแพทย์ก็เห็นชัดอีกว่ามีปัจจัยทางการแพทย์ เพราะว่าความอ่อนแอของผู้สูงอายุ มันเกิดขึ้น การทรงตัวไม่ดีพร้อมกับการมีการได้ยินไม่ดี หูไม่ค่อยดี หกล้มเก่ง เวียนศีรษะ พร้อมกันนั้นกระดูกเพราะกระดูกมันเสื่อมในที่สุดก็กระดูกหัก อันนี้ก็เป็นโรคของผู้สูงอายุ ความต้านทานของร่างกายเสื่อมลงก็ทำให้ติดเชื้อง่าย และรักษายาก

การป้องกันในองค์รวมทั้งในคน ในสิ่งแวดล้อม ในสถานที่ ในเครื่องช่วยในการดูแล บ้านผู้สูงอายุต้องมีการเกาะมีดะนั้นจะหกล้มเก่ง มันมีสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยรอบตัว ในทางการแพทย์ (กราฟ) แสดงว่าการเกิดโรค ในอายุต่าง ๆ จะเห็นว่าโรคหลอดเลือดหัวใจตี โรคอัมพาตจากหลอดเลือดสมองตัน โรคมะเร็งก็ตีมันเกิดมากในอายุที่มากขึ้น โรคสมองเสื่อมจะเป็นอัลไซเมอร์ พาคินสันก็ตี พวกนี้ทำให้เกิดความจำเสื่อมมากกว่าประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปแล้ว 60 - 69 ปี 1% โดยธรรมชาติจะมีความจำเสื่อม ถ้าเกิน 90 ปี อย่างน้อยมี 30% ที่จะต้องมีความจำเสื่อม ทำให้เกิดปัญหาเชิงการดูแล ขณะนี้ถ้ามีใครอ้างว่ามียาตัวไหนที่มันใช้รักษาสมองเสื่อมแล้วก็ตามความจำถดถอย พบว่าไม่มีหลักฐานไหนเลยว่ายาตัวไหนที่ได้ประโยชน์ ตรงนี้คือปัญหา ถ้าเป็นโรคอะไรซ่อนอยู่ แล้วมีการรักษาโรคนั้นก็อาจมีการทำให้ความเสื่อมของสมองหยุดได้ หรืออย่างน้อยลงได้ แต่ว่าไม่มียาตัวไหนที่รักษาได้ สำหรับโรคพาคินสันอันนี้มียารักษา

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปีที่ผ่านมา มีประกาศออกมาเป็นที่เห็นตรงกันจากหลักฐานทั้งหลายว่าความเสื่อมของสมอง การถดถอยของความจำมีความสัมพันธ์จริง ๆ กับการดำรงชีวิต เพราะฉะนั้น ใครดำรงชีวิตได้ดีก็สามารถที่จะทำให้ความเสื่อมถดถอยลงไปได้ ดังนั้นเป็นเรื่องที่เราสามารถป้องกันได้ไม่ให้เกิดสมองเสื่อม ถ้าดูเรื่องของโรค ยกมาให้ดูเพื่อให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วการดูแลรักษาโรคมะเร็งในเรื่องของชะลอความแก่ได้

อยู่มาก เรามีโรคความดัน โรคเบาหวาน โรคไขมันแปรปรวน โรคอ้วนเกินน้ำหนัก โรคเหล่านี้เราเห็นเป็นโรค ๆ แต่จริง ๆ แล้วมันมีฐานอยู่ด้วยกัน ฐานของมันประกอบด้วย 3 อย่างเป็นเหตุ (1) พันธุกรรม เพราะพันธุกรรม กำหนดว่าจะต้องเป็นเบาหวาน ต้องเป็นความดัน เป็นไขมัน ขณะเดียวกันมันเกิดเนื่องจาก (2) พฤติกรรมของเรา และ (3) สิ่งแวดล้อม เมื่อเป็นอย่างนี้จะเห็นว่า 2 อย่างหลังสามารถจะปรับแก้ได้ เพราะฉะนั้นการที่จะดูแลเรื่องของเบาหวาน ความดัน ไขมัน แล้วก็ความอ้วน ขณะเดียวกันมีโรคอีกพวกหนึ่งเป็นโรคหัวใจวาย เส้นเลือดในสมองตีบ ทำให้เกิดอัมพาต ไตวาย โรคตาบอด เนื่องจากว่าเป็นเบาหวานอยู่นานประสาทตามันเสียไป อาจเป็นโรคหลอดเลือดที่ขาตีบทำให้ต้องตัดขาทิ้ง อาจเป็นโรคของเส้นประสาทเสื่อมไป ทั้งหมดเหล่านี้ความจริงแล้วมันเป็นผลมาจากโรค 4 ประการแรกประกอบกัน เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นอย่างนี้ ทั้งหมดต้องมองเป็นโรคเดียวกันหมด ในที่สุดก็จะนำไปสู่การพิการแล้วก็ตาย เพราะฉะนั้นถ้ามองทางการแพทย์ก็ถือว่าเป็นการป้องกันอันแรกคือ ป้องกันไม่ให้เกิด (เบาหวาน ความดัน โลหิตสูง ไขมันแปรปรวน แล้วก็โรคอ้วน) ทั้งหมดเหล่านี้เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรค ก็ต้องไปดูแลที่สิ่งแวดล้อม ไปดูที่พฤติกรรม แต่เมื่อเป็นโรค 4 โรคนั้นแล้วจะต้องรีบรักษา ถ้ารักษาควบคุมดีโอกาสเกิดโรคอีกชั้นหนึ่งจะลดลงไปเหลือ 1 ใน 6 เท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้ารักษาดีก็จะไม่เกิดความพิการหรือตาย ซึ่งมองดูทั้งหมดนี้ก็กลายเป็นว่าเราสามารถจะกำกับได้ กำกับไม่ให้เกิดสิ่งที่จะนำไปสู่ความพิการและการตายหรือสิ่งที่เป็นสัญญาณของความแก่

มะเร็งก็เช่นกัน สาเหตุก็มาจากพันธุกรรม พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดมะเร็งแล้ว บอกได้ว่ามะเร็งป้องกันได้ เพราะไม่ใช่โรคที่เกิดโดยธรรมชาติมันเป็นเพราะมีสาเหตุและสาเหตุทำให้มะเร็งสามารถลดความเสี่ยงป้องกันได้ หรือถ้าเป็นมะเร็งแล้วพบในระยะแรกเราก็รักษาหายได้ แต่ปัญหาคือโรคมะเร็งระยะแรกจะไม่มีอาการ จากการตรวจ 1,400 คน พบว่ามี 12 คน ที่มีมะเร็งซ่อนอยู่ และก็ในระยะแรกก่อนที่จะเป็นมะเร็งคือเป็นตั้งเนื้อที่พร้อมจะเป็นมะเร็ง อีกเกือบ 200 คน เพราะฉะนั้นการหาโรคในระยะแรก เพื่อจะรักษาหายได้ ถ้ารักษาในระยะนั้นแค่ตัดมันออกก็รักษาได้แล้ว ไม่ต้องทำฉายแสงหรือคีโม การรักษาหายก็ง่ายขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าเราสามารถกำกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้และส่วนหนึ่งถ้าไปรักษาตอนมันเกิดอาการแล้วหรือเป็นมาดแล้วก็รักษาและหายได้ยาก นี่คือสภาพของปัญหาเมื่อสูงอายุทางการแพทย์

ประเด็นที่ 3 คือ ประเด็นที่ 1 คือการแก้ทางชีววิทยา ประเด็นที่ 2 มองจากมุมการแพทย์ (ความแก่ทางการแพทย์) ประเด็นที่ 3 คือ มองจากมุมทางด้านจิตใจ (ความแก่ทางจิต) ทางด้านจิตใจ เกิดความกลัวต่าง ๆ ขึ้น กลัวความแก่โดยตรงเลย กลัวการเปลี่ยนแปลงเพราะว่าเมื่อแก่ไปมันเกิดการเปลี่ยนแปลงจะต้องเกษียณอายุราชการเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ มันมีความกลัวเกิดขึ้น และในที่สุดกลัวความตาย เมื่อแก่มันมีการสูญเสียความเป็นอิสระ ตรงนี้เป็นปัจจัยใหญ่ที่เราอาจลืมไป ความเป็นอิสระเป็นคุณสมบัติสำคัญของมนุษย์ และความเป็นอิสระไปกระทบกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เรามองเฉพาะกายอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมองจิตใจด้วย เพราะจิตใจเป็นปัจจัยที่สำคัญมากเพราะไปสัมพันธ์กับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เราต้องรักษาไว้

มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ความสามารถในการปรับ มีหลักฐานบอกว่า ถ้าดูดีมันทำให้ใจดีด้วย ถ้าใจดีมันทำให้ดูดีด้วย เรื่องจิตวิญญาณของการสูงอายุ เป็นปัจจัยที่ควรทำการศึกษามากที่สุดเพราะว่าจิตของคนไทยจะไม่เหมือนจิตที่ปรากฏอยู่ในองค์ความรู้ที่มาจากต่างประเทศ เพราะเรามีฐานความรู้ที่สำคัญ

ทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ที่มองความแก่ จะเห็นเลยว่ามีรายงานหลายส่วน
 ที่ว่าสัดส่วนการพึ่งพา (Dependency Ratio) บอกว่า คนที่เกิดมาอายุน้อยก็ยังไม่ทำงานก็ยังคงเลี้ยง
 คนวัยหนึ่งก็ยังคงเลี้ยง จบจากตรงนั้นแล้วถึงไปทำงาน เมื่อทำงานก็เป็นตัวที่ผลิตให้กับสังคมพอสูงอายุ
 ก็เลิกทำงาน ก็กลายเป็นคนที่พึ่งคนทำงาน เมื่อเกิด Dependency Ratio อย่างนี้ขึ้นมาก็ปรากฏว่าสภาพ
 Dependency Ratio กำลังเพิ่มมากขึ้นในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อก่อน
 คนทำงาน 1 คน จะต้องเลี้ยงคนอื่นไม่กี่คน แต่ตอนนี้คนทำงานคนหนึ่งต้องได้ผลงานที่ไปเลี้ยงคนอื่นอีกมากขึ้น
 เพราะว่าแนวโน้มของการเกิดลดลง อัตราสูงอายุยิ่งย่นมากขึ้น แล้วก็อัตราการพึ่งพาเพิ่มมากขึ้น เป็นภาวะ
 หนักมากในอนาคต เป็นภาระของสังคมและภาระของแต่ละคนด้วย มีความจำเป็นบ่อยขึ้น มีค่าใช้จ่ายรายหัว
 เพิ่มขึ้น เพราะว่าความเจ็บป่วยมากขึ้น องค์การอนามัยโลกเรียกการเจ็บป่วยบางชนิดว่าเป็นเจ็บป่วย
 ภาวะอายุ สภาพนี้ทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจเข้ามารุนแรงแต่ว่าสภาพมันควรจะเป็นอย่างนั้นจริง ๆ หรือ นี่คือ
 คือปัญหา การจัดการการเงินกับผู้สูงอายุในประชาคม การจัดการการเงินกับผู้สูงอายุแต่ละคนไปจัดการตอน
 สูงอายุ เพราะฉะนั้นต้องจัดการตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำงานอยู่ สภาพของบำเหน็จ บำนาญข้าราชการเป็น
 อย่างหนึ่ง เรื่องของเงินตอบแทนในประกันสังคมก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ทั้งหมดเหล่านี้เป็นเรื่องของการที่จะช่วย
 เตรียมเงิน แต่ระบบการเงินที่ต้องดูแลเมื่อสูงอายุ ทั้งในระดับบุคคล สังคมโดยรวมยังต้องคิดอีกมาก เพราะมี
 กิจกรรมที่ประกอบต่าง ๆ หลากอย่างอยู่ด้วยกัน

คุณภาพของสุขภาพของสังคมที่มีผู้สูงอายุ น่าจะต้องอาศัยความพอดี ถ้าเรามองเรื่องของปัจจัยที่
 เป็นเหตุ เรื่องของ พรหมลิขิต ตนลิขิต และสังคมลิขิต ก็ปรับได้ ถ้าเป็นพรหมลิขิตเราก็ปรับได้ด้วยกายยอมรับ
 พรหมธรรมชาติ แต่มีวิธีการที่จะบอกได้ว่าเขาลิขิตให้เราแก่แค่ไหน ตายเมื่อไหร่ ขณะเดียวกัน ตนเองลิขิต
 ตัวเองก็ยังไม่ประมาทในการดำรงชีวิตและที่สังคมต้องจัดระเบียบสังคมให้ดี ต้องละเว้นสิ่งที่เร่งความแก่ ก็ช่วย
 ในการชะลอความแก่ สร้างสุขภาพของความแก่ และเตรียมความพร้อมแต่เนิ่น ๆ เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ต้องไปมอง
 เรื่องของสิ่งที่เร่งความแก่เป็นสิ่งที่ชะลอความแก่ สิ่งที่กำหนดคุณภาพของความแก่ ก็มีคุณภาพชีวิตของ
 ผู้สูงอายุ คุณภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ คุณภาพของครอบครัวของผู้สูงอายุในส่วนนี้จะมีเรื่องของค่านิยม
 ในสังคม ครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยว สังคมเรากำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่มีอยู่มากมายอย่างดีคือ
 ครอบครัวขยายของเรา เรากลายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวโดยเฉพาะคนชั้นกลาง สภาพสังคมในชนบท คนที่
 ทำงานเข้ามาทำงานในเมือง เนื่องจากชนบทไม่มีงาน และมีลูกก็ส่งกลับไปให้ตา ยาย เลี้ยง ก็เป็นสังคมอีก
 ลักษณะหนึ่ง ลักษณะใหม่คล้าย ๆ สังคมขยายเหมือนกัน แต่ว่าจะปรับอย่างไรให้สังคมดีขึ้น มีความเมตตา
 กรุณา มีความกตัญญูเกิดขึ้น ถ้ามองอย่างนี้จะได้ว่าความหลากหลายของผู้สูงอายุ เราอาจใส่อายุ 60 ปี
 เป็นข้อกำหนดอย่างหนึ่งซึ่งมีประสิทธิภาพต่ำเพราะมันไม่บ่งชี้ในความเป็นจริง ทั้งในเชิงของชีววิทยา ในเชิง
 การแพทย์ เชิงเศรษฐกิจหรืออย่างอื่น ก็เลยยก ขึ้นมาว่าความจริงมันมีอย่างน้อย 4 ประเภท

**ประเภทที่ 1 คือผู้ที่มีอายุมากตามปี แต่ความจริงแล้วไม่แก่ทางชีวภาพ คนเหล่านี้ถูกบังคับให้เกษียณ
 แล้วก็ก็เป็นผลเสียกับตัวเขาเองด้วยเป็นผลเสียกับสังคมด้วย**

ประเภทที่ 2 เป็นพวกที่มีความเสื่อม ความเสื่อมเกิดมาตอนไหนก็ไม่แน่ อาจก่อน 60 ปี ด้วยซ้ำ แต่ความเสื่อมนั้นสามารถจะปรับตัวเองให้อยู่กับมันได้ อย่างนี้สังคมยอมรับมันสักแค่ไหน แล้วก็ปรับสังคมให้เขาสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร

ประเภทที่ 3 เป็นพวกที่มีความเสื่อมจริง ๆ และเสื่อมมากจนช่วยตัวเองไม่ค่อยจะได้ ส่วนนี้สังคมจะเข้ามามีบทบาทอย่างไร

ประเภทที่ 4 คือคนที่แกลงช่วยตัวเองไม่ได้ ส่วนนี้เราจะทำอย่างไร เช่น กรณีที่แกลงด้วยจำนวนปี แต่ตัวเองชีววิทยายังไม่แก่ ส่วนนี้สามารถทำงานได้ มีผลผลิต ไม่ต้องพึ่งพา ไม่ต้องเป็นภาระของสังคม สามารถรักษาค่าศักดิ์ศรีได้ สามารถที่จะเชื่อมั่นในตนเองได้ มีความเป็นอิสระ และช่วยชะลอความแก่ได้ เขาบอกว่าถ้าหยุดงานเมื่อไหร่มันจะรีบแก่ทันทีเลย ถ้ายังทำงานอยู่ยังสามารถชะลอความแก่ได้ เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรสำหรับคนเหล่านี้ ต้องสร้างโอกาสในการทำงาน ขณะนี้กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม ยังไม่เอื้อกับเรื่องนี้ทีเดียวนักอาจจะต้องหาทางว่าจะทำอย่างไร จริง ๆ แล้วผู้ที่อายุมากตามเวลาแล้วตัวตัวเองยังไม่แก่มีประสบการณ์ที่สะสม และสามารถนำประสบการณ์เหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ได้ เป็นประโยชน์กับตัวเอง และเป็นประโยชน์กับสังคม สังคมเองปัญหาเรื่องของความพึ่งพา สัดส่วนพึ่งพาก็จะเป็นตัวปัญหา อาจจะต้องปรับแก้กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ตอนนี้มีข้อจำกัดชัดเจนอยู่เยอะ คิดว่าส่วนนี้เป็นส่วนที่น่าจะต้องคิด ไปที่ California เห็นโรงเรียนสอนคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ จริง ๆ แล้วอาจต้องมีการ Re-education เรียนใหม่ เมื่อตอนทำงานอยู่จนมันยุ่งจะไปทำคอมพิวเตอร์ก็ไม่ทันเด็ก เพราะฉะนั้นเราไม่ได้ทำ ทำเท่าที่ทำได้ แต่คอมพิวเตอร์มันทำให้เกิดงานต่าง ๆ อีกเยอะแยะ เปิดโลกต่าง ๆ อีกเยอะแยะและสิ่งที่เราอยากรู้ เมื่อก่อนนี้อาจจะฟังดนตรี อยากจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มันมีอยู่ในคอมพิวเตอร์ที่ใช้อินเตอร์เน็ตเข้าไปหา เพราะฉะนั้นผู้สูงอายุอาจสนุกกับการทำอะไรต่าง ๆ เหล่านั้น เพราะฉะนั้นการให้การศึกษากับผู้สูงอายุเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่น่าจะต้องคิด ในการฝึกทักษะใหม่ที่จะเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตในตอนนั้น เช่น เรื่องคอมพิวเตอร์ ผมเห็นเพื่อนหลายคนออกไปทำการเกษตร ปลูกผักแล้วทำเกษตรแต่ไม่เคยเรียนเกษตรมาเลย ไม่เคยมีความรู้เรื่องเกษตรมันก็ลำบาก เพราะฉะนั้นไปเรียนเรื่องวิธีการเกษตร และก็เอาวิธีการอื่นเอาเวลาที่มืออยู่อาจจะทำประโยชน์ได้อีกมากมาย ส่วนนี้เราต้องนึกถึงด้วย เพราะว่าการยอมแพ้ การที่เรากลดถอยเร็วจะทำให้เกิดการแก่ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องแก้ต้องทำคือการแก้วิถีคิด ทั้งวิถีคิดของบุคคล วิถีคิดของหน่วยงานทั้งหลาย วิถีคิดของสังคม ว่าความแก่ไม่ใช่วัดด้วยโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ทุก ๆ ปี อันนี้คือสิ่งหนึ่งซึ่งจะต้องมีอยู่ในกระบวนการของเราเพราะมันมีความหลากหลายตรงนี้จริง ๆ พวกที่ 2 เป็นพวกที่มีความเสื่อมแต่ปรับความเสื่อมได้ ตรงนี้อาจจะต้องปรับงานบางอย่างให้เหมาะสมกับเขา ท่านที่เป็นหัวหน้างานทั้งหลายอาจจะคิดให้ดีเลยว่าคนนี้เหมาะทำงานอย่างไรถึงจะได้ประโยชน์สูงสุด เป็นประโยชน์กับตัวเขาและด้วยเป็นประโยชน์กับงานด้วย บางคนอาจจะทำงานบางอย่างได้ดียิ่งขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นผลผลิต ถ้าจะเอาตามกำลังเต็มที่ แต่มันไม่ได้เต็มที่ที่เราจะลดความคาดหวังตรงนี้ได้อย่างไร ตรงนี้ต้องชะลอความแก่ แต่ละคนที่มีสภาพอย่างนี้ต้องสามารถทำใจได้ด้วย และต้องทำความเข้าใจ ให้การสนับสนุนทั้งโดยครอบครัวและสังคม ทั้งพวกที่ 3 คือพวกที่เสื่อมมากเพียงพองจนไม่สามารถจะทำงานได้เต็มที่ปกติ พวกนี้เป็นภาระทางเศรษฐกิจสังคมแน่ ภาระนี้ก็มีการะมาต่าง ๆ กัน บางคนก็เป็นภาระมาก บางคนเป็นภาระน้อย มีความเป็นอิสระที่จำกัด

มีปัญหาขาดรายได้และค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจะจัดการมันอย่างไร มีความหลากหลายเฉพาะตนแต่ละคนไม่เหมือนกัน มีตามสภาพของครอบครัว ตามสภาพของชุมชนนั้น ๆ จะต้องประเมินสภาพและจัดสวัสดิการสังคมให้ตรงกับความต้องการของเขา ให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม ให้สิ่งที่เขา ไม่มีความหมาย ได้ตรงเป้า ไม่เกินความพอดี สร้างโอกาสใช้ชีวิต และปรับสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อเขา ความช่วยเหลือนี้อาจเป็นความช่วยเหลือทางการแพทย์ ความช่วยเหลือทางการเงิน ความช่วยเหลือด้านสังคม ความช่วยเหลือด้านจิตใจ ที่เรามีระบบให้คนแก่ คนละ 600 บาท ก็ดี คนละ 1,000 บาท ก็ดี คนที่ 1,000 บาท ไม่มีความหมายเลยก็ให้เขา คนที่ได้ 1,000 บาท ยังไม่ค่อยจะพอกก็ได้แค่ 1,000 บาท นี่คือสภาพของระบบของเราที่เป็นระบบที่ไม่มีที่ยืดหยุ่น ฉะนั้นสภาพต้องการความยืดหยุ่นอยู่พอสมควร ต้องการการปรับตนให้รับสภาพได้ เพราะฉะนั้นตัวเขาเองต้องเอื้อให้เขาสามารถที่จะปรับสภาพได้ ที่นี้อีกพวกหนึ่งคือคนแก่ที่ช่วยตัวเองไม่ได้ ส่วนนี้ต้องอยู่บนฐานของมนุษยธรรม บนฐานของกตัญญูตา ต้องพึ่งพาเป็นภาระกับผู้อื่น เป็นภาระของสังคม ต้องมีผู้รับผิดชอบตามบทบาทและเครษฐานะของครอบครัว บางครอบครัวก็ดูแลเองที่ครอบครัวจะดีกว่า บางครอบครัวดูแลตัวเองไม่ได้ เพราะว่าลูกหลานก็ต้องไปทำงาน ไม่มีใครดูแล จะจัดการกับตรงนั้นอย่างไร บทบาทของรัฐหรือสังคม วันนี้เห็นผู้ที่มารับโล่ ผู้ที่ได้รับการยกย่อง แล้วก็ดูในรายการที่จะมีการพูดกัน เห็นชัดว่ามีมาตรการหลากหลายมากมาย และมาตรการเหล่านั้นมันตรงกับความต้องการพอสมควรทีเดียว แล้วระบบการดูแลที่บ้านจะเป็นอย่างไร ระบบบริการเฉพาะทั้งในภาครัฐ สาธารณะ และในองค์กรเอกชน อาจจะไม่ใช่เรื่องการทำเป็นการกุศลอย่างเดียว อาจทำเป็นธุรกิจก็ยังได้ เห็นเลยว่าหลาย ๆ อย่างที่เป็นธุรกิจที่ยืนอยู่ได้ทั้งหมดเหล่านี้คือตัวที่เป็นปัญหาสำหรับผู้สูงอายุ

จริงแล้วเอ่ยขึ้นมาเพื่อให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วความเข้าใจเรื่องสภาพของผู้สูงอายุแล้วก็ความหลากหลายที่อยู่มียู่มาก

ขอเอ่ยที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน คือลูกของมนุษย์เป็นเด็กที่เกิดมาแล้วอยู่ด้วยตัวเองไม่รอด สัตว์บางชนิดเราเห็นเลยว่าคลอตปีบ ภายในเวลาเดียวเดี๋ยวก็ลุกขึ้นวิ่งได้ มีชีวิตได้ แต่ว่าลูกมนุษย์อยู่ไม่ได้ไม่รอด ทีนี้จากการสังเกตดูพออายุขวบกว่า ๆ มันตั้งไข่ ลูกขึ้นยืนสองขาและเดินสองขา อันนี้ธรรมชาติโดยการเกิดเป็นมนุษย์จะยืนสองขาได้ เพราะสมองมันสร้างระบบไว้ ระบบในสมองเป็นมนุษย์มันก็สร้างแล้วก็ทำให้เดินสองขาได้ ส่วนนี้เรามีอยู่เยอะ ในมนุษย์ทุกคนจะมีฐานของความคิด ฐานของอารมณ์ ฐานของความจำ ฐานของอะไรต่าง ๆ ทั้งหลายที่อยู่ในสมองของเรา ส่วนนี้มีอยู่แล้ว แต่ว่าพอไปดูเวลาเรายืนสองขา เวลาล้มมันล้มหน้าล้มหลัง ล้มข้างธรรมชาติไม่สร้างไว้ให้เรา พอขึ้นจักรยานมันจะล้มข้าง เพราะฉะนั้นเมื่อขึ้นจักรยานเขาจะหัดสร้างในสมองของเขาให้เซลล์สมองมันมาต่อกันเข้าเพื่อจะให้ได้สามารถทำตรงนั้นได้ ส่วนนี้เขาเรียกว่าการเกิดความสามารถในสมองของเราด้วยการสร้าง อันนี้เป็นฐานสองฐานที่เป็นตัวฐานของความยืนมนุษย์ ความคิดของเราที่ดี ความจำที่ดี อารมณ์ต่าง ๆ ก็ดี พฤติกรรมทั้งหลายก็ดีส่วนหนึ่งเป็นฐานมาจากพันธุกรรม อีกส่วนหนึ่งมาจากที่เราสะสมจากการศึกษา จากสิ่งแวดล้อมอะไรทั้งหลายนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้เรื่องการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะฉะนั้นเวลาเราพูดถึงเด็กไม่ใช่แค่ว่าเขาเป็นเด็กแล้วเราจะดูแลเขาอย่างไร ความจริงจุดสำคัญคือเป็นโอกาสของเขาในการที่จะเจริญเติบโตมาเป็นคน

ที่ดีมีความสามารถ ที่ร้ายกว่านั้นคือสิ่งที่ทำให้ทำลายโอกาส ส่วนนี้คงเป็นหน้าที่ของ สท. อยู่พอสมควร และก็เครือข่ายทั้งหลาย

ถ้าเราดูคนที่ติดยาเสพติด การติดยาก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในพฤติกรรมของเขา คือเขาชวนไปเจอปัญหา เจอความเครียด แล้วก็ไม่แก้ปัญหากับความเครียดโดยหลง หลบ จากความเครียด หลบจากปัญหาไปใช้ยาเสพติด เพราะเป็นเครื่องมือในการหลบ เกิดความพึงพอใจด้วยยาเสพติด เด็กที่ติดยาจึงกลายเป็นเด็กที่ไม่ได้สร้างพฤติกรรมของตัวเอง ไม่สร้างความสามารถของตัวเอง เมื่อไม่สร้างความสามารถของตัวเองต่อไปหลังจากเลิกใช้ยาแล้ว ไปพบกับปัญหา ไปพบกับความเครียด ก็จะกลับไปใช้ยาใหม่ เพราะว่าเขาไม่มีภูมิคุ้มกันสำหรับกันเขาในการที่จะอยู่ในโลกนี้ได้ เพราะฉะนั้นในการรักษาเสพติด ไม่ใช่การรักษาให้เขาเลิกยาแต่เป็นการสร้างให้เขามีความสามารถในการที่จะจัดการกับความเปลี่ยนแปลง จัดการกับความเครียด จัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งไม่ง่ายเพราะว่าเขาเป็นอย่างนั้นอยู่ จนเลยระยะเวลาในการสร้างตรงนั้น นี่คือสภาพปัญหาของยาเสพติด ไม่ใช่ปัญหาเพียงแต่จะไปเลิกยา คนที่เลิกยาแล้วจำนวนไม่น้อยกลับไปติดยาใหม่ ไม่ใช่ปัญหาเพราะว่าเรื่องการติดยา อาการของยา แต่เป็นเรื่องของการไม่สร้างภูมิคุ้มกันของตัวเอง ส่วนนี้เป็นส่วนที่เราต้องพิจารณาให้ดี การดูแลเด็กและเยาวชน ถ้ามองในมุมหนึ่ง จะเหมือนกับว่าเขาอยู่บนยอดของปากเหว มันเป็นห่วงโซ่อันตรายที่จะตกเหว เพราะฉะนั้นเราทำอย่างไรถึงจะมีรั้วป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายและไม่ให้เขาตกเหว และให้เขามีโอกาสเจริญ จะเห็นเลยว่ามันมีอันตรายอยู่รอบข้างสำหรับเด็ก เพราะฉะนั้นบทบาทของสำนักงานต้องพิทักษ์เขา พิทักษ์ไม่ให้ตกเหว ตรงนี้เราจะทำอย่างไรดี การพิทักษ์คุ้มครองนี้จริง ๆ มันมีการป้องกัน และมีปัจจัยที่มาทำให้เขาเป็น มีอยู่ 3 ปัจจัย อันที่ 1 คือ พันธุกรรม อันที่ 2 คือตัวเขาเอง คือพฤติกรรม อันที่ 3 คือสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นถ้าเราบอกว่าทุกอย่างเป็นเพราะว่าเขาทำเอง เหมือนอย่างที่มีโฆษณาในวิทยุ สื่อเดี๋ยวนี้ว่าโรคไม่ติดต่อหรือโรค NCDs เป็นโรคที่ทำเอง มันก็เหมือนกับว่าคนที่เป็โรคทุกคนเป็นคนที่พฤติกรรมไม่ดี ความจริงมันมีอย่างอื่นประกอบอยู่ด้วย และเป็นหน้าที่คนอื่นอยู่ด้วยเหมือนกัน ถ้าเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรม ถ้าเป็นโรคจากพันธุกรรมเสียก่อน มีเด็กบางคนเกิดมาหรือธรรมชาติแล้วยีนส์ผิดปกติ ก็มีปัญญาอ่อนๆ ถ้าเราตรวจได้เร็วแล้วป้องกันมันได้เร็ว ก็จะช่วยพวกนี้ได้ แต่จำนวนน้อยที่เป็นอย่างนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรม เรื่องการได้อาหารที่เพียงพอครบถ้วน เด็กไทยที่อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้รับอาหารไม่เพียงพอ ขาดสารอาหารบางอย่าง การดูแลในระยะแรกมีน้อย เพราะฉะนั้นจากการศึกษาโดยดูเด็กที่อยู่ในชนบท ปรากฏว่า IQ ค่อนข้างต่ำ อันนี้จริง ๆ แล้วไม่ใช่ปัญหาเฉพาะของเขา แต่เป็นปัญหาอนาคตของชาติเลย เพราะคนของเรา ที่กำลังจะโตขึ้นมีสติปัญญาต่ำประเทศมันจะไปสู้กันได้อย่างไรอันนี้เป็นปัญหาที่อยู่ในมือของท่านทั้งหลายที่ต้องแก้เรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เข้ามา มีบทบาท มีสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นเหตุ สิ่งแวดล้อมทางมลพิษก็เป็นอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดอันตรายกับเด็ก แต่ว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคม การมียาเสพติดอยู่ในสังคมมากมาย เด็กทุกคนก็จะมีปัญหาและก็จะหลบเข้าสู่ปัญหาภัยหาหาได้ง่าย เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่อง การถึงเข้ายาได้ง่ายเป็นปัญหาใหญ่ แต่ว่าไม่ใช่คำตอบทั้งหมด เรื่องของเพศสัมพันธ์ที่มีอันตราย ดูในโทรทัศน์มันมีเรื่องของความรุนแรง เรื่องของสภาพทางเพศซึ่งมันเป็นเรื่องทำให้เกิด ทีนี้ถ้าเด็กตกเหวลงมาแล้วมันก็ตกเหวอยู่ในระดับต่าง ๆ ติดอยู่บนชะง่อนก็แล้วแต่ว่าสภาพมันเป็นอย่างไร การพิทักษ์ คุ้มครอง ดูแล ผู้มีปัญญาทั้งหลาย คิดว่าท่านทั้งหลายมีประสบการณ์อยู่เยอะมาก

เรามีสัญญาาระหว่างประเทศ เรามีกฎหมาย พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก เรามีกรรมการ เรามีกองทุน เรามีหน่วยงาน มีองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ช่วยกันดูแลอยู่เยอะ ส่วนนี้ก็เป็นสิ่งที่เรามีอยู่แล้ว

ถ้าดูผู้ด้อยโอกาสจะมีเศรษฐฐานะ ด้อยโอกาสด้วยภูมิศาสตร์ ด้อยโอกาสด้วยถิ่นที่อยู่ ด้อยโอกาสด้วยการย้ายถิ่น ถ้าดูลูกของคนงานก่อสร้าง คนงานก่อสร้างนี้ย้ายไปตามพื้นที่ก่อสร้าง เพราะฉะนั้นมีปัญหาเรื่องของการศึกษาของเด็กเหล่านี้ มีปัญหาด้านสุขภาพของเด็กเหล่านี้เพราะว่าเขาย้ายที่ไปอยู่เรื่อย ๆ ตรงนี้เป็นตัวปัญหา เรื่องคนไร้สัญชาติ ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับเราอยู่ เรื่องสังคมรังเกียจกับของบางอย่าง อันนี้ก็ทำให้เขาเป็นผู้ด้อยโอกาส

ถ้าดูทั้งหมดแล้ว มันมีความสลับซับซ้อนแล้วก็มีความหลากหลายอยู่ในระบบของมัน ขอยกมาให้ดูว่ามีมาตรการที่หลากหลาย มาตรการที่พอดี และมาตรการที่ยั่งยืน

มาตรการที่หลากหลาย ซึ่งคิดว่า สท. ทำให้เกิดเรื่องนี้ขึ้นแล้ว ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย คือไม่ใช่บทบาทของ sector เดียวแน่ ๆ ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ไม่ใช่การแพทย์อย่างเดียว ไม่ใช่สวัสดิการสังคม สังคมสงเคราะห์อย่างเดียว แต่เป็นหลายอย่างประกอบกัน และมีการกระจาย คือความรับผิดชอบให้หน่วยเดียวทำให้ สท. รับผิดชอบหน่วยเดียวมันทำไม่ได้ มันจะต้องร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่าย อย่างที่ปรากฏแล้วเรื่องของการที่จะประสานต่อเนื่องกัน มิฉะนั้นแต่ละส่วนแต่ละส่วนมันกลายเป็นส่วนเสียแล้วก็เกิดผลไม่เต็มที่ เพราะฉะนั้นบทบาทของ สท. ในการทำหน้าที่ในการประสานเป็นบทบาทที่สำคัญในสภาพที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อน

มาตรการที่พอดี อาจจะต้องเอามาคิด เพราะว่ามันทั้งหลายจะต้องมีการตรงเป้า ตรงปัญหา คือปัญหาเป็นอย่างไร เป้าที่สมควรเป็นอย่างไรกิจกรรมของเราตรงเป้า อันที่สองคือมันตรงกับลำดับความสำคัญไหม ปัญหามันมากมาย เพราะฉะนั้นเราแก้ปัญหาทั้งหมดไม่ได้ต้องดูอะไรสำคัญก่อนหลังแต่ละหน่วยแต่ละงานก็เห็นความสำคัญต่างกันไป ประเด็นสุดท้าย คือเรื่องการครอบคลุม ไม่มีใครตกหล่น ซึ่งเป็นบทบาท สท. ที่กำลังทำอยู่

มาตรการที่ยั่งยืน ต้องมีนโยบาย และยุทธศาสตร์ แปลว่าจะต้องมีความมุ่งมั่น กัดไม่ปล่อย และสำคัญจะต้องมีงบประมาณซึ่งเป็นฐานของความยั่งยืน ประเด็นที่ 2 คือจัดการกับรากเหง้าของปัญหา คือไม่จัดการเฉพาะบนผิวของมัน อย่างเรื่องยาเสพติดเราจัดการกับรากเหง้ามันอย่างไรถึงจะเลิก การใช้การปราบอย่างเดียวมันไม่ได้คำตอบแน่ ๆ มันจะต้องมีกระบวนการต่าง ๆ หลายอย่าง เพราะฉะนั้นรากเหง้าของปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ คือการเข้าใจว่ามันเป็นอย่างไรแล้วก็แต่ละแห่ง แต่ละองค์กร แต่ละหน่วย แต่ละปัญหา มันมีความแตกต่างของมัน

ประเด็นสุดท้าย คือมันขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ความเชื่อของเราว่าความเชื่อของเราเป็นฐานอยู่แค่ไหน ในส่วนนี้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน เรามีกระแสทุนนิยม มีกระแสโลกาภิวัตน์ มีกระแสอำนาจนิยม มีกระแสปัจเจกนิยม ทำให้คนเห็นแก่ตัว เกิดการดูดาวย เอารัดเอาเปรียบ และเกิดความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น มีความอยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคม จากตรงนี้นำไปสู่การแตกความสามัคคีที่เรากำลังเห็นอยู่ ฐานของมันเป็นคอร์ปชั่น คือการฉ้อราษฎร์บังหลวง ฐานของมันเป็นการเล่นพวก เอาพรรคพวกที่ไม่มีความสามารถมาทำงานด้านต่าง ๆ เมื่อเป็นอย่างนี้งานก็ไม่มีคุณภาพ กับการที่มีผู้ทรงอิทธิพลทั้งหลายแล้วใช้อิทธิพลมืดเข้ามาอยู่ใน

สังคมของเราทำให้สังคม มีปัญหา เพราะฉะนั้นโดยรวมแล้ว สังคมเรากำลังมีปัญหา ดังนั้นการแก้ส่วนนี้เราจะทำอย่างไร เห็นชัดว่าจุดนี้เป็นโอกาสของเราที่จะแก้ปัญหาของประเทศของชาติที่จะสามารถทำการแก้ปัญหาดังนี้ได้ มีวิธีการต่าง ๆ ที่จะสามารถแก้ปัญหานั้นได้ อันหนึ่งคือ ทุกข์ด้วยพุทธธรรม เมื่อกี้เราพูดถึงฐานวัฒนธรรมไทย ของเรามีของดีเรามีอยู่ในใจของเราคือเรื่องเมตตากรุณา อันนี้เป็นฐาน ถ้าเราดูผู้สูงอายุ เราใช้คำคุณศัพท์ว่า เพราะท่านทำบุญคุณให้กับสังคม ให้กับเรามาแล้ว เราก็ใช้คำคุณศัพท์ว่า มีความเอื้ออาทร สมเด็จพระสังฆราช เคยเทศนาครั้งหนึ่ง ท่านใช้คำว่า บุพการี ท่านบอกว่าหากคำฝรั่งมาแปลคำนี้ได้ยาก มันไม่มีในสังคมไทย มีคนให้อุปการะก่อนโดยไม่หวังผลเลย ครูบารอาจารย์สอนลูกศิษย์ด้วยบุพการีด้วยอยากให้ลูกศิษย์มีความรู้เป็นคนดี โดยไม่หวังผลตอบแทน แพทย์พยาบาลที่ดีก็เป็นอย่างนั้นรักษาคืนใจอยากให้คนไข้หาย คนไข้ต่อไปก็ไปทำอะไรให้เกิดประโยชน์ต่อไป เพราะฉะนั้นบุพการีเป็นฐานสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมไทย สังคมไทยน่าจะต้องใช้บุพการี เพราะเป็นลักษณะสังคมที่ดี เป็นสังคมบุพการี เดียวมีสังคมกลายเป็นพาณิชย์ ทำอะไรต้องมีผลตอบแทนตามนั้น ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องของสังคมไทยมันมีเรื่องของความสามัคคี เรื่องความพอดี เรื่องความไม่ประมาท สมเด็จพระสังฆราช ท่านเขียนหนังสือมีอยู่ไม่น้อยทีเดียวที่เขียนเรื่องความไม่เบียดเบียน ท่านแปลคำว่าไม่เบียดเบียน คือไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม แต่ที่สำคัญคืออย่าเบียดเบียนตนเอง อีกอันหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมของเราและก็เหมือนกับว่าเราจับ แต่เราไม่รู้ว่าจะเกิดประโยชน์ได้อย่างไร นั่นคือเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประทานไว้ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ซึ่งเป็นเรื่องของความพอเพียง ความพอดี ทางสายกลาง ความถูกต้อง ความมีเหตุผล มีหลักฐานเป็นการใช้ความรู้ ส่วนนี้เป็นส่วนที่ทำให้เราสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อีกด้านหนึ่งคือเรื่องของภูมิคุ้มกัน เป็นสิ่งที่เป็หัวใจของการประชุมครั้งนี้ เพราะว่าเรารู้สึกเข้าไปจากที่ในปัจจุบันว่าเรามีอะไรที่สร้างในตัวฝังลึกอยู่ในนั้น เป็นความสามารถพิเศษที่จะต่อต้านกับสิ่งต่าง ๆ ต่อต้านกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สิ่งที่ไม่ได้คาดหมาย สิ่งที่มากระทบแล้วเราจะสู้กับมันได้อย่างไร อันนี้เป็นสิ่งที่พระราชทานไว้ในการสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ใช่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่สร้างสิ่งที่เป็นภูมิคุ้มกัน ซึ่งอยู่บนฐานของความรอบรู้ รอบคอบ และปัญญา อีกด้านหนึ่งคือคุณธรรม จริยธรรมและการซื่อสัตย์สุจริต เพราะฉะนั้น 5 ประการนี้ ความจริงแล้วมันใช้ในใจของเราได้ดี เวลาเราคิดถึงบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นของชาวชนบท ชาวเกษตรกรรมความจริงไม่ใช่ มันใช้ได้สำหรับทุกคนในกิจการของเรา และตอนนี้มันกำกับเรื่องของ การดูแลเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เราก็คงหาคำตอบได้ คำตอบนี้เป็นคำตอบที่สำคัญ และคำตอบของเรา น่าจะดีกว่าและคำตอบนั้นมาจากการปฏิบัติจริงของท่านทั้งหลาย

3.2 เสนอวิชาการเรื่อง “ภูมิคุ้มกันทางสังคมกับกระแสการเปลี่ยนแปลง” (ถอดเทป)

วิทยากร : 1. นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป เลขาธิการสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

2. คุณสุวรรณี คำมั่น อธิการบดีของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผู้ดำเนินการเสวนา : ดร.อริสรา กำธรเจริญ อาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ดำเนินการเสวนา : มาที่ภูมิคุ้มกันทางสังคมกับการแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภูมิคุ้มกันทางสังคมก็มีหลายมิติ ในมุมมองของคุณหมอพลเดชฯ มองมิติไหนบ้าง ให้ความสำคัญกับมิติไหนมากที่สุดเป็นพิเศษ

นพ.พลเดชฯ : มองเรื่องภูมิคุ้มกันคล้าย ๆ กับระบบในร่างกาย ในร่างกายของเราคือภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่สุดคือภูมิคุ้มกันที่อยู่ภายในร่างกาย เช่นเรามีภูมิคุ้มกันต่อโรคไข้หวัดใหญ่ ตับอักเสบ หรือเรื่องนั้นเรื่องนี้เป็นเฉพาะ ๆ ไป แต่ปัญหาแต่ละเรื่อง เชื้อโรคแต่ละชนิด นั้นหมายความว่าร่างกายของเราต้องเคยสู้กับมันมาก่อน เคยมีประสบการณ์กับมันมาก่อน เคยป่วยมาก่อน หรือเคยติดเชื้อมาก่อน แล้วร่างกาย คือระบบเซลล์ของเราที่ตัวทุกอณูในร่างกายเราค่อย ๆ สร้างภูมิคุ้มกันในตัวเราทีละน้อย ๆ จนถึงระดับหนึ่งที่สามารถป้องกันได้ ก็คงไม่มีภูมิคุ้มกันมากพอ ไม่สามารถป้องกันได้ เพราะฉะนั้นมันจะค่อยสะสมไปอย่างนี้ แล้วภูมิคุ้มกันแต่ละเรื่องนั้นในร่างกายของเรามันมีเพิ่มและมีลด

ผู้ดำเนินการเสวนา : บางช่วงมีภูมิ บางช่วงไม่มีภูมิ คุณหมอพลเดชฯ เปรียบภูมิคุ้มกันง่าย ๆ กับร่างกาย

นพ.พลเดชฯ : มีแล้วก็มีมันค่อย ๆ อ่อนกำลังลง เช่น เราไปฉีดวัคซีนตับอักเสบ ไปกระตุ้นมัน และมีระดับ ที่จะป้องกันมันได้แล้วนั้น นาน ๆ เข้าผ่านไปสองสามปี มันจะตกลงอาจจะต้องไปเติม ที่นี้เรื่องภูมิคุ้มกันของสังคมต้องบอกว่าภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่สุดคือ ภูมิคุ้มกันที่อยู่ในตัวเขาแต่ละคน หมายความว่าเป้าหมายสุดท้ายที่เราจะสู้กับเชื้อโรค อยู่ตรงนี้ ที่นี้ภูมิคุ้มกันทางสังคม มันเป็นอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมันไม่ได้อยู่ในตัวเราแต่มันอยู่รอบตัวเรา หมายความว่า เป็นออกมาหน่อย คือในระดับครอบครัว ก็มีภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวของสังคมของเรา ในระดับที่แคบที่สุดคือครอบครัว แล้วก็ในระดับชุมชนขยายออกไป ในระดับสังคม ในระดับชาติ ซึ่งมันเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เรียกว่า “ยิ่งไกลยิ่งมีความสำคัญ” แล้วที่ห่างออกไปก็มีความสำคัญแต่ว่าจะน้อยลงไป ที่นี้ถ้าเปรียบอย่างนี้ กลับมาที่ร่างกายใหม่ ผมจึงมองว่าภูมิคุ้มกันทางสังคมมันเหมือนกับที่เราใส่เสื้อหนา ๆ มันเป็นระดับการป้องกันข้างนอกอีกที เพราะฉะนั้นภูมิคุ้มกันทางสังคม ไม่ว่าจะ เป็นระดับสังคม ชุมชน ครอบครัว ระดับท้องถิ่น มันอยู่นอกตัว แต่มีความสำคัญทั้งคู่ แต่อะไรสำคัญที่สุดอยู่ที่ข้างใน

ผู้ดำเนินการเสวนา : สรุปจากคุณหมอได้ว่าภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่สุดก็คือภายในร่างกายของเรา แต่ภูมิคุ้มกันทางสังคมก็คือสิ่งที่อยู่รอบตัวใกล้ที่สุดก็คือครอบครัว ถัดมาเป็นชุมชน สังคม เรียนถามคุณสุวรรณีฯ บ้างค่ะ

คุณสุวรรณี : จริง ๆ มองในลักษณะคล้ายกันว่าถ้าเรามองภูมิคุ้มกันว่า คาคการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตและเราจะสร้างอะไรเข้าไปเพื่อให้เขาสามารถปรับตัวได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง มองเชิงปัจเจกภายนอกเพราะว่ามันคงไม่สามารถฉีดได้เหมือนวัคซีน แต่ว่าวัคซีนตัวนี้เราต้องเข้าใจว่ามันเกิดจากปัญหาสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ภูมิคุ้มกันที่เราเลียนแบบมาจากวงการแพทย์ว่ามันน่าจะสร้างได้ แต่ไม่ใช่แบบฉีดเข้าไป แต่ว่าเป็นการดูแลสังคมจะช่วยกล่อมเกล่าแบบไหนที่จะให้เกิดความสามารถที่จะปรับตัวได้ จริง ๆ แล้วไม่ใช่ว่าจะใส่ทีเดียวได้ คืออย่างแพทย์จะมีช่วงอายุ เพราะฉะนั้นภูมิคุ้มกันในความหมายดิฉันจะต้องตลอดเวลา

ผู้ดำเนินการเสวนา : เป็นการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และก็เตรียมการที่จะป้องกัน

คุณสุวรรณี : ซึ่งความหมายมันอยู่ที่เราคาดการณ์ได้แม่นยำแค่ไหน ถ้าไม่แม่นยำเราก็ต้องดูแลแล้ว ปัจจุบันอันใกล้ หรือว่าประสบการณ์ที่ผ่านมามันมีภูมิคุ้มกันอะไรที่ทำให้เราอ่อนแอในการปรับตัว ก็จะมีทั้ง 2 ฝ่าย

ผู้ดำเนินการเสวนา : ต้องตื่นตลอดเพื่อให้เรามีภูมิในการต่อต้านกับสิ่งที่เข้ามาทำร้ายเรา ที่นี้พูดว่า การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงเร็วเหลือเกิน อยากให้ช่วยฉายภาพสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่เกิดขึ้น ที่เห็นอยู่

คุณสุวรรณี : การเปลี่ยนแปลงเป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ จริง ๆ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตระหนักและได้เตือนคนไทยมาตั้งแต่ปี 2521 ว่ามันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาแล้วก็วิบริด ผันแปรของวิกฤตสังคมเศรษฐกิจการเมือง และอื่น ๆ ของโลก ไม่ใช่เฉพาะของประเทศเท่านั้น จึงเป็นข้อความที่พระองค์ท่านได้พระราชทานมา เพราะฉะนั้นเราก็กลับมาดูว่าถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเราดูว่าโลกปัจจุบันนี้ ถ้าเป็นประเด็นของการเป็นสังคมผู้สูงอายุภาพมันเป็นอย่างไรในสังคม และภาพของความเป็นเมือง เรื่องของความเหลื่อมล้ำ หรือแม้แต่การที่เราวมกลุ่มทางการค้า เหล่านี้มันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เราต้องคาดการณ์ว่ามันจะเกิดภาพเป็นอย่างไร กระทบกับอะไร แล้วเราต้องไปสร้างภูมิคุ้มกันอะไร คำว่ากระทบกับอะไร คือเราประเมินความเสี่ยงว่าเราจะเจอกับอะไรบ้าง ซึ่งตรงนี้เรามาคลี่ดูว่ามันมีทั้งเงื่อนไขในประเทศ เงื่อนไขระหว่างประเทศที่ทำให้เราเปลี่ยนแปลง กฎ กติกาโลก โดยเฉพาะเรื่องของสังคมจะมีปัญญาเยอะแยะมากมาย ที่เราจะต้องไปทำกรอบ เรื่องสตรี เรื่องคนพิการ เรื่องผู้สูงอายุ อะไรเหล่านี้ก็คือสิ่งที่เราจะต้องตาม ซึ่งถามว่าเรามีความรู้ความสามารถมากน้อยแค่ไหนก็ต้องศึกษามันก่อนว่ามันไม่เปลี่ยนแปลงอะไร อย่างเช่นเร็ว ๆ นี้เราจะประชาคมอาเซียน เป็นสังคมเดียวกัน สิ่งที่มีแน่ ๆ เลยคือคนต่างวัฒนธรรมอยู่ด้วยกัน ต่างภาษา และก็ต้องรู้ว่าภาษาที่สำคัญใน 600 ล้านคนที่จะเกิดขึ้นก็คือภาษา ภาษา ไข่มุม อย่างนี้มันคือสิ่งที่ทำให้เราคาดว่าข้างหน้าจะเจอกับอะไร แล้วจะต้องปรับตัว เตรียมตัวอย่างไร เรื่องเทคโนโลยีนี้ไม่ต้องห่วงเลย เพราะว่ามันเปลี่ยนแปลงเร็วมาก และมันก็จะผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ เมื่อก่อนเราจะบอกว่าแต่นวัตกรรมภาคการผลิตและการบริการ แต่เดี๋ยวนี้มันมีนวัตกรรมทางสังคมเข้ามาด้วยที่จะมาเสริมภูมิคุ้มกันให้กับเรา แต่เราต้องเข้าใจว่ามันเปลี่ยนแปลงอย่างไรใน sector ต่าง ๆ แต่ที่สำคัญไปกว่านั้น คือเมื่อก่อนความรู้ทั้งหลายก็จะต่างคนต่างหวง จะไม่ค่อยเปิดเผย อย่างเช่น เราทำจิวเวอร์รี นายจ้างก็จะไม่ปล่อยให้ลูกจ้างรู้ว่าทำอย่างไร เพราะถือว่าเป็นความลับของครอบครัว แต่ตอนนี้ไม่ได้ต้องเปิดเผยกัน แล้วก็ในแต่ละเรื่องก็เหมือนกันเพราะว่ามันเป็นความรู้ที่กว้างอยู่ในโลกนี้ เราจะไปเข้าถึงได้ใน

หลาย ๆ รูปแบบ แต่ที่สำคัญคือเราต้องมีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม มีการใช้ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นว่า
มันเป็นของใครก็ตามต้องมีการอ้างอิงทำให้เขาเห็นว่าความรู้ตรงนั้นเอามาต่อยอดอย่างไร เพราะสิ่งเหล่านี้คือ
การเปลี่ยนแปลงที่มันจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แต่ที่สำคัญที่สุดสำหรับประเทศไทยเวลานี้อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน
ก็คือโครงสร้างประชากร ตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา ถามว่าประชากรโลกแนวโน้มก็ยังคงอยู่ก้ำกึ่งระหว่างประเทศ
ที่เป็นสังคมผู้สูงอายุกับประเทศที่เป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบปิรามิด แต่สังคมผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นสังคมที่
มีอำนาจการซื้อสูง และเป็นโอกาสที่เราจะต้องมาปรับการผลิตสินค้าและบริการของเราให้สอดคล้องกับ
ผู้บริโภคที่สูงวัยมากขึ้น แต่เมื่อกลับมามองใน 30 ปี ข้างหน้า หรือมองในปัจจุบัน ประเทศไทยเข้าสู่สังคม
ผู้สูงอายุแล้ว เพียงแต่ว่าเราไม่ได้มีมาตรการหรือการเตรียมพร้อมอย่างเป็นระบบ ในเชิงว่าเมื่อเราเข้าสู่สังคม
ผู้สูงอายุนัยยะที่มันตอบคือ (1) กำลังแรงงานของเราลดลงแน่นอนถ้ากำลังแรงงานของเราลดลงแล้ว เราจะทำ
อะไรอย่างไรกับแรงงาน โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันในอนาคต เพราะว่าอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ถือเป็นกำลัง
แรงงาน ถึงอายุ 59 ปี นอกจากนั้นก็มาคิดว่าแล้วผู้สูงอายุเขายังมีความสามารถ ยังมีประโยชน์ต่อส่วนรวม
ขณะที่จะปล่อยให้เกษียณไปแล้วก็เป็นโรคต่าง ๆ ถ้าเราตระหนักและก็เข้าใจว่าผลกระทบที่มีต่อประเทศไทย
มันถึงขั้นต้องปฏิรูป ปฏิวัติด้วยซ้ำไป ในที่สุดแล้วประชากรในวัยเด็กลดลง ประชากรในวัยเรียนทั้งวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยก็ลดลง การที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ หรือบริการทางสังคมต่าง ๆ ยังทำอยู่เหมือนเดิม หรือให้บริการ
เหมือนเดิม เหมือนเมื่อ 20 ปี ที่ผ่านมามันใช้ไม่ได้แล้ว จะต้องมาปรับ มาทบทวนใหม่หมดว่าโครงสร้างแต่ละ
โครงสร้างทำอะไร เราจะสร้างผลผลิตให้กับแรงงานในช่วงที่เรามีกำลังคนน้อยลงอย่างไรให้พร้อมที่จะสู้หรือ
แข่งขันได้ หรือเป็นที่พึ่งของเด็ก ผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต เพราะฉะนั้นโครงสร้างประชากรเปลี่ยนมันเป็นเรื่อง
ที่มีความสำคัญมากของการพัฒนา หรือการสร้างภูมิคุ้มกันกันในอนาคต เพราะเราก็ประมาณแล้วว่าใน 30 ปี
ข้างหน้า ผู้ชายก็จะอายุยืนขึ้น เมื่อก่อนจากอายุ 70 ปี เป็น 75 ปีแล้ว ผู้หญิงยังแ่ง่ายตายยากอยู่เหมือนเดิม
อายุ 81 ปี อันนี้ก็เป็นภาพที่เราเห็น อย่างนี้แล้วมันมีอะไรอยู่ในภาพของผู้สูงอายุ ถึงต้องบอกว่าต้องเติม
ภูมิคุ้มกันตลอดเวลา เนื่องจากพอเกษียณแล้วเขายังอยู่ด้วยความเก่งของหมอยังอยู่ด้วยสภาพแวดล้อม ก็ตามหรือ
อยู่ด้วยการมีโรค ความดันโลหิตสูง โรคไขมัน โรคที่เป็นโรคไม่ติดต่อ การป้องกันคือต้องใช้พฤติกรรม
การบริโภค พฤติกรรมสุขภาพที่ต้องแก้ปัญหา ซึ่งตรงนี้ก็เกิดปัญหาว่าเรามีผู้สูงอายุ อายุยืนจริงแต่เป็น
สายอินที่เป็นโรคเสียส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นการที่เราพยายามที่จะให้ผู้สูงอายุที่พึ่งเกษียณอายุหรือที่
เกษียณอายุที่พึ่งตนเองได้ เหมือนคุณหมอบริเวณๆ ออกมาช่วยสังคมก็จะเป็นการทำให้มีกำลังใจ มีชีวิตชีวา
มากขึ้น แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นในเรื่องของโครงสร้างประชากรที่ว่าเปลี่ยนแปลง สิ่งหนึ่งที่เราต้องเข้าใจด้วยว่า
เมื่อรูปแบบของครัวเรือนก็เปลี่ยนเช่นเดียวกัน เมื่อก่อนเรามีครัวเรือนแบบหลาย generation อยู่ใน
ครอบครัวเดียวกัน ตอนหลังอยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่จะมาเสาร์ อาทิตย์ก็มี บางทีไปเช่าอยู่ข้างนอก
ที่พอที่สุดแล้วเหมือนกับมีครอบครัวเดียว ที่มีหลากหลายรูปแบบ ลักษณะครอบครัวซึ่งเราดูว่าไม่ใช่
สิ่งพันธภาพในครอบครัวดูได้แค่อัตราการอยู่ร้าง หรือการจดทะเบียนสมรส ไม่ใช่แล้วปัจจุบันเราต้องดูว่าเขา
มีเวลาให้แก่กันเท่าไรเขาสามารถที่จะพึ่งพากันได้มากน้อยแค่ไหน สามารถที่จะมีเวลาให้กันหรือไม่
จึงบทบาทก็สามารถทำได้เต็มที่ไหม ตรงนี้มันทำให้เราเห็นว่าลักษณะครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต
แล้วปัจจุบันเราจะไปสร้างระบบเผื่อระวังหรือว่าไปสร้างว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เราต้องเข้าใจ

***

การเปลี่ยนแปลงอันนั้นซึ่งตรงนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ บางคนมองว่าเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยายเราก็พัฒนาไปตามนั้น แต่จริง ๆ ครอบครัวเดี่ยวเป็นทั้งครอบครัวที่มีผู้ใหญ่กับเด็กอยู่ด้วยกัน สภาพปัญหาที่จะอีกแบบหนึ่ง ภูมิคุ้มกันก็ต้องใส่อีกแบบหนึ่งซึ่งมันไม่ใช่สองสามตัว แต่มันละเอียดมากกว่านั้น อันนี้คือภาพของประชากรกับรูปแบบครัวเรือน ที่นี้พฤติกรรมการบริโภค ก็เป็นอีกอันหนึ่งซึ่งมาจากปัจจัยความเป็นเมืองมากขึ้น เราจะอยู่ในชนบทหรือเมืองหลวง การบริโภคหรือการใช้เครื่องอุปโภคบริโภคแทบจะเหมือนกัน เพราะว่ามันผ่านสื่อออนไลน์ โทรศัพท์ เคเบิลทีวี อะไรเหล่านี้ ทำให้เราเสพสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้นเราก็ได้เห็นว่ามีคนต่างชาตินามาเมืองไทยเขาบอกว่ามีกินตลอด 24 ชั่วโมง ตามข้างถนนมีกินหมดตอนแรกเขาไม่กล้ากิน ตอนนี้อากแล้ว คือไม่กลัวเชื้อโรคแล้ว อันนี้คือการกินข้าวนอกบ้าน ที่แน่ ๆ คือร้านสะดวกซื้อ หลายคนจนกลัวว่าร้านโชห่วยก็จะหายไป ซึ่งจริง ๆ แล้วเราต้องเข้าใจว่าจะอยู่ด้วยกันอย่างไร ระหว่างพวก 7-11 หรือร้านโชห่วยทั้งหลายที่อยู่ในชุมชน อันนี้ก็เป็นประเด็นของการเปลี่ยนแปลง อีกอันหนึ่งคือเรื่องเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายก ในเรื่องของสื่อสารเป็นเรื่องที่น่าตกใจมากสำหรับ จะบอกว่าน่ายินดีก็ได้ น่าตกใจก็ได้ คนไทยรู้สึกจะเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ Facebook ก็ดี Instagram ก็ดี อะไรเหล่านี้ได้มากกว่าประเทศในกลุ่มภูมิภาคนี้เลย คือกลุ่ม CLMV (กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม) แล้วถามว่ามันได้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์หรือว่าสร้างภูมิคุ้มกันได้มากน้อยแค่ไหน ปรากฏว่าเป็นดาบสองคม ซึ่งเป็นประเด็นอีกเหมือนกันว่าเราจะช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันอย่างไรหรือว่าแม้แต่การใช้ชีวิตของเด็ก พฤติกรรม การเรียนพิเศษ สิ่งเหล่านี้มันเหมือนกับว่าเรากำลังสร้างภูมิคุ้มกันที่ผิดให้เด็กหรือเปล่า ถ้าเราไม่เข้าใจที่ไปที่มาว่าแต่ละช่วงวัยเขามีพฤติกรรมมีจริตแบบไหน แล้วแต่ละช่วงวัยมันไปสะท้อนถึงการที่ครอบครัวอยู่ระหว่างต่าง Generation มันก็มีผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันเช่นเดียวกัน ความด้อยโอกาสเราก็มองว่าถ้าเรามองการสร้างภูมิคุ้มกันตามภาษาแพทย์ เขาว่าต้องฉีดที่คน เพราะฉะนั้นคนทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ได้รับการสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ว่าจะเป็เด็ก สตรี ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการทั้งหลาย เพราะฉะนั้นอันนี้คือสิ่งที่เป็ความเหลื่อมล้ำ ที่เราเห็น ยิ่งเราจะเปิดเป็สังคมเดียวกัน ครอบครัวเดียวกันในอาเซียนหรือแม้แต่ในภูมิภาคเอเชียก็ตาม มันก็จะมี การเคลื่อนย้ายทั้งโรค ทั้งอาชญากรรม ทั้งยาเสพติด ทั้งการค้ามนุษย์ ทั้งหมดอย่างที่ว่ามันมาประกอบด้กัน อยู่ในประเทศไทยได้ดีทีเดียว เพราะประเทศไทยถือว่าพื้นฐานเดิมของเราคือเรายอมรับทุกเรื่อง แต่บางทีเราไม่รู้เท่าทันว่าสิ่งเหล่านี้เป็พิษภัยมากน้อยแค่ไหน แต่เราลืมนึกไปว่าเด็กและเยาวชนของเรามีศักยภาพในการย่อยหรือว่ามีภูมิคุ้มกันในการที่ใช้สิ่งเหล่านี้ที่เป็ Social Media หรือว่าเป็นการหาความรู้จากสิ่งเหล่านี้ ได้มากน้อยแค่ไหน ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องของสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงว่ามันต้องละเอียดในการวิเคราะห์ทั้ง ประเด็นภายในภายนอก สิ่งทีพุดอาจจะเข้ามาหาภายในมากกว่าภายนอก จริง ๆ มันเป็ภาพที่เกิดขึ้นทั่วโลก

ผู้ดำเนินการเสวนา : เป็นการฉายภาพให้เห็นว่าเรากำลังเผชิญกับสถานการณ์กาเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างตั้งแต่กฎระเบียบโลกเป็อย่างไร การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เรื่องของเทคโนโลยีซึ่งนำมาซึ่งนวัตกรรมทางสังคมเหล่านี้ ตอนนี้มีกาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากได้มาย้าในช่วงท้ายว่าโดยเฉพาะเรื่องการสื่อสาร การใช้ อินเทอร์เน็ต การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอาจจะเป็นทั้งแง่บวกแล้วก็แง่ลบด้วย เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ประชากร เรื่องก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้นยยะสำคัญอย่างมากต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม รูปแบบ ครัวเรือนก็เปลี่ยนไปด้วย ตอนนีไม่ได้เป็แบบหลาย generation อย่างแต่ก่อน ครอบครัวเดี่ยวก็มีความ

• • •

หลากหลายรูปแบบมากขึ้น ซึ่งภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไปก็จะต้องมีความเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น คงไม่ได้เป็นภูมิคุ้มกันเดียวที่ได้กับทุกคนรอบตัวเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เรื่องของพฤติกรรมกรรมการบริโภคนิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เรื่องของการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนที่เปลี่ยน เรื่องของเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสที่มีอยู่ในสังคม นี่เป็นภาพการมองกว้าง ๆ ว่าตอนนี้เราเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ในมุมมองของคุณหมอพลเดชฯ

นพ.พลเดชฯ : เราพูดถึงภูมิคุ้มกัน ผมแยกเป็นของภูมิคุ้มกันระดับภายใน เป็นภูมิคุ้มกันเฉพาะตัว อีกอันเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แคบลงมา คือ ครอบครัว ชุมชน ไปถึงระดับสังคม ทีนี้ภูมิคุ้มกันภายในของแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง ผู้ชายตรงนี้ภูมิคุ้มกันมันเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก็คือมันต้องสัมผัสกับเรื่องนั้น เผชิญปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วค่อยเรียนรู้และปรับตัวเอาตัวรอดมาได้ มีภูมิคุ้มกันว่าในคราวต่อ ๆ ไปก็อาจจะไม่เกิดเหตุต่าง ๆ ตามมาอีก มันขึ้นอยู่กับเรื่องของประสบการณ์ และการเรียนรู้การปรับตัวของคนนั้น ๆ ของครอบครัวนั้น ๆ ของสังคมนั้น ๆ ของชุมชนนั้น ๆ ในส่วนของพฤติกรรมมันเข้ามาเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ได้ประสบการณ์แบบไหน มันขึ้นอยู่กับพฤติกรรมว่าเรามีความเสี่ยงหรือว่าชอบไปอยู่ในสถานที่แบบไหน เราก็จะได้ประสบการณ์ที่จะสัมผัสประสบการณ์ตรงที่จะกลายเป็นภูมิคุ้มกัน แต่เมื่อมีประสบการณ์แล้ว ได้เรียนรู้แล้ว ได้สรุปด้วยตัวเองแล้วก็สามารถเป็นภูมิคุ้มกันได้ ตรงนี้เป็นพฤติกรรมแล้วพฤติกรรมนี้ไปสัมพันธ์กับคุณสุวรรณีฯ พูด เพราะว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการโครงสร้างประชากร เรื่องสังคม เรื่องการเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น เด็กน้อยลง หรือปัญหาเรื่องของการเป็นเมืองมากขึ้น พวกนี้เป็นเรื่องของพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงในกระแสใหญ่ ๆ ก็ไปกระทบกับพฤติกรรมของคนตัวเล็ก ๆ อย่างเราทุกคน พฤติกรรมของเทคโนโลยีการสื่อสาร ปัจจุบันมันเปลี่ยนพฤติกรรมของเราหมดเลย หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงของโลกร้อน หรือสิ่งแวดล้อมโลก อันนี้ก็ปรับทำให้มนุษย์เกิดความเสียหายเกิดปัญหาอีกแบบไป เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงใหญ่ของโลก มันกระทบกับพฤติกรรมของคน คนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ใครปรับตัวได้ดีไม่ตี ตรงนี้ก็จะมีผลต่อการที่เขาจะมีโอกาส มีประสบการณ์ตรงต่อเรื่องเล่าร้ายที่แตกต่างกันไป ถ้ารู้ตัว ถ้าเข้าใจบทบาท หลีกเลี้ยงปัจจัยเสี่ยง หรือไปอยู่ในภาวะที่เสี่ยงมันก็จะลดความเสียหายหรือว่าความสูญเสียลงได้ เพราะฉะนั้นพอพูดถึงเรื่องประสบการณ์การเรียนรู้ จะเน้นว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวคน มีภูมิคุ้มกันอีกอันหนึ่งที่คนพูดถึงกัน คือภูมิคุ้มกันทางสังคม อันนี้ภายนอกตัวคนแล้ว มันอยู่ที่การจัดการ ตรงนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้ แต่ว่าภูมิคุ้มกันทางสังคมที่อยู่นอกตัวเรามันขึ้นอยู่กับจัดการของสังคม ถ้าเป็นสังคมย่อยที่สุดก็จะเป็นสังคมในระดับครอบครัว ในครอบครัวจะจัดระบบภูมิคุ้มกันในครอบครัวที่จะปกป้องคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวอย่างไร แต่ละครอบครัวอาจไม่เหมือนกัน มันขึ้นอยู่กับภูมิปัญญา ประสบการณ์ของครอบครัวนั้น ๆ อีกระดับหนึ่งคือชุมชน ท้องถิ่นก็อยู่ที่การจัดการของชุมชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนว่าจะมีการจัดระบบอย่างไร ไปถึงระดับใหญ่ก็เหมือนกัน ดังนั้นภูมิคุ้มกันทางสังคม ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น หรือระดับชาติ ตรงนี้อยู่ที่ระบบการจัดการจัดการอะไร รวม ๆ เลย คือ สวัสดิการ ที่พูดคือระบบสวัสดิการ ในครอบครัวเราจัดระบบสวัสดิการที่จะดูแลปกป้องครอบครัวเราอย่างไร ในระดับชุมชนอาจมีเรื่องของสวัสดิการชุมชน ในประเทศอาจมีเรื่องของสวัสดิการสังคม สวัสดิการแบบรัฐ รัฐสวัสดิการ หลักประกันสุขภาพ กองทุนบำนาญ ผู้สูงอายุ ทั้งหลายเหล่านี้มันคือระบบสวัสดิการที่มันจะต้องการการจัดการ การจัดการก็คือการจัดการสวัสดิการ สวัสดิการ

หมายความว่าก็ต้องเป็นความจำเป็นพื้นฐาน ถ้าเกินนี้อาจไม่ต้องจัดการ เขาจัดการตนเองต่อยอดได้แต่พื้นฐานยากดีมีเงินต้องมีระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานเป็นหน้าที่ของรัฐ ตรงนี้มันจึงไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของนโยบายว่ากระทรวง พม. กระทรวงสาธารณสุข การทรวงอะไรต่าง ๆ ทั้งหลาย หรือแม้แต่รัฐบาลแต่ละรัฐบาลในแต่ละสมัยจะให้ความสำคัญกับน้ำหนักของการจัดสวัสดิการสังคมในเรื่องใดบ้าง มากน้อยแค่ไหน ตรงนี้ก็จะมีจุดในเรื่องภูมิคุ้มกันในตัวเองเกิดจากตัวเขาเอง คนอื่นสร้างให้ไม่ได้ แต่เรื่องของสวัสดิการสังคม สวัสดิการชุมชน คนอื่นต้องช่วยกันสร้าง สร้างไปด้วยกัน สร้างให้เป็นประโยชน์กับทุกคน และนโยบายกับการลงมือปฏิบัติก็เป็นเรื่องของการจัดการเป็นตัวชี้ขาด

ผู้ดำเนินการเสวนา : *ตอนนี้เราต้องสร้างภูมิคุ้มกันอย่างไรบ้าง มีแนวทางอย่างไรบ้าง*

คุณสุวรรณี : การสร้างภูมิคุ้มกันต่อไปในอนาคตมันเริ่มมีความยากและซับซ้อนมากขึ้น เพราะว่าสังคมไม่ใช่ 1 : 1 เหมือนกับไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราเห็น เป็นสังคมที่เป็นโลกเสมือนจริงขึ้นมาทำให้เราต้องเข้าไปจัดการ เห็นด้วยกับคุณหมอพลเดชฯ ว่าการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเรา เราอาจสร้างด้วยตัวเราเองจากประสบการณ์ แต่บางคนไม่สามารถสร้างได้ ออกหักหลายครั้งก็ฆ่าตัวตายได้เหมือนกัน ซึ่งตรงนี้มันก็คือภูมิคุ้มกันบกพร่องหรือเปล่า อันนี้ก็คือประเด็นที่มองว่าถ้าเราจะไปสร้างภูมิคุ้มกันที่ถูกทำลายไป โดยเฉพาะในเชิงโดยเฉพาะภายนอก ซึ่งเราก็ต้องเข้าใจว่าวัฒนธรรมประเพณีของไทยก็ดี ในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่ถูกกระทบโดยภาวะโลกร้อน หรือว่าถูกกระทบด้วยการรวมกลุ่มทางการค้า ก็จะมีมิติของการค้าใหม่ ๆ เหมือนกับที่เราจะเป็นตลาดเดียวกัน หรือ single market ในอาเซียนเราเข้าใจการเปลี่ยนแปลงตรงนี้พอไหมที่จะนำมาสู่การดำรงชีวิตของเรา ตรงนี้ก็เป็นประเด็นที่อยากจะนำว่าถ้าเราจะไปสร้างภูมิคุ้มกัน เราต้องรู้ว่าปัญหาเหล่านั้นมันอยู่หมวดหมู่ไหน เช่น ปัญหาทางด้านโครงสร้างมันมีอะไร เรื่องประชากร เรื่องการเคลื่อนย้ายเหล่านี้เป็นปัญหาด้านโครงสร้าง ปัญหาที่ส่งสมมามันก็เกิดจากพฤติกรรมการกินเหล้า บุหรี่ หรือว่าการบริโภคสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งตรงนี้ก็คือเรื่องที่มองว่าความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินเหล่านี้มันเป็นเรื่องที่บางทีมันส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำก็เหมือนกันไม่ใช่ว่าพอรัฐบาลมาทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำจริง ๆ ซึ่งอาจจะเกิดมาตั้งแต่แผนฯ 1 แผนฯ 2 แล้วก็ได้ เนื่องจากว่าสภาพสังคมของเราขาดการเชื่อมโยง หรือว่ายึดโยงไปจนถึงขั้นครอบครัว บางทีอยู่ที่ระดับมือยาว สาวได้สาวเอาอันนี้คือประเด็นที่อยากให้เข้าใจว่าปัญหามันเป็นอย่างไร เรื่องกระแสโลกาภิวัตน์ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้เกิดความเลือนไหลของวัฒนธรรมต่าง ๆ แล้วเราต้องเข้าใจว่ามันมาแล้วมันเปลี่ยนอะไรไป มันคงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของสังคมไทยอย่างไร ขอยกตัวอย่างว่าสิ่งที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างอีกอันคือ สื่อทั้งหลาย มันทำให้เกิดแรงบวกแรงลบ ถ้าเรามองในบ้านเรา ต้องบอกว่าเป็นในแง่ของภัยคุกคามเยอะ ทั้งในสื่อโทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลาย ที่จะนำมาซึ่งสัมพันธภาพในครอบครัว นำมาซึ่งพฤติกรรมที่เลียนแบบ สิ่งเหล่านี้มันล้วนแล้วแต่สร้างภูมิคุ้มกันยากเหมือนกันถ้าเราไม่เข้าใจ ตอนนี้ครอบครัวเดี่ยวที่มีแม่กับลูกหรือยายกับลูก ก็ใช้เงินเลี้ยงไปเพราะว่าคิดว่าซื้อ Smart Phone ให้ IPAD ให้ก็อยู่ได้แล้ว ทั้ง ๆ ที่ Smart Phone ถือเป็นห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญมากในการค้นหาความรู้ แต่ถ้าเกิดว่าเด็กรู้เท่าไม่ถึงก็จะดูแต่เรื่องที่เป็นพิษต่อตัวเองการเลียนแบบ เราถึงได้ยินว่ามีแม้ว่ารุ่นมีการเรียกแต่มีนอนกับคนเยอะ ๆ ถือว่าได้แต่มี หรือว่าการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เดิมเรามองว่าแค่มีประจำเดือนก็เริ่มที่จะมีท้องได้แล้ว ตรงนี้ไม่ได้เกิดเฉพาะในเมืองแต่เกิดทั้งชนบท ในเมืองเขาสามารถป้องกันได้ด้วยซ้ำ นี่เป็น

ปัญหาที่เราจะโทษโรงเรียน ครอบครัว สังคม อย่างเดียวไม่ได้ มันเป็นเรื่องที่เราจะต้องเข้าใจ ใส่ใจในบริบทและเอื้อต่ออันตรงนี้ ที่เราบอกว่าประชากรวัยเด็กลดลงโอกาสที่เราจะเข้าดูแลอย่างจริงจัง เวลาที่เด็กเกิด ก็มีลักษณะงานที่มีทีมสหวิทยาการเข้าไปดูแลเป็นกรณีไป ซึ่งตรงนี้เขาทำได้น้อย ถ้าเราทำโดยไม่มีบริบทของชุมชน ท้องถิ่น เข้ามาด้วยมันก็คงยาก มันต้องทำอย่างที่เราบอกเราอยู่ในสังคมเปิดบริโภคนิยม บริโภคนิยม จิตอาสาเราหายากแล้ว มันไม่เหมือนอดีต สิ่งที่เรามองว่าเป็นปัญหานั้นแหละที่จะเอากลับมาสร้างขึ้นมาสร้างในบริบทสังคมไทย ว่าเราจะทำอย่างไรให้สิ่งเหล่านี้มันกลับเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิต โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานมาอีกกว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จริง ๆ มันเป็นปรัชญานำในการดำรงชีวิต ไม่ใช่เกษตรทฤษฎีใหม่ บางคนเข้าใจว่ามันเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องไปทำเกษตร ต้องไปกินผัก จริง ๆ แล้วมันคือการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวันที่เรา รู้จักตัวเอง เหมือนปัจจุบันนี้เราดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างในเรื่องของ Generation แต่ละ Generation ก็มีความแตกต่างกัน แต่ว่า Generation ที่กำลังเกิดขึ้นมาในปัจจุบันคือไม่เชื่อใครเลย เพื่อนบางทีก็ไม่เชื่อ รูปแบบการทำงานก็ไม่ใช่เหมือนเดิม เด็กที่จบใหม่ ไม่ใช่อยากไปเป็นลูกจ้างหมด เขาก็อยากทำงานหลายอย่าง ทำงานที่บ้าน นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เราตามไม่ทัน เพราะเราก็กิน routine ใครสั่งมาเราก็กทำตาม ต่อไปนี้ไม่ได้แล้ว เราต้องเป็นนักพัฒนา อันนี้คือการแจจแจงว่าการเปลี่ยนแปลงตรงนี้เราต้องเข้าใจแต่ละ Generation ว่าถ้าสมมติว่าเราทำงานกับเด็ก Generation Y ก็ให้เด็กเป็นคนเล่น เราก็กอยเป็นพี่เลี้ยง แต่ไม่ใช่ไปควบคุมกำกับเขาหมด เหมือนสภาเด็กและเยาวชน ของ พม. ถามว่ามีแล้วมันได้สร้างภูมิคุ้มกันอื่น ๆ ให้เด็กได้ไหม เพราะว่าอย่างนี้คือมันไม่ใช่เด็กทุกคนมาอยู่ในสภาเด็กเยาวชน อันนี้ก็เป็นเรื่องที่อยากฝากไว้ว่าท้ายที่สุดแล้วความเสี่ยงที่จะหลายการที่เรามองว่าตรงนั้น ตรงนี้เป็นปัญหา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ถือเป็นความเสี่ยงที่เราจะเจอไม่เช่นนั้นเราไม่สามารถวางแผนได้ว่าเราจะเจอกับอะไร ทำมาตรการแนวทางอะไรเพื่อไปแก้ปัญหาเท่านั้น เราก็ต้องมาสรุปว่าความเสี่ยงที่มาจากโลกาภิวัตน์ ความเสี่ยงที่เกิดจากภาวะโลกร้อน มันนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร มันไม่ใช่แค่ความปลอดภัยด้านอาหารเท่านั้น แล้วก็เรื่องผู้สูงอายุ ว่าต่อไปนี้ผู้ประกอบการคือต้องใช้ robot ผลิตสินค้าที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุได้ง่าย นี่ก็เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงที่ต้องเข้าใจสถานการณ์จนท้ายที่สุด สภาพพัฒนาฯ ก็สรุป เมื่อเราคาดการณ์ความเสี่ยงในอนาคตแล้วว่าสงสัยต้องออกแบบสังคมไทยใหม่กระมังในเรื่องของระบบสวัสดิการ ขอเสริมที่คุณหมอลดเดชพูดว่าถ้าเราพูดถึงสวัสดิการสังคม เราต้องเข้าใจว่าทุกคนมีส่วนร่วมบทบาท ไม่ใช่ว่าเป็นรัฐสวัสดิการอย่างเดียว ไม่ใช่เป็นระบบภาษีอย่างเดียว ต้องถามว่าเราทำไปเพื่อเป้าหมายอะไร เรื่องของสวัสดิการต้องบอกว่าเป้าของเราคืออะไรที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเราก็ต้องได้เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นคนรวยคนจน แต่ว่าสิทธิอะไรที่จะต้องให้เป็นแต้มต่อในเชิงเศรษฐศาสตร์ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องคิดว่าจะให้แบบไหน ถึงจะถูกฝาดูกตัว ไม่ใช่เอาทุกเม็ด มันก็จะกลายเป็นความเหลื่อมล้ำมากขึ้น แทนที่จะแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเชื่อว่าเงินไม่สามารถแก้ความเหลื่อมล้ำได้ มันต้องแก้ด้วยวิธีการบริหารจัดการอย่างที่คุณหมอมว่าทำทุกเรื่องต้องมีเป้าหมาย อย่างเช่น เราจะจัดสวัสดิการก็จัดเพื่อให้เขาพึ่งพาตนเองแล้วก็ขึ้นมาจากน้ำ บัวได้น้ำขึ้นมาเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ในวิชาชีพต่าง ๆ อย่างนี้ถึงจะเรียกว่าสร้างภูมิคุ้มกันให้เข้าได้ ไม่ใช่เข้าไปป้อนให้ทุกเรื่อง หรือทำประชานิยมตลอดอย่างนี้ไม่มีวันที่เราจะทำให้เรามีภูมิคุ้มกันได้เลยในช่วงแรกก็มองว่าค่านิยมแรกที่เราต้องกลับมาและเป็น

ค่านิยมร่วมของโลกด้วยซ้ำไป ก็คือเรื่องที่เราจะมีความเอื้อเฟื้อ มี care share fare ต่อกัน ซึ่งเมื่อเราจะสร้างความปรองดองโดยการร้องเพลงหรือโดยการที่เราจัดกิจกรรมมันก็หือหือได้ในระดับหนึ่ง มองว่าความใส่ใจทำอะไรด้วยใจ ถ้าเราบอกว่าเราต้องออกแบบบ้านของเราใหม่ อะไรเป็นเสาหลัก อะไรเป็นการปูพื้น อะไรเป็นการที่จะทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นความท้าทายต่อภาคราชการ ต่อผู้ประกอบการด้วย แล้วก็คนไทยทั้งหมดต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ไม่เช่นนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันจะมาสร้างเฉพาะหม้อ หรือ หมันไม่เกิดประโยชน์ในวงกว้างหรือความยั่งยืนได้เลย

ผู้ดำเนินการเสวนา : *เรียนถามคุณหม้อพลเดชา ว่าอาจารย์มีแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันอย่างไร*

นพ.พลเดชา : กระทั่ง พม. เราดูแลคนตั้งแต่เกิด พออายุถึงวัยเรียน ก็มีกระทรวงศึกษาธิการมาคอยรับลูกไปแล้วก็ไปถึงวัยแรงงานก็มีกระทรวงแรงงานมารับไปอีก แล้วเราไปดูอีกที่ตอนเขาเกษียณ หรือ พิกการ ก็เป็นแบบนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ผมกลับมาที่ภูมิคุ้มกันในตัวคน ซึ่งมันเป็นทุนที่สำคัญที่สุดในชีวิตของแต่ละคน และแต่ละคน จะสร้างมาตั้งแต่เกิดมา ดังนั้นกระทรวง พม. เราดูแลที่จะสร้างภาวะแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างภูมิคุ้มกันในคน สมมติว่ามีเด็ก 2-3 ล้านคน มันก็ต้องคิดนโยบาย ว่านโยบายอย่างไรจะลงไปถึงและสร้างภาวะแวดล้อมให้เขามีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอเหมาะสมในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็น กลับมาดูตั้งแต่แรกเกิดเขาก็มีประสบการณ์การเรียนรู้ตั้งแต่เกิดออกมาเลย ที่นี้ในตอนที่เขาอยู่กับแม่ พี่เลี้ยง ตรงนี้จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เขาให้มีคุณสมบัติบางอย่างทางเทคนิค คือการเลี้ยงลูก เลี้ยงดูตั้งแต่เด็ก คือพฤติกรรมการเรียนรู้และการสร้างภูมิคุ้มกัน ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว เพราะฉะนั้นเรื่องของใจ คือความคิด สมองของเด็กมันสำคัญ เพราะฉะนั้นการเลี้ยงลูกเราเลี้ยงกายเขาที่สำคัญกว่านั้นเราต้องเลี้ยงสมอง การเติบโตในช่วงแรกของเขามีความสำคัญ ยกตัวอย่าง นพ.เกษม วัฒนชัย ท่านก็พูดถึงการอ่านนิทานให้เขาฟังตั้งแต่ 6 เดือน อ่านไปเรื่อย ๆ ทุกคืน ๆ มันเป็นการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เพราะฉะนั้นเด็กก็จะเป็นคนที่คิดดี คิดอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรไม่ควร อะไรไม่ควร ซึมซับเข้าไปตั้งแต่ยังเด็กแล้วอย่างนี้ถ้าพ่อแม่ทำได้อย่างนี้ก็จะทำให้เด็กคนนี้มีหลักประกันเลยว่าเด็กจะโตขึ้นไปแล้วรักการอ่าน เขาจะเป็นคนที่ใส่ใจเรื่องการเรียน รมัตระวังตัวเรื่องของการคบเพื่อน อะไรต่าง ๆ มันจะบูรณาการกันอยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นกระทรวง พม. จึงมีความสำคัญ เพราะว่ารากฐานที่สร้างเด็กภูมิคุ้มกันอย่างนี้มันจะติดตัวเขาไปตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นมันเป็นการลงทุนตั้งแต่ต้น ๆ กระทรวงเราเป็นกระทรวงเล็กแต่มีความสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมตั้งแต่ต้นทาง ที่นี้อะไรนอกจากการพุ่มพักทางด้านความคิดของเด็ก มีอีกอันหนึ่งที่พูดถึงเรื่องการสอน โรงเรียนก็มีบทบาทสำคัญตั้งแต่ศูนย์เด็กเล็กอนุบาล ไปถึงโรงเรียน การสอนอันหนึ่งว่าด้วยเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกัน คือการสอนเรื่องทัศนคติ ทักษะชีวิตซึ่งไม่ใช่การท่องหนังสือแล้วจะเข้าใจ ต้องมีการทำแบบของจริงมีการไปทัศนศึกษา ไปดูงานต่าง ๆ ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นการสอนทักษะชีวิตจึงเป็นเทคนิคอีกอันหนึ่ง คือการอ่านนิทานปลูกฝังตั้งแต่เล็ก แล้วอีกอันหนึ่งคือการสอนให้เค้าเรียนรู้ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการที่จะจัดการปัญหาของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ทักษะการคบเพื่อน ทักษะในการออกหัก ออกหักจะจัดการชีวิตอย่างไร ทักษะในการปฏิเสธ บางทีเพื่อนพากันไปแต่ไม่รู้จะปฏิเสธอย่างไรทั้งที่รู้ว่ามันไม่ดี ไม่รู้จะปฏิเสธอย่างไร กลัวเพื่อนจะไม่รัก กลัวเพื่อนไม่คบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะในการตอบโต้ ทักษะต่าง ๆ ที่จะพาตัวเองให้ออกมาจากสถานการณ์ฉุกเฉิน

มันต้องสอน มันต้องหยิบกรณีศึกษาขึ้นมาเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ เพราะฉะนั้นครู พี่เลี้ยงเด็ก ต้องมีความรู้ มีทักษะในการที่จะสอนแบบนี้ ไม่ใช่ว่าครูคนไหนก็สอนได้ มันต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มันต้องสร้างรูปแบบไหนที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่มันเปลี่ยนแปลง ผันผวนแบบนี้ มันต้องมีครูอีกแบบหนึ่งที่ทำให้เด็กเรียนรู้เท่าทัน ครูก็ต้องรู้เท่าทันด้วย ตรงนี้สำคัญมาก พอมาอีกระดับหนึ่ง คือระดับของสังคม ระดับครอบครัว ครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกันที่ใกล้ตัวที่สุด ถ้าเด็กอยู่ในครอบครัวที่มีนิสัยเกเร ก่ออาชญากรรมไปทั่ว เด็กไม่ได้ทำแต่มีความเสี่ยงไปด้วย ระดับครอบครัวเองสมาชิกทุกคนจะต้องช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันนี้ พ่อต้องมีหน้าที่ของพ่อ ลูกก็มีหน้าที่ของลูก แต่ละคนมีหน้าที่ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แข็งแรง มันก็จะเป็นหลักประกันต่อการผันผวนของสถานการณ์ การคบเพื่อนก็เป็นอีกอันหนึ่ง การที่มีเพื่อน เพื่อนมีหลายระดับ เรามีเพื่อนที่สนิทกันในระดับหนึ่ง เพื่อนสมัยประถม มัธยม มหาวิทยาลัย มันจะมีกลุ่มหนึ่ง ตรงนี้ก็เป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม ที่คอยเตือนกัน เพื่อนเรียน อีกแบบหนึ่งเพื่อนที่ไม่เลือกภัย หรือกลัวปัญหามิตร เพื่อนที่ชี้ไปทางสว่าง ทางที่ดี เพราะฉะนั้นทุกคนแม้แต่ตัวเราเองต้องสอนเรื่องการคบเพื่อน ต้องมีระบบในการที่จะคอย ๆ สร้างภูมิคุ้มกัน ฉะนั้นต่าง ๆ บทบาทของกระทรวง พม. ที่แน่ ๆ ตอนนี้อย่างน้อย บทบาทในการสร้างคน 65 ล้านคน กระทรวง พม. อาจจะเล็ก แต่ต้องคิดใหญ่ว่าจะทำอย่างไรให้มีภูมิคุ้มกันทางสังคมต่อการผันผวนของศีลธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีต่าง ๆ ต่อไปได้อีกอันหนึ่งที่กระทรวง พม. เข้ามาเกี่ยวข้องคือเรื่องของ ระบบสวัสดิการ ระบบสวัสดิการก็คือเรื่องของ well being มันเรื่องของ social development เพราะฉะนั้นการพัฒนาสังคม การสร้างความมั่นคงของมนุษย์ หรือการสร้างการพัฒนาาระบบสวัสดิการถือเป็นเรื่องเดียวกัน หน้าที่ของกระทรวง พม. ต้องดูว่าขณะนี้เรามีระบบสวัสดิการสังคม ชุมชน ชาติ สวัสดิการระดับรัฐอะไรบ้าง มันยังขาดตกบกพร่องอะไร มันควรเสริมอะไร แล้วระดับนั้นมันจะเชื่อมโยงกันได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เมื่อ 3 - 4 ปี ก่อนมีการออกกฎหมายฉบับหนึ่ง คือ พ.ร.บ.การออมแห่งชาติ สำหรับอิสระชนทั่วไปที่จะสามารถเข้าไปสู่ตรงนั้นได้ แล้วก็ออม ตรงนี้เป็นการคิดระบบสวัสดิการแล้วก็เชื่อมโยงในส่วนหนึ่งคือเอาทรัพยากรของรัฐเข้ามา แต่อีกส่วนหนึ่งตัวเองก็ออมด้วย มีคนคิดต่อยอดจากตรงนั้นว่า ถ้าอย่างนั้นกองทุนออมทรัพย์ในชุมชน ที่หลายก็เป็นสวัสดิการในชุมชนของเขาที่เขาจัดการตนเอง ตรงนี้จะคิดเชื่อมโยงให้เข้ากับการออมแห่งชาติได้อย่างไร คือ กระทรวง พม. ต้องคิด เพราะเรามีหน้าที่ดูแลให้ระบบหลักประกันกับคนทั้ง 65 ล้านคน แต่ว่าตรงจุดไหนยังเป็นช่องว่าง เป็นความเหลื่อมล้ำจะไปเติมเต็มตรงนั้นอย่างไร หน้าที่ของเราคือตรงนั้น

ผู้ดำเนินการเสวนา : *ถามคุณสุวรรณีว่า มีบทบาทอย่างมากในแผนฯ 11 ในนโยบายทางด้านสังคม ในตอนนั้นที่เขียนแผนฯ เห็นปัญหา คาดหวังว่าอย่างไรบ้าง เรื่องของภูมิคุ้มกันทางสังคมขับเคลื่อนมา เป็นที่น่าพอใจแล้วหรือไม่อย่างไร*

คุณสุวรรณี : จากภาพตรงนี้ มันบ่งบอกว่าฐานรากจะต้องเข้มแข็ง คำว่าฐานรากเรามองไปที่พื้นที่ชนบท และพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล จริง ๆ ถ้าเราบอกว่าครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่เราไปสร้างภูมิคุ้มกันก็คงไม่ผิด เพราะว่าเฉพาะครอบครัวไปได้หรือ ถ้าชุมชนไม่ไปด้วยกันเป็นเหมือนหน่วยที่อำนวยความสะดวกจัดการตนเองได้ นั่นก็คือเป็นประเด็นที่เราสร้างภูมิคุ้มกันหรือลดความเสี่ยงในอนาคต สำหรับช่วงแม้แต่ว่าแผนฯ 11 แผนฯ 12 ถ้าเราวางพื้นฐานตรงนี้ให้เข้มแข็งมันสามารถไปเป็นฐานที่เราพัฒนาต่อไปคือปรับตัวได้ตลอด เมื่อปี 2543 สมเด็จพระนางเจ้าฯ ก็ให้รวบรวมผู้สูงอายุผู้ที่เกษียณแล้ว พอปี 2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เจอ

วิกฤติเศรษฐกิจ พระองค์ท่านจึงอยากให้สภาพัฒน์ฯ ซึ่งเป็นตัวกลางของการวางแผนฯ ให้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นปรัชญานำทาง หมายความว่าเอาเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดทำแผนฯ การแปลงแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติหรือการวัดความสำเร็จของแผนฯ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระองค์ท่านพูดคำสำคัญอยู่ 5 คำ ท่านบอกว่า เรื่องความรู้ คุณธรรม ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และภูมิคุ้มกัน ถามว่า 5 ตัวอะไรเกิดก่อน เกิดหลัง ซึ่งถ้าเราเข้าใจว่าตรงนี้เป็นวิถีชีวิต เราก็ต้องเข้าใจว่าเราจะทำอะไรก็ตาม เราต้องประเมินตัวเอง ต้องรู้ว่าเรามีความรู้ในเรื่องนั้นมากน้อยแค่ไหน เรามีข้อมูลแบบชัดเจน เป็นระบบหรือว่าเรามีข้อมูลจากคนนั้นคนนั้นมาบอก หรือว่าเรามีความเพียรในการสร้างภูมิคุ้มกัน เพราะฉะนั้นพระองค์ท่านถึงมองว่าการดำรงชีวิตของเราของคนไทยทุกคน ถ้าใช้หลักการประเมินศักยภาพของตนเอง ทำทุกอย่างอย่างซื่อสัตย์ มีความเพียรใช้สติปัญญาเราก็จะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีเหตุผล แล้วก็ถ้าเรามีข้อมูลในเชิงคาดการณ์ในอนาคต การตัดสินใจของเราก็จะสร้างภูมิคุ้มกันได้ มันก็คือความพอเพียงที่เราจะเดินทางสายกลางนั้น ตรงนี้ที่อยากย้ำเพราะว่ามันสะท้อนถึงความยั่งยืน และทำได้ทุกภาคส่วน อย่างสภาพัฒน์ฯ เราก็ได้ไปขับเคลื่อนในภาคเอกชน 7 บริษัทใหญ่ ภาคเด็กและเยาวชนเราถือว่าเป็นผู้เล่นที่สำคัญ เป็น generation ที่เขาบอกว่าอยากทำตามปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เขาบอกว่าพอเห็นโฆษณาในสื่อต่าง ๆ แล้วใส่แต่เสื้อหม้อห้อม ต้องกิน ต้องนอน ปฏิบัตินู่นนี่นั่น มันไม่ใช่จริตเขา เราก็ต้องบอกว่าเราอย่าไปมองแค่ปลายอยากให้ศึกษางานของพระองค์ท่านทุกชิ้นงาน พระองค์ท่านเริ่มที่การสร้างคนก่อน สร้างความเข้าใจโดยการเอาข้อมูล ข้อมูลในเชิงทุนทางมนุษย์ ทุนทางสังคมอื่น ๆ ตรงนี้คือประเด็นที่ต้องวางแผนว่าถ้าเราจะสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเราจะมองในมิติเดียวไม่ได้ต้องมองแบบเชื่อมโยง และคัดแยกหมายความว่า ถ้าอะไรที่เราจะไปสร้างความมั่นคงของสังคมได้โดยที่มองตลอด ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อันนี้เราก็ต้องคัดมาเพื่อที่เราจะได้สนับสนุนและใส่มาตรการที่สอดคล้องกัน อะไรเป็นเรื่อง ที่เราต้องไปดู คนที่ตกขอบบอบช้ำ เหมือนคนที่คุณหมอบอกว่าเขาต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพียงพอหรือยัง ตรงนี้อยากให้เกิดการสร้างโอกาสให้เขาได้เข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียมและมีโอกาสในการตัดสินใจด้วยตัวเอง หรือสุดท้ายเรามองว่าภูมิคุ้มกันที่มันจะเกิดขึ้น มันต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในสังคมด้วย ไม่ใช่ว่าแตกแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ เป็นอะไรทั้งที่ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนมันไม่นำมาทำให้แตกแยกกันด้วยสีน้ํานํานี้คือประเด็นที่เรามองถึงการสร้างความเป็นปึกแผ่น ช่วยเหลือกัน care share fare เพราะฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันต้องมองเชื่อมโยงกันทั้งเศรษฐกิจสังคมและความมั่นคง จะมองแต่ภาคสังคมอย่างเดียวก็ไปไม่รอด มันเหมือนกับที่เราสร้างโอกาสให้คนยากจน หรือว่าเราลดความเหลื่อมล้ำเราต้องมองว่าเราจะให้โอกาสอะไรเขา เราให้โอกาสเขาเข้าถึงแหล่งทุน ให้โอกาสเข้าถึงความรู้ เรื่องทักษะชีวิต ถามว่ามันคืออะไร มันก็คือภาพของคนในลักษณะของศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่แค่คุณมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ แต่คุณต้องมีทักษะในวิชาชีพด้วย มีทักษะในการทำงาน หรือว่าอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรม ต่างวัยได้ และปรับตัวได้ พวกนี้เราถือว่าเป็นทักษะที่ต้องสร้างไปพร้อม ๆ กัน

กระทรวง พม. ถือว่าเป็นกระทรวงสำคัญเพราะว่าชื่อของท่านสำคัญมากคือความมั่นคงของมนุษย์ ว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในผืนแผ่นดินไทยหรือเป็นคนต่างชาติที่เข้ามาอยู่ ถ้าเราเป็นสังคมครอบครัวเดียวกัน อาเซียนเราจะดูแลเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิมนุษยชนที่จะต้องดูแลกันอย่างไร แต่ต้องประเมินตัวเราเองด้วย ไม่ใช่ไปรับผิดชอบทุกเรื่อง หรือว่าคนต่างด้าวจดทะเบียนแล้วพร้อมเข้ามา เราก็ต้องเข้าใจว่าคนต่างด้าวเหล่านั้น

เข้ามาสร้างความเติบโตให้ประเทศไทย เราก็ต้องให้เขามีทักษะในวิชาชีพด้วย ไม่ใช่เราไปใช้แรงงานอย่างเดียวนั่นแล้วไม่ดูแลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของเขา เพราะภูมิคุ้มกันเรามองกว้างเป็นภาพใหญ่แล้ว ทีนี้ประเด็นที่อยากยกให้เห็นชัดเจนคือ เมื่อกระทรวง พม. เป็นกระทรวงที่ดูแลประชากรทุกคน แต่ไม่ได้ทำเองทุกเรื่องเพราะมันมีกระทรวงที่เป็น function อยู่ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน แต่สิ่งที่กระทรวง พม. ต้องติดตามคือ มนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตายเขาได้รับการดูแลตามสิทธิหรือมีความมั่นคงมากน้อยแค่ไหน เขาได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งในส่วนของตัวเองทั้งในสภาพแวดล้อมได้มากน้อยแค่ไหน ดังนั้น ในแผนฯ 11 เราจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย เราจะมีเป้าของแต่ละช่วงวัย เช่น เป้าของเด็ก 0 - 5 ปี เป้าที่สำคัญคือเขาจะต้องเกิดอย่างมีคุณภาพและได้รับการพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมตามวัย ซึ่งอย่างที่เรียนว่าเราเป็นสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากมีการเกิดน้อยคนมีการศึกษามากขึ้นไม่แต่งงานมีลูกน้อย ขณะที่แม่วัยรุ่นทำแท้งปีหนึ่งหลายแสนคน ดังนั้นเราจะทำอย่างไรให้การเกิดทุกการเกิดมีคุณภาพ ที่เราบอกว่า 0-5 ปี นั่นคือเป้า แต่คนที่เราจะไปทำกับ 0-5 ปี เราต้องมองตั้งแต่เด็กวัยรุ่นดูว่าเขาเข้าใจเรื่องเพศศึกษาที่เรายังกลัว ๆ กลัว ๆ ที่จะสอนอย่างไร หรือเราบอกว่ามีทูตที่จะไปแนะนำเรื่องแม่วัยรุ่น แต่ปรากฏว่าทูตคนนั้นเป็นแม่วัยรุ่นเองก็มีมากมาย เพราะฉะนั้นคือทักษะชีวิตที่เขาอาจมีเท่าทันหรือว่าเป็นเพราะปัจจัยทางด้านร่างกาย ในช่วงวัยเรียน วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุ ไม่ใช่ความจริง ๆ แล้วหน้าที่ของกระทรวง พม. เชื่อว่าต้องติดตามตลอด เพียงแต่ว่าจะติดตามแบบส่งสัญญาณหรือบางกลุ่มที่ไม่มีใครทำเราต้องเข้าไปทำ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุที่ยากจน แต่เราต้องเข้าใจว่าวิธีการทำนั้นไม่ใช่เราทำคนเดียวเราอยู่ส่วนกลางเราต้องรู้ว่าจะไปสัมพันธ์กับใคร อย่างที่แผนฯ ของเราก็มองว่า ความสำเร็จมันอยู่ตรงไหน ความสำเร็จมันอยู่ที่การขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติด้วยความเข้าใจว่าเราจะต้องกระจายอำนาจแบบไหนแล้วเราจะต้องไปเชื่อมกันตรงไหน อย่างเช่นเราบอกว่าจังหวัดมีงบประมาณของตนเอง ขณะที่ท้องถิ่นก็มีงบของ อบต. อบจ. ถามว่าแล้วทำอย่างไรถึงจะสอดคล้องกันได้ สถาปณ์ ฯ เองก็พยายามที่จะทำยุทธศาสตร์ชาติลงไปสู่ยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด ให้จังหวัดทำยุทธศาสตร์จำลอง แล้วให้มีตัวบ่งชี้เหมือนกัน เช่น ของชาติก็มียุทธศาสตร์ชี้วัดความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์การลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือว่าการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐทั้ง 4 อันทำในส่วนกลางอย่างไรก็ต้องทำในจังหวัดแบบเดียวกัน เพื่อที่จะให้เชื่อมโยงไปจนถึงท้องถิ่น อบต. ด้วย ส่วนกระทรวงมี function ที่จะเข้าไปเสียบ ไม่ใช่เราไปเลือกเอง เพราะว่าคนในพื้นที่จะเป็นคนที่บอกสภาพปัญหา บอกกลุ่มเป้าหมาย บอกได้ว่าตรงนี้ภูมิคุ้มกันบกพร่องอย่างไร เพราะว่าคนทุกคนในจังหวัดผู้ว่าต้องรู้จัก ซึ่งก็คือการพัฒนาไม่สู่เป้าหมาย เพราะว่าเราจะมาเคียงกันเรื่องการกระจายอำนาจ การถ่ายโอน แต่เราไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เราต้องทำร่วมกัน แต่มันมองว่าใครที่อยู่ใกล้กลุ่มเป้าหมายคนนั้นต้องออกแรงส่งสัญญาณ ออกแรงเข้าไปกำกับควบคุมคุณภาพ

ยกตัวอย่างประเทศญี่ปุ่น เรื่องของหลักประกันการดูแลผู้สูงอายุ โดยตั้งแต่อายุ 40 ขึ้นไปก็จะมีการส่งเบี้ยเป็นหลักประกัน พอป่วยเป็นอัลไซเมอร์หรืออะไร ก็จะมีบริษัทประกันเข้ามาดูแลและบริษัทประกันออก 90% ตัวเองออก 10% อย่างนี้เป็นต้น อยากให้มาคิดเรื่องของการสร้างหลักประกันมากกว่าเพราะว่านั่นคือทางออกของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืน แล้วก็ยังเชื่อว่าชุมชนจัดการตนเองได้ เราเชื่อโดยย่อไปประวางว่าคนนั้นกินคนนั้นโกง ต้องให้สังคมเป็นตัว voice กัน แต่ความสำคัญมันอยู่ที่ว่าต้องมองคนทุกคน

วิกฤติเศรษฐกิจ พระองค์ท่านจึงอยากให้สภาพัฒน์ฯ ซึ่งเป็นตัวกลางของการวางแผนฯ ให้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นปรัชญานำทาง หมายความว่าเอาเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดทำแผนฯ การแปลงแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติหรือการวัดความสำเร็จของแผนฯ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระองค์ท่านพูดคำสำคัญอยู่ 5 คำ ท่านบอกว่า เรื่องความรู้ คุณธรรม ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และภูมิคุ้มกัน ถ้ามองว่า 5 ตัวอะไรเกิดก่อน เกิดหลัง ซึ่งถ้าเราเข้าใจว่าตรงนี้เป็นวิถีชีวิต เราก็ต้องเข้าใจว่าเราจะทำอะไรก็ตาม เราต้องประเมินตัวเอง ต้องรู้ว่าเรามีความรู้ในเรื่องนั้นมากน้อยแค่ไหน เรามีข้อมูลแบบชัดเจน เป็นระบบหรือว่าเรามีข้อมูลจากคนนั้นคนนั้นมาบอก หรือว่าเรามีความเพียรในการสร้างภูมิคุ้มกัน เพราะฉะนั้นพระองค์ท่านถึงมองว่าการดำรงชีวิตของเราของคนไทยทุกคน ถ้าใช้หลักการประเมินศักยภาพของตนเอง ทำทุกอย่างอย่างซื่อสัตย์ มีความเพียรใช้สติปัญญาเราก็จะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีเหตุมีผล แล้วก็ถ้าเรามีข้อมูลในเชิงคาดการณ์ในอนาคต การตัดสินใจของเราก็จะสร้างภูมิคุ้มกันได้ มันก็คือความพอเพียงที่เราจะเดินทางสายกลางนั้น ตรงนี้ที่อยากย้ำเพราะว่ามันสะท้อนถึงความยั่งยืน และทำได้ทุกภาคส่วน อย่างสภาพัฒน์ฯ เราก็ได้ไปขับเคลื่อนในภาคเอกชน 7 บริษัทใหญ่ ภาคเด็กและเยาวชนเราถือว่าเป็นผู้เล่นที่สำคัญ เป็น generation ที่เขาบอกว่าอยากทำตามปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เขาบอกว่าพอเห็นโฆษณาในสื่อต่าง ๆ แล้วใส่แต่เสื้อหม้อห้อม ต้องกิน ต้องนอน ปฏิบัตินู่นนี่นั่น มันไม่ใช่จริตเขา เราก็ต้องบอกว่าเราอย่าไปมองแค่ปลายอยากให้ศึกษางานของพระองค์ท่านทุกชิ้นงาน พระองค์ท่านเริ่มที่การสร้างคนก่อน สร้างความเข้าใจโดยการเอาข้อมูล ข้อมูลในเชิงทุนทางมนุษย์ ทุนทางสังคมอื่น ๆ ตรงนี้คือประเด็นที่ต้องวางแผนว่าถ้าเราจะสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเราจะมองในมิติเดียวไม่ได้ต้องมองแบบเชื่อมโยง และคัดแยกหมายความว่า ถ้าอะไรที่เราจะไปสร้างความมั่นคงของสังคมได้โดยที่มองตลอด ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อันนี้เราก็ต้องคิดมาเพื่อที่เราจะได้สนับสนุนและใส่มาตรการที่สอดคล้องกัน อะไรเป็นเรื่อง ที่เราต้องไปดู คนที่ตกขอบบอบช้ำ เหมือนคนที่คุณหมอพูดว่าเขาต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพียงพอหรือยัง ตรงนี้อยากให้เกิดการสร้างโอกาสให้เขาได้เข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียมและมีโอกาสในการตัดสินใจด้วยตัวเอง หรือสุดท้ายเรามองว่าภูมิคุ้มกันที่มันจะเกิดขึ้น มันต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีในสังคมด้วย ไม่ใช่ว่าแตกแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ เป็นอะไรทั้งที่ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนมันไม่นำมาทำให้แตกแยกกันด้วยสีสัน ตรงนี้คือประเด็นที่เรามองถึงการสร้างความเป็นปึกแผ่น ช่วยเหลือกัน care share fare เพราะฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันต้องมองเชื่อมโยงกัน ทั้งเศรษฐกิจสังคมและความมั่นคง จะมองแต่ภาคสังคมอย่างเดียวก็ไปไม่รอด มันเหมือนกับที่เราสร้างโอกาสให้คนยากจน หรือว่าเราลดความเหลื่อมล้ำเราต้องมองว่าเราจะให้โอกาสอะไรเขา เราให้โอกาสเขาเข้าถึงแหล่งทุน ให้โอกาสเข้าถึงความรู้ เรื่องทักษะชีวิต ถ้ามองว่ามันคืออะไร มันก็คือภาพของคนในลักษณะของศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่แค่คุณมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ แต่คุณต้องมีทักษะในวิชาชีพด้วย มีทักษะในการทำงาน หรือว่าอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรม ต่างวัยได้ และปรับตัวได้ พวกนี้เราถือว่าเป็นทักษะที่ต้องสร้างไปพร้อม ๆ กัน กระทรวง พม. ถือว่าเป็นกระทรวงสำคัญเพราะว่าชื่อของท่านสำคัญมากคือความมั่นคงของมนุษย์ ว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในผืนแผ่นดินไทยหรือเป็นคนต่างชาติที่เข้ามาอยู่ ถ้าเราเป็นสังคมครอบครัวเดียวกัน อาเซียนเราจะดูแลเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิมนุษยชนที่จะต้องดูแลกันอย่างไร แต่ต้องประเมินตัวเราเองด้วย ไม่ใช่เข้าไปรับผิดชอบทุกเรื่อง หรือว่าคนต่างด้าวจดทะเบียนแล้วพร้อมเข้ามา เราก็ต้องเข้าใจว่าคนต่างด้าวเหล่านั้น

มีความสร้างความเติบโตให้ประเทศไทย เราก็ต้องให้เขามีทักษะในวิชาชีพด้วย ไม่ใช่ที่เราไปใช้แรงงานอย่างเดียวนั้นแล้วไม่ดูแลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของเขา เพราะภูมิคุ้มกันเรามองกว้างเป็นภาพใหญ่แล้ว ที่นี้ประเด็นที่อยากยกให้เห็นชัดเจนคือ เมื่อกระทรวง พม. เป็นกระทรวงที่ดูแลประชากรทุกคน แต่ไม่ได้ทำอะไรเอง เพราะว่ามันมีกระทรวงที่เป็น function อยู่ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน แต่สิ่งที่กระทรวง พม. ต้องติดตามคือ มนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตายเขาได้รับการดูแลตามสิทธิหรือมีความมั่นคงมากน้อยแค่ไหน เขาได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งในส่วนของตัวเองทั้งในสภาพแวดล้อมได้มากน้อยแค่ไหน ดังนั้น ในแผนฯ 11 เราจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย จะมีเป้าของแต่ละช่วงวัย เช่น เป้าของเด็ก 0 - 5 ปี เป้าที่สำคัญคือเขาจะต้องเกิดอย่างมีคุณภาพและได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมตามวัย ซึ่งอย่างที่เรียนว่าเราเป็นสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากมีการเกิดน้อยคนมีศึกษามากขึ้นไม่แต่งงานมีลูกน้อย ขณะที่แม่วัยรุ่นทำแท้งปีหนึ่งหลายแสนคน ดังนั้นเราจะทำอะไรให้การผลิตทุกการเกิดมีคุณภาพ ที่เราบอกว่า 0-5 ปี นั่นคือเป้า แต่คนที่เราจะไปทำกับ 0-5 ปี เราต้องมองตั้งแต่เด็กวัยรุ่นว่าเขาเข้าใจเรื่องเพศศึกษาที่เรายังกลัว ๆ กล้า ๆ ที่จะสอนอย่างไร หรือเราบอกว่ามีทูตที่จะไปณรงค์เรื่องแม่วัยรุ่น แต่ปรากฏว่าทูตคนนั้นเป็นแม่วัยรุ่นเองก็มีมากมาย เพราะฉะนั้นคือทักษะชีวิตที่เขาอาจมีแต่กันหรือว่าเป็นเพราะปัจจัยทางด้านร่างกาย ในช่วงวัยเรียน วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุ ไม่ใช่ความจริง ๆ แล้วหน้าที่ของกระทรวง พม. เชื่อว่าต้องติดตามตลอด เพียงแต่ว่าจะติดตามแบบส่งสัญญาณหรือบางกลุ่มที่ไม่มีใครทำเราต้องเข้าไปทำ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุที่ยากจน แต่เราต้องเข้าใจว่าวิธีการทำนั้นไม่ใช่เราทำคนเดียว เราอยู่ส่วนกลางเราต้องรู้ว่าจะไปสัมพันธ์กับใคร อย่างที่แผนฯ ของเราก็มองว่า ความสำเร็จมันอยู่ตรงไหน ความสำเร็จมันอยู่ที่การขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติด้วยความเข้าใจว่าเราจะต้องกระจายอำนาจแบบไหนแล้วเราจะต้องไปเชื่อมกันตรงไหน อย่างเช่นเราบอกว่าจังหวัดมีงบประมาณของตนเอง ขณะที่ท้องถิ่นก็มีงบประมาณ อบจ. อบต. ถามว่าแล้วทำอย่างไรถึงจะสอดคล้องกันได้ สถาปณ์ ฯ เองก็พยายามที่จะทำยุทธศาสตร์ชาติลงไปสู่ยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด ให้จังหวัดทำยุทธศาสตร์จำลอง แล้วให้มีตัวบ่งชี้เหมือนกัน เช่น ของชาติก็มียุทธศาสตร์ขีดความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์การลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือว่าการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐทั้ง 4 อันทำในส่วนกลางอย่างไรก็ต้องทำในจังหวัดแบบเดียวกัน เพื่อที่จะให้เชื่อมโยงไปจนถึงท้องถิ่น อบต. ด้วย ส่วนกระทรวงมี function ที่จะเข้าไปเสียบ ไม่ใช่เข้าไปเลือกเอง เพราะว่าคนในพื้นที่จะเป็นคนที่บอกสภาพปัญหา บอกกลุ่มเป้าหมาย บอกได้ว่าตรงนี้ภูมิคุ้มกันบกพร่องอย่างไร เพราะว่าคนทุกคนในจังหวัดผู้ว่าต้องรู้จัก ซึ่งก็คือการพัฒนาไม่สู่เป้าหมาย เพราะว่าเราจะมาเตือนกันเรื่องการกระจายอำนาจ การถ่ายโอน แต่เราไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เราต้องทำร่วมกัน แต่มันมองว่าใครที่อยู่ใกล้กลุ่มเป้าหมายคนนั้นต้องออกแรงส่งสัญญาณ ออกแรงเข้าไปกำกับควบคุมคุณภาพ

ยกตัวอย่างประเทศญี่ปุ่น เรื่องของหลักประกันการดูแลผู้สูงอายุ โดยตั้งแต่อายุ 40 ขึ้นไปก็จะมี การส่งเบี้ยเป็นหลักประกัน พอป่วยเป็นอัลไซเมอร์หรืออะไร ก็จะมีบริษัทประกันเข้ามาดูแลและบริษัทประกัน ออก 90% ตัวเองออก 10% อย่างนี้เป็นต้น อยากให้มาคิดเรื่องของการสร้างหลักประกันมากกว่าเพราะว่า นั่นคือทางออกของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืน แล้วก็ยังเชื่อว่าชุมชนจัดการตนเองได้ เราเชื่อโดยอย่าไประวังว่าคนนั้นกินคนนั้นโกง ต้องให้สังคมเป็นตัว voice กัน แต่ความสำคัญมันอยู่ที่ว่าต้องมองคนทุกคน

อย่างไรก็ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ยังเป็นปรัชญาของการที่ทุกคนมีของดีในตัวแล้วไม่รู้จัก เพราะเราแปลงเป็นวิทยาศาสตร์ก็ได้ เรารู้ว่าเงื่อนไขความรู้หรือว่าคุณธรรม มันหมายถึงปัจจัยที่เราจะต้องมีพร้อมในตัวของเราเอง ประเมินตัวของเราเองแล้วจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือไปสร้างภูมิคุ้มกันได้ ท้ายที่สุดเราจะได้ผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ว่าเราจะอยู่ใน sector ไหน ไม่ใช่เฉพาะภาคเกษตร อยากฝากไว้ว่าภูมิคุ้มกันทางสังคมมันไม่หนีไปจากคนไทยคนไทยด้วยกันเองที่จะช่วยกันสร้างด้วยความเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ถ้าเราจับแค่ปลายเหตุท้ายที่สุดเราก็แก้ปัญหาที่ดีไม่ได้

ผู้ดำเนินการเสวนา : *คุณหมอฟลเดซา มองว่าตอนนี้เรื่องของภูมิคุ้มกันทางสังคมมันเป็นปัญหาหนักมากขนาดไหนในมุมมองของคุณหมอฟลเดซา ที่ได้ลงพื้นที่ไปเจอ แล้วก็การทำงานของเรารเราต้องเร่งเค็มส่วนไหนเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น*

นพ.ฟลเดซา : ในภาพรวม สังคมไทยในขณะนี้ ภูมิคุ้มกันในสังคมไทยเมื่อเทียบกับสมัยก่อนอาจจะน้อยกว่าเดิม มีแนวโน้มว่าจะลดลง แต่มันสัมพันธ์กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว แต่เราปรับตัวช้ากว่า ตรงนี้คือน้อยเกินกว่าที่จะจัดการกับปัญหาที่มันผันผวนอย่างรวดเร็ว เพราะบางมากขึ้นอันนี้น่าเป็นห่วง เป็นภาพใหญ่ ๆ แต่ว่าอย่างไรก็ตามจะจัดการปัญหาอย่างไร อันนี้คืออีกระดับหนึ่ง ว่าด้วยเรื่องของนโยบายและบริหารจัดการ ว่าทางเทคนิคเรารู้แล้วว่าเราจะไปลงตรงจุดไหน ทางบริหารจัดการมันมีมิติอยู่ **ประการที่ 1** คือ basic unit ในฐานะคนที่ทำงานวางแผนจัดทำงานนโยบายต่าง ๆ คือหน่วยพื้นฐาน (basic unit) หน่วยพื้นฐานเหมือนกับร่างกายของเราคนหนึ่ง สมมติว่า สังคมไทย 65 ล้านคนอยู่ในองคาพยพเดียวกันเป็นคนเดียวกัน ชื่อว่านายประเทศไทย basic unit ร่างการของเรา ของคนคนหนึ่งสร้างก็คือเซลล์ที่เราบอกว่าเชื้อไวรัสเข้าไปแล้วเราสร้างภูมิคุ้มกัน คือการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับเซลล์ มันถึงจะต่อต้านได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเข้ามาในช่องทางไหน ทุกเซลล์ของเรามันมีระบบภูมิคุ้มกันอยู่โดยระบบสารเคมี สื่อประสาททั้งหลายตรงนั้นมันสามารถมีระบบป้องกัน ไม่ว่าจะมาตรงไหนก็สามารถเข้าไปจัดการได้ ทีนี้มาที่ประเทศไทย basic unit น่าจะอยู่ที่ครอบครัว กับชุมชนท้องถิ่น ระดับครอบครัวเป็นระดับที่สำคัญที่สุดและทุกคนต้องมีหน้าที่ ถ้าอยากให้ครอบครัว ลูกของเรามีภูมิคุ้มกัน ต้องเป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่ง ไม่มีใครสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัวให้เราได้นอกจากเราเองในครอบครัว ใครก็สร้างให้ไม่ได้ สังคมต้องมีส่วนเข้ามาสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม สังคมไทยต้องมีภูมิคุ้มกันทั้งองคาพยพทั้งหมดได้ต้องประชาชน ไม่ใช่รัฐ ไม่ใช่ พม. พม. ก็มีหน้าที่กำหนดนโยบายหรือสนับสนุนในทางนโยบาย งบประมาณ การวางแผนวิชาการต่าง ๆ ทั้งหลาย แต่ว่าประชาชน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกท้องถิ่น เป็นหน้าที่ของเขาโดยตรง ที่จะต้องทำ อย่าเข้าใจผิดถ้าเราไม่เข้าใจตรงนี้แล้วเราไปทำไว้เองอาจทำไม่ได้เพราะมันเยอะ เหมือนกับตอนที่เขาปฏิรูปสุขภาพ เขาเปลี่ยนวิธีคิดของคนไทยใหม่เลยว่าคุณภาพนั้น แท้จริงคือสุขภาพะ 4 มิติ ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา แล้วสุขภาพไม่ใช่เรื่องหอมเรื่องยาสุขภาพเป็นเรื่องของเรา เราเป็นเจ้าของสุขภาพ เพราะฉะนั้นหน้าที่ของคนที่จะรักษาสุขภาพของเราคือเรา ไม่ใช่หมอ คือมันเปลี่ยนความคิดของเราครั้งใหญ่ ปฏิรูป สำคัญที่สุดคืออยู่ตรงนี้ คือปฏิรูปความคิด เปลี่ยนความคิดใหม่ที่เรบอกว่าภูมิคุ้มกัน การเปลี่ยนภูมิคุ้มกันของคน ของประเทศ หรือของสังคม ถ้าคนไม่เปลี่ยน สังคมมันก็ไม่เปลี่ยน ประเทศก็ไม่เปลี่ยน เพราะฉะนั้นหัวใจของการปฏิรูปไม่ได้อยู่ที่สถาปนาปฏิรูป แต่มันอยู่ที่การขับเคลื่อนของประชาชน ต้องเป็นเจ้าของการปฏิรูป แล้วปฏิรูปที่สำคัญที่สุดคือการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงวิธีคิด

***

จิตสำนึกของเราใหม่ เรื่องของภูมิคุ้มกันทางสังคมก็เหมือนกัน เราเป็นเจ้าของเราต้องสร้างเอง ประชาชนต้องสร้างเอง อันนี้สำคัญ นี่เป็นประการที่หนึ่ง ประการที่ 2 อยากรู้ว่าคือถ้าหากประเทศประเทศหนึ่ง เป็นคนคนหนึ่ง คนเยอรมัน คนไทย คนญี่ปุ่น แต่ละประเทศมันก็มีระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมไม่เท่ากัน มันขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ผมจะลงข้อ 3 ปัจจัย ปัจจัยที่ 1 นิสัยแห่งชาติ นิสัยแห่งชาติของคนเยอรมัน เขานิัยสแบบเดียวกัน แต่ของไทยก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ญี่ปุ่นก็เป็นอีกแบบหนึ่ง นิสัยแห่งชาติพวกนี้ ดูที่ฟุตบอลก็รู้ เพราะฉะนั้นนิสัยแห่งชาติไม่ใช่ว่าอยู่ ๆ จะเกิด มันมาตามวิวัฒนาการ ความเชื่อ ความเชื่อของคนเยอรมัน คนญี่ปุ่น ความเชื่อของคนไทย บางอย่างเหมือนบางอย่างแตกต่าง แล้วความเชื่อมันกำหนดพฤติกรรมของเรา ทำให้เรามีพฤติกรรมเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ จนกระทั่งมันจะแก้ยาก เพราะฉะนั้นประเทศประเทศหนึ่งระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมของแต่ละประเทศ นิสัยแห่งชาติเกี่ยว ถ้าคนญี่ปุ่นเป็นคนรักสะอาดนิสัยแห่งชาติเขาก็จะมีแบบหนึ่ง เมื่อเขาเผชิญกับปัญหาบางอย่างเขาจะไม่มีปัญหาเลย แต่ว่าของเรานี้ทันทีเลย พฤติกรรมกรรกิน การเปิบ การล้างมือ ตรงนี้รวม ๆ แล้วผมเรียกว่าเป็นนิสัยแห่งชาติ มันจะสัมพันธ์กับความเชื่อ ก็คือค่านิยมพื้นฐาน ค่านิยมหลัก ตอนนี่ คสช. ออกค่านิยมมา 12 อย่าง ดังนั้นค่านิยมสมัยก่อน ค่านิยมของเด็กกระทรวงศึกษาธิการก็สอนให้เราร้องเพลงเด็กเอ๋ยเด็กดี ตรงนั้นมันต้องมีการรณรงค์ ถ้าว่างานนี้กระทรวงผม เกี่ยวไหม ถ้ามองในแง่นี้เกี่ยว สังคมเราจะแข็งแรง สังคมเราจะเข้มแข็ง สังคมเราจะสามัคคีไม่แตกแยก เพราะฉะนั้นการรณรงค์สร้างค่านิยมหลัก ตรงนี้ให้ยึดกันได้ทั้ง 3 - 4 อย่าง ตรงนี้เป็นโจทย์หนึ่งแล้วโยนไปให้กระทรวง พม. คิดดู อันนี้เป็นปัจจัยที่ 1 เพราะว่าค่านิยมความเชื่อมันจะไปกำหนดพฤติกรรมของสังคมหนึ่ง ๆ มา ปัจจัยที่ 2 เรื่องของตัวระบบสังคม ระบบสังคมของญี่ปุ่น ระบบสวัสดิการของญี่ปุ่น ระบบสวัสดิการของเยอรมัน ของไทย ของลาว ไม่เหมือนกัน มันอยู่ที่ความเชื่อหรืออุดมการณ์ของชาติ ซึ่งจะไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ 3 คือชาติหนึ่ง ประเทศหนึ่งจะเลือกอุดมการณ์ความเชื่อในทางเศรษฐกิจ ในทางสังคม ในทางการเมืองแตกต่างกัน เวลาเขาวิเคราะห์ในเรื่องของอุดมการณ์ความเชื่อของชาติ ของสังคมสังคมหนึ่ง มันก็จะมีใหญ่ ๆ นักรัฐศาสตร์เขาแบ่งเป็นความเชื่อใหญ่ ๆ ชุดความเชื่อประมาณ 5 ชุดความเชื่อ จากซ้ายสุดก็คืออุดมการณ์ความเชื่อในทางการเมือง ทางสังคม เศรษฐกิจ อันดับแรกซ้ายสุดคือ คอมมิวนิสต์ ระบบคอมมิวนิสต์ความเชื่อแบบนั้นเขาก็จะออกมาที่ระบบของเขา ระบบการเมือง สังคมของเขา แบบหนึ่งชุดหนึ่งมาที่ซ้ายลงมาหน่อยคือสังคมนิยม Socialize ใน 200 กว่าประเทศบางประเทศเขายึดประเทศของเขาเป็นแบบสังคมนิยม พวกนี้จะมีสวัสดิการดี สวัสดิการเข้มแข็ง อะไรต่าง ๆ เขามีระบบอย่างนั้น ตรงกลางมานี้ก็อาจจะเรียกว่าเป็นเสรีนิยม มีผสมกันอยู่ตรงกลาง มาทางขวาอีกอันหนึ่งระบบที่เรียกเป็น Conservative คืออนุรักษนิยม นโยบายการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แบบอนุรักษนิยมเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือน Liberal แล้วไม่เหมือน Socialize ไปสุดท้าย คือระบบเผด็จการ ตรงนี้สุดโต่งเลยผมพูดให้เห็นใหญ่ ๆ อย่างนี้ะครับ มันมาสัมพันธ์กับปัจจัยที่ 3 คือถ้าหากการเมืองเป็นฝ่ายนโยบาย นโยบายของประเทศตอนนี้จะเห็นว่าในอังกฤษมีพรรคการเมืองที่จะมาเป็นผู้นำของประเทศในแต่ละช่วง ถ้าเป็นพรรคของมากาเรต แทตเชอร์ เขาเชื่อในเรื่องของอนุรักษนิยม ระบบคิด ระบบอะไรต่าง ๆ ทั้งหลายเพราะฉะนั้นเขาทุบสหภาพแรงงานหมด เขา Privatize หมดเลย พวกรัฐวิสาหกิจ privatize ให้เป็นเอกชนหมดเลย นั่นคือเขานำประเทศให้ไปทางนั้น แล้วผลจากการนำการเมืองแบบนั้นมันก็จะทำให้ประเทศ swing มาทางนี้ swing ไปทางขวา ทางซ้ายแล้วแต่ แล้ว

ประเทศไทยเป็นอย่างไร ผมว่าประเทศไทยไม่เคย swing ไปทางซ้าย ของเรามัน swing ไปทางขวาไปเรื่อย ๆ แล้ว swing ไปขวาสุดก็มี เพราะฉะนั้นจะบอกว่าในเรื่องของการเมืองมันมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของประเทศ รวมทั้งเรื่องสวัสดิการสังคมหรือว่าภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เราพูดถึง เราจะเลือกพรรคการเมืองแบบไหน จะแบบซ้ายสุด กลางซ้าย หรือตรงกลาง หรือกลางขวา หรือขวาสุด อยู่ที่เรา ประชาชนมีการรู้เท่าทันว่าพรรคการเมืองที่เสนอตัวออกมาเป็นแบบไหน แล้วมันไปเอื้อต่อระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เราอยากเห็นแค่ไหนแล้วที่เราไปเลือกมันไปเอื้อหรือไปทำลาย เพราะฉะนั้นสุดท้ายจริง ๆ ถึงแม้ว่านักการเมือง หรือพรรคการเมืองมีส่วนกำหนดหรือนำการพัฒนาประเทศไปในทางไหน แต่ว่าคนเลือกพรรคการเมืองก็คือเรา เพราะฉะนั้นทุกอย่างมันมีความสัมพันธ์กันอยู่ที่ว่าถ้าหากว่าประชาชนไทยเกิดมีความเชื่อ มีอุดมการณ์ทางการเมือง เห็นว่าสังคมมีความสำคัญ สวัสดิการสังคมมีความสำคัญ ท่านก็เลือกพรรคการเมืองที่มีแนวโน้มไปในแนวทางนั้นด้วย มันถึงจะไปด้วยกัน ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วเราคิดอย่างนี้ แต่เราไปเลือกอีกอย่างหนึ่งมันก็จะค้านกันอยู่ในตัว

คำถามช่วงท้าย

นายมงคล จินตามัง ผอ.โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร

คือว่า ตรงที่ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งกำเนิดมาเมื่อปี 2551 และก็เริ่มก่อตั้งกันมาจนกระทั่ง สท. ส่งเสริมให้ ตอนนี้อยู่ว่ามี 30 กว่าโรงเรียน ผมอยากแลกเปลี่ยนหรือให้คุณหมอ วิทยากร ตอบคำถามก็ได้ ผมอยากทราบว่าที่ว่าการจัดสวัสดิการสังคมมันน่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกัน แต่ผมคิดว่าน่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้มากกว่า อยากให้วิทยากรลองแลกเปลี่ยน และคราวนี้ ผมว่าการจัดการเรียนรู้ น่าจะดีกว่าการจัดสวัสดิการสังคม เพราะว่าจากการที่เราได้รวมกลุ่มภูมิปัญญาขึ้นมา 7 ปี (ตั้งแต่ปี 2551) ซึ่งก็เกิดจากกระทรวง พม. นี้แหละ เราก็ได้ข้อมูลสรุปประมาณ 1 ปีที่ผ่านมา เรารู้ว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่ดี มันดีครับ เราควรจะเรียนรู้ 3 เรื่องเท่านั้น 3 วิชาเท่านั้น ไม่ต้องไปมากมาย วิชาการที่ควรจะเรียนรู้เพื่อชีวิตที่ดี มันน่าจะมีอยู่ 3 วิชาเท่านั้น (1) คือวิชาชีวิต ตอนนี้กำลังฮิตกันใหญ่เลย มหาวิทยาลัยชีวิตอะไรก็มี (2) คือวิชาชีพ วิชาที่สร้างความมั่นคงของตนเอง และ (3) คือ วิชาการ ผมพอจะรู้ว่าการสร้างคน สร้างชาติ มันเป็นเรื่องที่ดี และผมก็ได้สรุปมาผมก็รู้ว่า การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมันน่าจะเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดี การจัดการเรียนรู้ที่ดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุนั้นผมได้ทำการประเมินคร่าว ๆ โดยคณะของผมที่มีความรู้ก็บอกว่า คนแก่พวกเรานี้น่าจะเรียนวิชาชีวิต 50% วิชาชีพเพื่อศักดิ์ศรี เพื่อตนเอง 30% ส่วนวิชาคอมพิวเตอร์ วิชาการ เหล่านี้ 20% สรุปแล้วถ้าตามแผน การศึกษาชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาที่ปรึกษาเสนอไว้ในแผนฯ 11 น่าจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ตลอดชีวิตแต่ก็ไม่เห็นทำ เพราะฉะนั้น ผมจึงสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่ดีของคนตลอดช่วงชีวิตมันน่าจะดีกว่าการจัดสวัสดิการหรือคณะจะว่าอย่างไร อยากฟังความคิดเห็น

นพ.พลเดช : เห็นด้วยเพราะว่าอย่างที่ผมบอกว่าภูมิคุ้มกันภายในสำคัญที่สุดแล้วภูมิคุ้มกันภายนอกมันจะเกิดได้จากการมีประสบการณ์ตรง เรียนรู้ และปรับตัว เพราะฉะนั้นที่ท่านพูดมาว่าด้วยเรื่องการเรียนรู้ แต่การเรียนรู้เราก็เห็นตรงกันว่าเรียนรู้ไม่ใช่แค่โรงเรียน แต่มันเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอด 24 ชั่วโมง เพราะฉะนั้นอยู่ที่บ้านก็เรียนรู้ อยู่กับเพื่อนก็เรียนรู้ อยู่กับที่ทำงานก็เรียนรู้ อยู่ที่โรงเรียนก็เรียนรู้ มันคือ

ซึ่งหลักตรงนี้ว่า เรียนรู้นั้น เรียนรู้จากการปฏิบัติสำคัญกว่าการเรียนรู้จากตำรา การเรียนรู้จากการปฏิบัติให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ แต่ของเรา เราไปให้ความสำคัญกับตำราก่อน ดังนั้นทิศทางการศึกษาของเรามีจึงเอามา ปฏิรูปการศึกษาไปรอบที่แล้วก็ถือว่าล้มเหลว แล้วกำลังจะมีการเรียกร้องให้ปฏิรูปรอบสอง ผมไปฟังอันหนึ่งมันจะสอดคล้องกับโครงสร้างประชากร ก็คือว่า ที่ผ่านมาระบบการศึกษาของเราไปจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ปริญญา เราก็มุ่งไปที่ปริญญาทั้งหมด การศึกษาแบบอาชีพอย่างที่ท่านว่าจะความสำคัญน้อยลงน้อยลง มีศักดิ์ศรีน้อยกว่า ได้เงินเดือนน้อยกว่า มีคุณค่าต่ำกว่า อย่างนี้ค่านิยมมันผิด ผิดทางเลย ตอนนี้นั้นมีการเปลี่ยนแปลงของสังคม กระแสทั้งโลกมันเปลี่ยนสังคมผู้สูงอายุ ตรงโครงสร้างพีรามิดประชากรที่คนสุวรรณณีฯ โห้เมื่อสักครูนั่น ฐานคือเด็กมันเกิดน้อยลง ฐานพีรามิดมันน้อยลง แคบลง ตรงนี้ถ้าขึ้นแต่ก่อนอาจไม่เห็น วันนี้ถ้ายังขึ้นจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ปริญญา สำหรับเด็กมันผิดทางแล้ว มันต้องเปลี่ยนใหม่และครับ ทิศทางของการศึกษาต้องเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ปริญญาหรือให้ได้ความรู้ ต้องเปลี่ยนเป็นจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำจะเปลี่ยนไปหมดเลย เด็กเรียนก็ต้องไปสู่การมีงานทำ แล้วคนแก่ก็ต้องเรียนเพื่อไปมีงานทำ คนที่อยู่วัยแรงงานเมื่อเปลี่ยนงานเรียนใหม่ก็เพื่อมีงานทำ มันต้องสัมพันธ์เพราะฉะนั้นเรื่องการศึกษากับการมีงานทำจึงเป็นเรื่องที่ต้องไปด้วยกัน เพราะฉะนั้น unit ของการจัดการ ท่านบอกโรงเรียน โรงเรียนผู้สูงอายุก็ดี ประเภทอะไรก็ตามที่เป็นการเรียนรู้ แล้วถ้าเป็นการเรียนรู้ที่ถูกทิศทางอย่างที่ว่า เป็นประโยชน์ทั้งหมด และเป็นเรื่องของภูมิคุ้มกันทางสังคมทั้งหมด

คุณสุวรรณณีฯ : เห็นด้วยกับทั้ง 2 ท่าน ว่าการศึกษาต้องไปด้วยกัน และต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ใช่ว่าเราอายุ 60 ปี แล้วเลิกเรียนรู้ ก็คงเสียโอกาสที่จะสร้างภูมิคุ้มกันของเราต่อไป แต่ที่ท่านบอกว่าเรื่องสวัสดิการได้การเรียนรู้ดีกว่าสวัสดิการ ที่จริงแล้วเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะเป็นเรื่องของสวัสดิการขั้นพื้นฐาน เราก็ต้องรู้ว่าทุกคนเกิดมาต้องเสียภาษีทางตรงทางอ้อมก็ว่าไป แต่ว่าสิ่งที่รัฐจะต้องจัดให้ในฐานะที่เป็นประชากร สิทธิอะไรที่มันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เราควรจะได้ การศึกษาก็เป็นเรื่องหนึ่ง สุขภาพก็เป็น หรือผู้สูงอายุที่ยากจนก็ใช้คนพิการก็ใช้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว เราต้องแยกแยะได้ สวัสดิการพวกนี้เราต้องได้แบบมีคุณภาพ มีมาตรฐาน ต้องเป็นแบบ คือสร้างคนให้มีความสามารถแบบสากล แต่ว่าถ้าเราจะเรียนมากกว่านั้น หรือเราจะไปเรียนอะไรเพิ่มเติมก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องพึงพาตนเองอย่างไร ที่มองว่าการเรียนต้องมีเป้าที่สำคัญไปสู่การมีอาชีพสู่มีมาอาชีพ นั่นคือคุณลักษณะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องทำงานเพื่อศักดิ์ศรี แต่ว่าการทำงานมันไม่ใช่เป็นลูกจ้างเหมือนเดิมแล้ว ซึ่งตรงนี้เราอาจจะไม่ทราบ สงสัยว่าทำไมลูกเราไม่ไปทำงานแต่มีรายได้มากกว่าที่ไปทำงานซะอีก นี่คือรูปแบบออนไลน์ ธุรกิจหลาย ๆ อันก็เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจึงต้องตลอดชีวิต แล้วก็เรื่องที่ท่านบอกสัดส่วนโรงเรียนผู้สูงอายุดิฉันไม่ทราบว่าหลักสูตรมาจากไหน แต่ถ้าเป็นหลักสูตรจากกระทรวงศึกษาธิการดิฉันเห็นด้วยกับคุณหมอพลเดชฯ ว่าอย่างที่โครงสร้างประชากรเปลี่ยนต้องกลับมาทบทวนใหม่ว่า โรงเรียน มหาวิทยาลัย ไม่ควรจะมีรั้วด้วยซ้ำ ต้องเข้าออกได้ตลอดเวลาตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของความรู้ ที่มันก้าวหน้า สถาบันการศึกษาทุกระดับชั้นจะต้องเป็นหน่วยที่ให้เราเข้าไปหาความรู้ได้ตลอด ไม่ว่าเราทำงานอยู่แล้วเราต้องกลับไป ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องได้ปริญญาเสมอไป แต่ในทางกลับกันเวลานี้ดิฉันเห็นเด็กอนุบาลใส่เสื้อครูไปรับปริญญากันแล้วนะคะ

คุณบุญชู แสงสว่าง ผู้สูงอายุจาก จ.ลพบุรี : คือว่าสมัยโบราณ รุ่นผมอายุ 65 ปี สมัยนั้น ผมไม่ต้องมาเสียค่าบประมาณ 77 จังหวัด เป็นร้อย ๆ ล้าน เพราะสมัยนั้นครอบครัวมีลูก 2 - 3 - 4 คน พ่อแม่แม่ผมมีลูก 5 คน เย็นขึ้นเรียนหนังสือกลับบ้านไม่ต้องไปกวตริษา พ่อแม่มีการบ้านใหม่ คุณครูให้มา ก็ปรากฏว่าทำแล้วขึ้นไปเรียน พ่อแม่อยู่กับลูก ลูกอยู่กับพ่อแม่ ไปโรงเรียนลูกอยู่กับครู เมื่อเป็นอย่างนั้น สมัยนั้นสร้างคน สร้างชาติ : สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมก็ไม่ต้องมาสร้าง ตอนนั้นผมสงสาร กระทรวง พม. ผมเสนออย่างนี้ว่าตอนนี้ระบบคนไทยเราไปนิยมต่างประเทศ ผมยอมรับว่าระดับการศึกษาต่างประเทศเขาเก่งกว่าเมืองไทยเยอะ แต่เราเอาอย่างต่างประเทศได้แต่อย่าเอาเยี่ยง ส่งลูกไปเรียนต่างประเทศกลับมา ลูกนาระบบอารยธรรมต่างประเทศมาใช้กับเมืองไทย พอมาใช้เมืองไทยเสร็จ ปรากฏว่าประเพณีไทยหายไป ยกตัวอย่างเช่น โทรศัพท์พอร์รับโทรศัพท์บีบ “ฮัลโล” มันไม่ใช่ประเพณีไทยครับ ประเพณีไทยรับโทรศัพท์ต้องสวัสดีครับ สวัสดีค่ะ แล้วการสร้างภูมิคุ้มกันคือ ถ้าสร้างในครอบครัวเราดีที่สุดอันดับต้น ๆ แล้วเราก็ค่อยสร้างไปครอบครัว โรงเรียน เพราะฉะนั้นผมนำเสนอท่านว่าสร้างคน สร้างชาติ : สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม สร้างที่ลูกให้ลูกให้พ่อให้แม่มาอยู่แบบประคบประหงม เย็นกลับมาเด็กติดเกมเพราะว่าพ่อแม่ทิ้ง ขอนำเสนอวิทยากรครั้งนี้ครับ

3.3 การเสวนานำเสนอผลงานวิจัย / ผลงานด้านวิชาการของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)

ห้องที่ 1 : ห้องประชุม Miracle Grand A

- การเสวนานำเสนอผลงานวิจัย/ผลงานด้านวิชาการ ของ สท.

1. ผลงานวิจัยเรื่อง “สถานการณ์ ผลกระทบ และแนวทางการส่งเสริมสวัสดิภาพคุ้มครองและพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ด้วยนวัตกรรมเสริมสร้างความรัก ผูกพันในครอบครัวเพื่อสังคมที่ปลอดภัย” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ผลงานวิจัยเรื่อง “โครงการการพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ จิตระดับ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. รายงานผลการศึกษา เรื่อง “การเข้าถึงสิทธิในกองทุนสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส” โดย นางชนิษฐา กมลวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส สท.

4. รายงานผลการศึกษาเรื่อง “โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ.2550 - 2554)” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ดำเนินการเสวนา : รองศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง มีข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรม ดังนี้

1. ผลงานวิจัยเรื่อง สถานการณ์ ผลกระทบ และแนวทางการส่งเสริมสวัสดิภาพคุ้มครองและพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ด้วยนวัตกรรมเสริมสร้างความรัก ผูกพันในครอบครัวเพื่อสังคมที่ปลอดภัย โดย รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.1 ข้อค้นพบ

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พบว่า ภูมิหลังของผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นยาย (ผู้สูงอายุ) มากที่สุด มีอายุระหว่าง 50-59 ปี มีวุฒิการศึกษาในระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกร ผู้เลี้ยงดูมีรายได้ 5,000-10,000 บาท และผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ ผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ต้องการบริการสถานที่รับฝากเลี้ยงเด็กในชุมชน ภูมิหลังเกี่ยวกับบิดามารดาของเด็ก พบว่า มารดาและบิดาเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ประกอบอาชีพรับจ้าง ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างมารดาและลูกส่วนใหญ่มารดากลับมาเยี่ยมลูกด้วยตนเอง ข้อค้นพบที่สำคัญถึงพบว่าร้อยละ 15.9 ของบิดามารดาบางคนของเด็กเสียชีวิตและถูกจำคุก

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กปฐมวัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัวหรือความผิดปกติ และเด็กปฐมวัยที่มีโรคประจำตัวหรือความผิดปกติได้แก่ โรคหอบ ภูมิแพ้ เป็นต้น การได้รับนมแม่ พบว่า ส่วนใหญ่ของเด็กปฐมวัยเคยได้รับนมแม่ในช่วงอายุแรกเกิด - 3 เดือน การให้อาหารเสริมแก่เด็กพบในช่วงอายุเฉลี่ย 4.92 เดือน การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย พบว่า ภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบันในครอบครัวเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกภูมิภาค เนื่องจากพ่อแม่ส่วนใหญ่มีการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในเขตเมือง การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ผู้เลี้ยงดูให้ความสำคัญทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความผูกพัน ระดับความผูกพันของเด็กกับคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ที่เด็กได้รับจากผู้เลี้ยงดูเด็ก (ผู้สูงอายุ)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กได้แก่ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยเป็นอันตรายกับเด็ก และการขาดแคลนอาหารและนม ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็ก ขณะที่ปัญหาที่เกิดกับผู้เลี้ยงดู (ผู้สูงอายุหญิง) ได้แก่ ปัญหาสุขภาพของผู้เลี้ยงดู ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว และปัญหาด้านสังคมที่ทำให้ผู้เลี้ยงดูขาดโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม การประกอบอาชีพและหารายได้เพิ่มในส่วนที่ต้องรับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก รวมทั้งผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยยังมีความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

1.2 บทเรียนที่สำคัญ

● เด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงดูเด็ก คือ ยาย อาชีพและรายได้ของผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง รายได้น้อย และต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อแม่และแม่

● ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยและผู้เลี้ยงดูเด็กที่สำคัญ คือ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาคุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัยและผู้เลี้ยงดูเด็ก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กในแต่ละช่วงวัย

1.3 นวัตกรรมที่เกิดขึ้น

นวัตกรรมเสริมสร้างความรักความผูกพันในครอบครัวเพื่อสังคมที่ปลอดภัย คือกิจกรรมให้ความรู้ผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแทนพ่อแม่ กิจกรรมการเล่นและปฏิสัมพันธ์กับเด็กโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและกลุ่มเป้าหมายในชุมชนประกอบด้วย

1) ชุดเอกสารให้ความรู้และความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิด - 2 ปี

2) กิจกรรมเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้เลี้ยงดูเด็ก เน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างความรักความผูกพันอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการเด็กอายุแรกเกิด - 2 ปี และเป็นกิจกรรมที่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายในชีวิตประจำวันโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งมีกิจกรรมต้นแบบ 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) นวดสัมผัสรัก 2) ของเล่นแสนรัก 3) นิทานพาเพลิน และ 4) ศิลปะหรรษา

2. ผลงานวิจัยเรื่อง “โครงการการพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ จิตระดับ

2.1 ข้อค้นพบ

1) คุณลักษณะ และสมรรถนะที่สำคัญของที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชน พบว่า คุณลักษณะแรกที่สำคัญ คือ การมีคุณธรรมต้นแบบ (role model) และมีสมรรถนะที่สำคัญ 10 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน 2) การประสานงาน การสื่อสารและสร้างสัมพันธ์อันดีกับเด็กและเยาวชนและหน่วยงานต่าง ๆ 3) บริหารจัดการองค์กรเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) บริหารจัดการโครงการและการเงิน 5) มีเครือข่าย พร้อมทักษะการใช้เทคโนโลยี และฐานข้อมูลในการทำงาน 6) มีหลักจิตวิทยานิเทศเด็กเป็น ให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์ได้ 7) บริหารและจัดสรรเวลาให้กับเด็กและเยาวชนได้ 8) ทักษะการนันทนาการ และวิทยากรกระบวนการ 9) ฟังเสียงเด็กเป็น เข้าใจเด็กและเยาวชน ร่วมงานกับเด็กและเยาวชนได้ และ 10) กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านเด็กและเยาวชน

2) การเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย พบว่าที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทยสามารถพัฒนาสมรรถนะได้จากการเข้าร่วมหลักสูตรหรือการอบรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะที่สำคัญของที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ทั้งนี้หลักสูตรหรือการอบรมที่ปรึกษา สภาเด็กและเยาวชนเคยเข้าร่วมมาก่อน กับคู่มือที่ใช้ประกอบการทำงานไม่ครบถ้วน หรือมีความสอดคล้องกันเพียงบางประการ จำเป็นต้องได้รับการหนุนเสริมให้มีสมรรถนะ ที่จำเป็นครบถ้วนผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะ พบว่า ความต้องการจำเป็นการหนุนเสริมกลไกในการพัฒนาสมรรถนะ และแรงจูงใจในการทำงานเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ความต้องการด้านทักษะและด้านความรู้ ตามลำดับ

2.2 บทเรียนที่สำคัญ

1) ปี 2550 รัฐได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ส่งผลให้มีการจัดตั้งองค์กรสภาเด็กและเยาวชนระดับอำเภอ จังหวัดและระดับชาติ กลไกคณะกรรมการระดับชาติ คือ คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการโดยตำแหน่งทั้งรัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนเด็กและเยาวชนชายหญิง จำนวน 2 คน เป็นคณะกรรมการมีการเลือกตั้งสภาเด็กและเยาวชนทุกระดับ ระยะเริ่มต้นงานของสภาเด็กและเยาวชนพบว่า เด็กมีส่วนร่วมในชั้น “ผู้ใหญ่คิดเด็กปฏิบัติ” มีผลการดำเนินงานไปได้ดี มีบรรยากาศประชาธิปไตย แต่พบข้อขัดแย้งในกลุ่มที่ปรึกษาบางส่วนไม่สามารถให้คำแนะนำได้

2) ปี 2553 มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย” ของ สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ พบว่า รูปแบบของสภาเด็กและเยาวชนที่ประสบความสำเร็จประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์และนโยบายของผู้นำ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) สภาเด็กและเยาวชน ระดับต่าง ๆ 4) ที่ปรึกษา และ 5) ทีมงานที่ร่วมมือร่วมใจ

3) ปี 2554 การประชุมสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติประจำปี 2554 เมื่อวันที่ 26 - 27 กันยายน พ.ศ. 2554 มีฉันทามติให้มีระบบพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาของเด็กและเยาวชนทุกท้องถิ่นภายใต้ องค์ประกอบ ได้แก่

- ภาควิชาการ (ในท้องถิ่น) บุคลากร/สถาบันที่สามารถให้คำปรึกษาด้านวิชาการ องค์ความรู้เพิ่มศักยภาพ
- ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) รวมถึงอาสาสมัคร ที่มีศักยภาพในการสนับสนุนงบประมาณ
- ทรัพยากรบุคคล รวมถึง อสม. และ อพม. ซึ่งมีจิตใจงดงาม จิตอาสาและเป็นที่ปรึกษาให้กับเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี

- ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม NGOs ที่มีกิจกรรมต้นแบบสามารถเป็นที่ปรึกษา
ในด้านการพัฒนากิจกรรมได้เป็นอย่างดี

ระยะนี้ถือเป็นระยะการเติบโตของสภาเด็กและเยาวชน ที่มีการขยายงานจากระดับจังหวัด
ระดับอำเภอ ลงสู่ระดับตำบลมีจำนวนทั้งสิ้น 7,422 แห่ง และในปี 2555 เกิดสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล
ครบทุกตำบล

4) ในปี 2556 สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
ได้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ผล
การศึกษาดังกล่าวมีข้อค้นพบสมรรถนะ 10 ประการภายใต้หลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรพี่เลี้ยงสภาเด็กและ
เยาวชนที่จะทำให้เกิดเครื่องมือการพัฒนาพี่เลี้ยงสภาเด็กและเยาวชนให้สามารถมีบทบาทหน้าที่หนุนเสริม
ศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนให้สามารถพัฒนาแผนงาน โครงการของสภาเด็กและเยาวชนในระดับ
ท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนได้

2.3 องค์ความรู้ใหม่

- ❖ องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบคือ สมรรถนะที่สำคัญของที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนมี 10
ประการได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน
- 2) การประสานงาน การสื่อสารและสร้างสัมพันธ์อันดีกับเด็กและเยาวชนและ หน่วยงาน
ต่าง ๆ
- 3) บริหารจัดการองค์การเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) บริหารจัดการโครงการและการเงิน
- 5) มีเครือข่ายพร้อมทักษะการใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูลในการทำงาน
- 6) มีหลักจิตวิทยา นิเทศเด็กเป็น ให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์ได้
- 7) บริหารและจัดสรรเวลาให้กับเด็กและเยาวชนได้
- 8) ทักษะการนัดหมาย และการวิทยากรกระบวนการ
- 9) ฟังเสียงเด็กเป็น เข้าใจเด็กและเยาวชน ร่วมงานกับเด็กและเยาวชนได้
- 10) กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านเด็กและเยาวชน

2.4 นวัตกรรมที่เกิดขึ้น

- ❖ นวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมบุคลากรพี่เลี้ยงสภาเด็กและเยาวชน มีสาระสำคัญ
ของกระบวนการเรียนรู้ 10 ด้าน ได้แก่

- 1) สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน
- 2) กฎหมาย พระราชบัญญัติ สิทธิเด็ก มาตรฐาน ตัวชี้วัด
- 3) สภาเด็กและเยาวชนระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ และตำบล
- 4) การเขียนโครงการกิจกรรมการเรียนรู้
- 5) จิตวิทยาพัฒนาการเด็กวัยรุ่น ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

- 6) กิจกรรมกีฬาและสันทนาการ
- 7) ระบบข้อมูลข่าวสาร IT ฐานข้อมูล และเครือข่ายการเรียนรู้
- 8) แหล่งทุน งบประมาณ ระบบการเงิน ธรรมาภิบาล
- 9) กิจกรรมเฉพาะด้าน กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
- 10) การจัดการบริหารองค์กร โดยเน้นประสบการณ์ 7 ด้านที่พึงประสงค์อันได้แก่ (1) ภูมิหลังประสบการณ์ ผู้นำเยาวชน (2) การลงมือฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง (3) การบริหารความขัดแย้งแตกต่าง (4) การเป็นวิทยากร facilitator (5) การบริการชุมชน (6) ทักษะอนาคตศตวรรษที่ 21 ASEAN และ (7) คุณธรรมความเป็นพลเมือง เมื่อได้รับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวแล้วสามารถสร้างสมรรถภาพ 9 ด้าน อันได้แก่ จินตเชิงเด็กเป็น การมีส่วนร่วม จัดประชุม ปรัชญาหรือ ติดตามข่าวสารข้อมูล ดิชม ให้กำลังใจ ยกย่องผลงาน เด็ก ให้โอกาสเพิ่มพื้นที่และรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยมอีก 7 ด้าน คือ รักรักผูกพัน ทุ่มเทเอาใจใส่ลูกหลานในชุมชน อดทน ให้อภัย เสียสละอุทิศตน ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์

3. ผลงานวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงสิทธิในกองทุนสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส” โดยนางนันทิษฐา กมลวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

3.1 ข้อค้นพบ

1) ศักยภาพและข้อจำกัดของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนใช้ 4 แนวคิด ในการดำเนินงานประกอบด้วย แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน แนวคิดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และแนวคิดสิทธิความเป็นพลเมือง เป็นสิทธิที่ทุกส่วนต้องมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน นอกจากนี้ยังพบแนวคิดเชิงปฏิบัติ 2 ประเภทของการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนทั้ง 8 กองทุน ได้แก่ แนวคิดประชาธิปไตยจากชุมชนที่มีระบบตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านรวมเป็นสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ดำเนินการนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชน และแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนบนฐานประชาชน

2) ความรู้ ความเข้าใจต่อนิยามผู้ด้อยโอกาส กองทุนสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่เข้าใจว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาส หมายถึง คนพิการและสูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้น้อย ขาดผู้ดูแลหรือมีผู้ดูแลแต่เป็นไปอย่างไม่มีความรู้ แต่นิยามของผู้ด้อยโอกาส จะแตกต่างกันไป 5 กลุ่มเป้าหมายย่อย

3) เจตคติของคณะกรรมการต่อผู้ด้อยโอกาส คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่ยอมรับผู้ด้อยโอกาสใน 5 กลุ่มย่อย ทุกกองทุนฯ ไม่มีข้อห้ามเป็นสมาชิกแต่เป็นไปแบบมีการจำแนก เพื่อให้เห็นผลต่อการช่วยเหลือ เช่น คนยากจน ที่แบ่งเป็นคนยากจนที่มีศักยภาพและพอช่วยเหลือได้ กับคนยากจนที่เกียจคร้านซึ่งต้องแก้ไขความเกียจคร้านก่อน สำหรับคนเร่ร่อน คนส่วนใหญ่สงสารและกลัว เนื่องจากไม่รู้ข้อมูลว่าเป็นใคร จะไปไหน เพื่ออะไร ผู้ติดเชื้อเอดส์ได้รับการยอมรับไม่รังเกียจ ผู้พันโทชส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับโดยเฉพาะผู้พันโทที่เป็นเด็กและเยาวชนจะได้รับโอกาสที่มากกว่าผู้พันโทที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้ไม่มีสถานะ

ทางทะเบียนราษฎรจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นคนไทยแต่ไม่มีหลักฐาน จะได้รับการยอมรับ และคนต่างด้าวอาจคิดแตกต่างไปและรู้สึกไม่ใช่คนไทย

4) ผลงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ด้อยโอกาส กองทุนสวัสดิการชุมชนได้ดำเนินการช่วยเหลือโดยตรง โดยการจ่ายสมทบแทนผู้ด้อยโอกาสและช่วยเหลือโดยอ้อมด้วยการประสานบุคคลหน่วยงานให้เป็นผู้จ่ายสมทบแทน หรือการช่วยเหลือในรูปแบบอื่น เช่น เป็นโครงการต่าง ๆ ในวันสำคัญ ประเพณีทางศาสนา เป็นต้น

5) รูปแบบการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส พบว่ามี 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบสงเคราะห์ จัดสวัสดิการและพัฒนา รูปแบบหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิต และรูปแบบบูรณาการสวัสดิการชีวิต ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

6) แนวทางการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมของกองทุนสวัสดิการชุมชนกับผู้ด้อยโอกาส ข้อค้นพบ คือ ควรจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาสให้เป็นปัจจุบัน และสร้างระบบรองรับผู้ด้อยโอกาสใหม่ที่จะเกิดขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุตอนปลาย การปรับเจตคติที่ดีของคณะกรรมการและสังคมโดยรวมต่อผู้ด้อยโอกาส ควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนด้านการบริหารทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช้ตัวเงิน ควรจัดตั้งกองทุนฯ เพื่อผู้ด้อยโอกาส ควรพัฒนาให้สมาชิกในครอบครัว ศูนย์พัฒนาครอบครัว (ศพค.) ให้การดูแลผู้ด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) การบริหารจัดการของกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ด้อยโอกาส คณะกรรมการดำเนินควรรวบรวม คัดกรองผู้ด้อยโอกาส และประชุมจัดลำดับความสำคัญในการช่วยเหลือ และให้การสนับสนุนโดยจ่ายเงินสมทบแทนควรประสานงานภายในและภายนอกชุมชน เพื่อขอสนับสนุนการจ่ายสมทบแทนให้ผู้ด้อยโอกาส หรือประสานงานให้เกิดโครงการต่าง ๆ เพื่อผู้ด้อยโอกาสและต้องมีการติดตามประเมินผล

4. ผลงานวิจัยเรื่อง **โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ.2550-2554)** โดย รองศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1 ข้อค้นพบ

1) ผลการติดตามและประเมินการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ภาพรวมมีดัชนีที่ผ่านการประเมินเพียง 26 ดัชนี หรือคิดเป็นร้อยละ 51.0 ของดัชนีที่สามารถประเมินได้ทั้งหมด (51 ดัชนี) การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วง 5 ปีที่สองของแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุง ยังผ่านในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และต้องปรับปรุง เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายยุทธศาสตร์จะเห็นว่ายุทธศาสตร์ยังไม่ผ่านและต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมาก คือ ยุทธศาสตร์แรก “การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ” (ผ่านเพียงแค่ร้อยละ 28.6) ยุทธศาสตร์ที่ 3 “ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ” (ผ่านเพียงแค่ร้อยละ 33.3) ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของดัชนีในมาตรการด้านการคุ้มครองรายได้ด้านครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครองยังไม่ผ่านการประเมิน และดัชนีเกือบทั้งหมดของมาตรการหลักประกันด้านสุขภาพยังไม่บรรลุเป้าหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

2) ยุทธศาสตร์ที่มีจำนวนดัชนีที่ได้รับการประเมินผ่านสัดส่วนที่สูงที่สุด ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 5 (การประมวลผลและพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตาม

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ) และยุทธศาสตร์ที่ 2 ดัชนีที่ยังไม่ผ่านการประเมินเกี่ยวเนื่องกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและการดูแลตนเองเบื้องต้น การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ การส่งเสริมสนับสนุนสื่อเพื่อผู้สูงอายุและการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัย

3) มีข้อสังเกตของผู้ประเมินยุทธศาสตร์ของแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุง พบว่า เป็นการวัดเชิงปริมาณ วัดแค่มีหรือไม่มีการทำงานในเรื่องนั้น ๆ แต่ยังไม่สามารถสะท้อนถึงมิติคุณภาพของการทำงานซึ่งพบว่า ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (ดังตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 สรุปผลการประเมินดัชนีตาม 5 ยุทธศาสตร์ของแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุง

ลำดับที่ยุทธศาสตร์	จำนวนดัชนี				%ผ่าน	% ผ่าน (ไม่นับที่ประเมินไม่ได้)
	จำนวนดัชนี	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ไม่สามารถประเมินได้/ไม่ผ่านการประเมิน		
การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ (ดัชนีที่ 1 -7)	7	2	5	0	28.6%	28.6%
การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ (ดัชนีที่ 8 -22)	15	8	7	0	53.3%	53.3%
ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (ดัชนีที่ 23 -44)	22	6	12	4	27.3%	33.3%
การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ (ดัชนีที่ 45 -52)	8	6	1	1	75.0%	85.7%
การประมวลพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (ดัชนีที่ 53 -56)	4	4	0	0	100%	100%
รวม	56	26	25	5	46.4%	51.0%

4) ผลการประเมินกระบวนการทำงานด้านผู้สูงอายุเน้นการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุ การวิจัยเชิงคุณภาพถูกใช้เพื่อประเมินกระบวนการทำงานด้านผู้สูงอายุและให้ภาพที่สอดคล้องกันว่างานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การดำเนินงานยังเป็นไปอย่างล่าช้าเป็นเชิงรับยังขาดการวางแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมงานด้านการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุที่มีการผลักดันอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา คือ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่เปลี่ยนจากรูปแบบจากการสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้ และขาดผู้ดูแลเป็นการให้หลักประกันขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ที่ไม่มียารักษาโรคจากรัฐในรูปแบบอื่นงานที่เริ่มขึ้นแต่ยังไม่ขยายผลเท่าที่ควร ได้แก่ กองทุนการออมแห่งชาติ แต่ยังไม่ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

4.2 บทเรียนสำคัญ

1) สถานการณ์การเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างรวดเร็วของสังคมไทย การทำงานด้านผู้สูงอายุยังขึ้นกับผู้นำประเทศ ผลการประเมินของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) คือความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง

2) ผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 5 การประมวลผลและพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติมากที่สุดถึงร้อยละ 100.0 รองลงมาคือยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ร้อยละ 85.7 ยุทธศาสตร์ที่มีการดำเนินการได้น้อยที่สุดคือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ

3) ความสำเร็จของระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในแผนระยะที่ 2 ที่สำคัญคือการเปลี่ยนรูปแบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในลักษณะบริการเชิงสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้ ขาดผู้ดูแลให้เป็นการสร้างระบบคุ้มครองผู้สูงอายุให้เป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานเป็นรูปแบบสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้กับทุกคน และในปี 2555 รัฐบาลได้มีนโยบายสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันไดภายใต้หลักเกณฑ์การจ่ายตามช่วงอายุระหว่าง 10 ปีของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก 100 บาท คือ ผู้สูงอายุได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 600 บาท (60 ปี) 700 บาท (70 ปี) 800 บาท (80 ปี) 900 บาท (90 ปี) 1,000 บาท (100 ปีขึ้นไป)

4) การบังคับใช้พระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 หรือที่เรียกง่าย ๆ ว่า “บำนาญภาคประชาชน” เพื่อวางระบบหลักประกันรายได้ให้กับประชาชนที่ไม่มีระบบหลักประกันใด ๆ รองรับโดยกำหนดให้จ่ายเงินตั้งแต่อายุ 15-50 ปี จ่ายในระยะเวลา 10 ปี คนละไม่เกิน 1,000 บาท/เดือน และผู้ประกันตนจะได้รับเป็นบำนาญประชาชนเมื่ออายุครบ 60 ปีขึ้นไป เมื่อสมทบกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้

4.3 นวัตกรรม

ยังไม่พบนวัตกรรม แต่เป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะรัฐบาลควรผลักดันให้เกิดการแปลงแผนผู้สูงอายุแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

***

ผังตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 ข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรมของการเสวนาผลงานวิจัย / ผลงานด้านวิชาการของ สท.

ลำดับที่	โครงการ	ข้อค้นพบ / บทเรียนสำคัญ / นวัตกรรม
1	โครงการวิจัยเรื่อง “สถานการณ์ ผลกระทบและแนวทางการส่งเสริมสวัสดิภาพคุ้มครองและพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ด้วยนวัตกรรมเสริมสร้างความรัก ผูกพันในครอบครัวเพื่อสังคมที่ปลอดภัย” (รศ.ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร)	- นวัตกรรมเสริมสร้างความรักความผูกพันในครอบครัว ประกอบด้วย 1. ชุดเอกสารให้ความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ตั้งแต่แรกเกิด – 2 ปี 2. กิจกรรมการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้เลี้ยงดูเด็ก ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) นวดสัมผัสรัก 2) ของเล่นแสนรัก 3) นิทานพาเพลิน 4) ศิลปะธรรมชาติ
2	โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะระบบที่ปรึกษาให้สภาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย” (รศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ)	- องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบคือ สมรรถนะที่สำคัญ ของที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนมี 10 ประการ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน 2. การประสานงาน การสื่อสารและสร้างสัมพันธ์อันดีกับเด็กและเยาวชนและหน่วยงานต่าง ๆ 3. บริหารจัดการองค์การเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. บริหารจัดการโครงการและการเงิน 5. มีเครือข่ายพร้อมทักษะการใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูลในการทำงาน 6. มีหลักจิตวิทยา นิเทศเด็กเป็น ให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์ได้ 7. บริหารและจัดสรรเวลาให้กับเด็กและเยาวชนได้ 8. ทักษะการนัดหมาย และการวิทยากรกระบวนการ 9. ฟังเสียงเด็กเป็น เข้าใจเด็กและเยาวชน ร่วมงานกับเด็กและเยาวชนได้ 10. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านเด็กและเยาวชน - นวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมที่เลี้ยงสภาเด็กและเยาวชน มีสาระสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ 10 ด้าน ได้แก่ 1. สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน 2. กฎหมาย พระราชบัญญัติ สิทธิเด็ก มาตรฐาน ตัวชี้วัด 3. สภาเด็กและเยาวชนระดับประเทศ จังหวัด อำเภอและตำบล 4. การเขียนโครงการกิจกรรมการเรียนรู้ 5. จิตวิทยาพัฒนาการเด็กวัยรุ่น ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ลำดับ ที่	โครงการ	ข้อค้นพบ / บทเรียนสำคัญ / นวัตกรรม
		<p>6. กิจกรรมกีฬาและสันทนาการ</p> <p>7. ระบบข้อมูลข่าวสาร IT ฐานข้อมูล และเครือข่ายการเรียนรู้</p> <p>8. แหล่งทุน งบประมาณ ระบบการเงิน ธรรมาภิบาล</p> <p>9. กิจกรรมเฉพาะด้าน กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ</p> <p>10. การจัดการบริหารองค์กร โดยเน้นประสบการณ์ 7 ด้านที่พึงประสงค์อันได้แก่ (1) ภูมิหลังประสบการณ์ ผู้นำเยาวชน (2) การลงมือฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง (3) การบริหารความขัดแย้งแตกต (4) การเป็นวิทยากร facilitator (5) การบริการชุมชน (6) ทัศนะอนาคตศตวรรษที่ 21 ASEAN และ (7) คุณธรรมความเป็นพลเมือง</p>
3	<p>โครงการวิจัย เรื่อง “การเข้าถึงสิทธิในกองทุนสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส” (ผอ.ชินิษฐา กมลวัฒน์)</p>	<p>ข้อค้นพบ</p> <p>คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนไม่มีข้อห้ามเมื่อสมาชิกกองทุนฯ ยกเว้นกลุ่มผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร โดยเฉพาะคนต่างด้าว คนในชุมชนคิดแตกต่างกันไปและรู้สึกไม่ชอบใจไทย ชี้ความสามารถของกองทุนสวัสดิการชุมชนการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส พบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนมีดำเนินการช่วยเหลือโดยอ้อมด้วยการประสานบุคคล หน่วยงานมีเป็นผู้จ่ายสมทบแทน หรือการช่วยเหลือในรูปแบบอื่น เช่น สวัสดิการต่าง ๆ ในวันสำคัญ ประเพณีทางศาสนา เป็นต้น</p> <p>รูปแบบและแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาส คือ รูปแบบสงเคราะห์ รูปแบบหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิต และรูปแบบบูรณาการสวัสดิการชีวิตชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม</p> <p>แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายการสร้างเสริมสิทธิผู้ด้อยโอกาสสำคัญ ได้แก่ จัดทำข้อมูลผู้ด้อยโอกาสให้เป็นปัจจุบัน จัดตั้งกองทุนฯ เพื่อผู้ด้อยโอกาส พัฒนาศูนย์พัฒนาครอบครัวให้ผู้ดูแลผู้ด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างระบบรองรับผู้ด้อยโอกาสโดยเฉพาะผู้สูงอายุตอนปลาย</p>
4	<p>โครงการวิจัยเรื่อง “โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)” (รศ.ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ)</p>	<p>ผลการติดตามและประเมินการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุภาพรวมมีดัชนีที่ผ่านการประเมินเพียง 26 ดัชนีหรือคิดเป็นร้อยละ 51.0 ของดัชนีที่สามารถประเมินได้ทั้งหมด (51 ดัชนี) การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในช่วง 5 ปีที่สองของแผนผู้สูงอายุฉบับปรับปรุง ยังผ่านในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และต้องปรับปรุงเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายยุทธศาสตร์จะเห็นว่ายุทธศาสตร์ที่ผ่านและต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมากคือ ยุทธศาสตร์</p>

ลำดับ ที่	โครงการ	ข้อค้นพบ / บทเรียนสำคัญ / นวัตกรรม
		<p>“การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ” (ผ่านเพียงแคร์ร้อยละ 28.6) ยุทธศาสตร์ที่ 3 “ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ” (ผ่านเพียงแคร์ ร้อยละ 33.3) ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของดัชนีในมาตรการด้านการคุ้มครองรายได้ด้านครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครองยังไม่ผ่านการประเมิน และดัชนีเกือบทั้งหมดของมาตรการหลักประกันด้านสุขภาพยังไม่บรรลุเป้าหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด</p> <p>ยุทธศาสตร์ที่มีจำนวนดัชนีที่ได้รับการประเมินผ่านสัดส่วนที่สูงสุด ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 5 (การประมวลพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ) และยุทธศาสตร์ที่ 2 ดัชนีที่ยังไม่ผ่านการประเมินเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันและการดูแลตนเองเบื้องต้น การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ การส่งเสริมสนับสนุนสื่อเพื่อผู้สูงอายุ และการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย</p>

สรุปการสังเคราะห์บทเรียนงานวิจัยเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผลการสังเคราะห์บทเรียนผลงานวิจัย ผลงานด้านวิชาการทั้ง 4 เรื่อง มีความเชื่อมโยงตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ สรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1) ระบบการคุ้มครองทางสังคมพื้นฐาน (Social Protection Floor - SPF) มีความสำคัญภายใต้แนวคิดวงจรชีวิต (Life Cycle) โดยแบ่งเป็น 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยทำงาน และวัยสูงอายุ

ผลงานวิจัยทั้ง 4 เรื่องมีความเชื่อมโยงเฉพาะการส่งเสริมสวัสดิภาพคุ้มครองเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ด้วยนวัตกรรมเสริมสร้างความรักความผูกพันในครอบครัวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้เลี้ยงดู (ยาย) อย่างเหมาะสม เด็กและเยาวชนจึงเปรียบเสมือนต้นน้ำ สภาเด็กและเยาวชน กองทุนสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส และการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ.2550-2554) เปรียบเสมือนกระบวนการดำเนินงานในระยะกลางน้ำ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในระยะปลายน้ำจึงขึ้นกับการบริหารจัดการในระยะกลางน้ำ

2) นโยบายด้านเด็ก เยาวชน สวัสดิการชุมชน และผู้สูงอายุมีความชัดเจนดังจะเห็นจากการมีกฎหมายส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดแผน องค์กรที่จะขับเคลื่อนงานอย่างเป็นทางการภายใต้การบริหารจัดการกองทุนแต่ละด้าน

ข้อสังเกตพบว่า มีเพียงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ไม่มีกฎหมายรองรับการทำงานโดยตรง และมีกฎหมายแม่บทสวัสดิการสังคม คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 (แก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550) ที่ได้มีข้อกำหนดผู้รับบริการไว้ 13 กลุ่มที่รวมถึงเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของผู้ด้อยโอกาสที่สำคัญคือ พ.ร.บ.ควบคุมการขอทาน พ.ศ.2484 ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนของการแก้ไขกฎหมายใหม่เป็น “พระราชบัญญัติควบคุมคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.....” เพื่อให้ครอบคลุมกับการคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้ด้อยโอกาสไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์กับบางกลุ่ม

3) ฐานคิดของนโยบายรัฐต่อกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ของไทย มีความก้าวหน้า ทันสมัย มีความสอดคล้องกับระดับสากลโดยเฉพาะแนวคิดสิทธิมนุษยชน แนวคิดการคุ้มครองทางสังคม การสร้างหลักประกันให้กับกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงระบบสวัสดิการอย่างทั่วถึง

กฎหมายของไทยที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 รวมทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 (แก้ไขฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 ที่ใช้ฐานคิดอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1789 ปฏิญญาผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการพัฒนา นโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จากการสังเคราะห์เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุยากจน ไม่มีผู้ดูแลมาเป็น “สิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ” นอกจากนั้นนโยบายรัฐที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือ นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งส่งผลให้คนไทยทุกคนเข้าถึงระบบสุขภาพได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านเด็กและเยาวชน

➤ สท. ควรประสานงานกับสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) หรือหน่วยงานของท้องถิ่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน (ศพด.) กระทรวงศึกษาธิการได้นำนวัตกรรมเสริมสร้างความรัก ความผูกพัน ในครอบครัวเพื่อสังคมที่ปลอดภัยในครอบครัวเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ไปให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ของพื้นที่โดยอาจเพิ่มกิจกรรมที่สอดคล้องตามเกณฑ์ข้างต้น

➤ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลครอบครัวที่มีเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ไว้เป็นฐานระบบข้อมูลเพื่อหน่วยงานจะได้นำเสนอกับ สท. ที่จะส่งเสริมให้เกิดนโยบาย แผน และยุทธศาสตร์การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในครอบครัวต่างวัย (เด็กปฐมวัยกับผู้สูงอายุ) เพื่อให้เด็กได้เติบโตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในสังคม

➤ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและครอบครัวต่อไป โดยเน้นการประสานความร่วมมือเพื่อการทำงานแบบบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

➤ ผู้บริหารนโยบายระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น ควรนำคู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรที่เลี้ยงสภาดูแลเด็กและเยาวชนไปทดลองใช้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน สภา อองค์กร

และมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงคู่มือการฝึกอบรมบุคลากรที่เลี้ยงสภาเด็กและเยาวชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสภาเด็กและเยาวชน

- สท. ควรกำหนดนโยบายเสริมสมรรถนะให้ที่ปรึกษา บุคลากร ที่เลี้ยงทุกคนได้เข้าฝึกอบรม รับเอกสารคู่มือหลักสูตร สื่อประสมและพัฒนาตนเองจนมีสายงานในวิชาชีพที่ก้าวหน้าและชัดเจนได้ในระยะต่อไป
- ควรมีการรายงานผลการใช้คู่มือการฝึกอบรมหลักสูตร สมรรถนะที่สร้างขึ้นตามเจตนารมณ์ของสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2554 ในเวทีสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้มีการปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

การศึกษาการเข้าถึงสิทธิในกองทุนสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส มีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อรองรับผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนางานผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดสวัสดิการชุมชนของผู้ด้อยโอกาส

➢ ผลักดันให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดสวัสดิการชุมชนให้เป็นเครื่องมือการจัดสวัสดิการของประชาชนในทุกกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งรวมถึงผู้ด้อยโอกาส โดยรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนที่ต่อเนื่องร่วมกับภาคประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมอื่น

➢ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส สท. ควรนิยามความหมายของคำ “ผู้ด้อยโอกาส” ให้ชัดเจนและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป

➢ สท. ควรดำเนินการโครงการร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนานโยบายการส่งเสริมให้กองทุนสวัสดิการชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดสวัสดิการดูแลผู้ด้อยโอกาสโดย

- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส จัดทำหลักสูตรและคู่มือวิธีการทำงานกับผู้ด้อยโอกาสแต่ละกลุ่มเป้าหมายย่อยจัดทำเครื่องมือการคัดกรองกลุ่มเป้าหมายย่อย 5 กลุ่มและคู่มือการใช้เพื่อให้กองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในการดูแลผู้ด้อยโอกาสได้ถูกต้องจัดทำมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและสามารถนำไปใช้ได้ในระดับตำบล

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กำหนดให้การจัดสวัสดิการผู้ด้อยโอกาสเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของกองทุนสวัสดิการชุมชนพัฒนาการบริหารจัดการคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้านความรู้ ทักษะการดูแลผู้ด้อยโอกาสรณรงค์ ส่งเสริมกลุ่มจิตอาสาหรือจิตสาธารณะเพื่อผู้ด้อยโอกาส โดยจัดทำเป็นกลุ่มภารกิจเพื่อสังคมทั้งในหน่วยราชการ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน

➢ ร่วมพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ตามขนาดของกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญชุมชนในเรื่องการดูแลผู้ด้อยโอกาส โดยให้ทำหน้าที่ร่วมกับกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

➢ สนับสนุนงบประมาณเพื่อผู้ด้อยโอกาส ในลักษณะสมทบร่วมในกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นรายหัวผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้กองทุนฯ สามารถดำเนินการจัดสวัสดิการได้อย่างตรงไปตรงมา ไม่เป็นภาระงบประมาณของกองทุนฯ

➤ สนับสนุนภาคธุรกิจที่มีระบบ CSR ให้เปิดนโยบายการจ้างงาน การสนับสนุนให้ทำงานที่บ้าน หรือการส่งเสริมอาชีพ สำหรับผู้ด้อยโอกาสทั้งในเมืองและชนบท

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

➤ ผลักดันให้คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมจังหวัด กำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการ สำหรับผู้ด้อยโอกาสแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดที่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนเต็มพื้นที่ เช่น จังหวัดสงขลา และสิงห์บุรี

➤ การรณรงค์ให้สังคมรู้ เข้าใจต่อคำว่าผู้ด้อยโอกาส บทบาทและภารกิจของสังคมที่ต้อง ร่วมกันป้องกันดูแล

➤ สนับสนุนให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ร่วมกับภาคีสวัสดิการ ชุมชนบรรจุเรื่องผู้ด้อยโอกาสในแผนสวัสดิการจังหวัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

➤ ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะพัฒนาชุมชนหรือฝ่ายสาธารณสุข และ ศูนย์พัฒนาครอบครัวเป็นหน่วยร่วมแก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาส และเสริมความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ทุกประเภท ตลอดจนทำหน้าที่เป็นศูนย์คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

➤ ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานในระดับตำบล จัดทำโครงการจัดจ้าง งานเพื่อชีวิต รองรับผู้ด้อยโอกาสที่ต้องการทดลองเป้าหมายชีวิตการทำงาน โดยเฉพาะกลุ่มคนเร่ร่อน ผู้พันโทษ และผู้ติดเชื้อ HIV/ผู้ป่วยเอดส์

➤ ถอดบทเรียนการทำงานกับผู้ด้อยโอกาสของกองทุนสวัสดิการชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เพื่อจัดทำเป็นคู่มือกระจายสู่การเรียนรู้ร่วมกันของกองทุนสวัสดิการชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น อื่น ๆ

➤ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส สท. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดและคณะกรรมการสวัสดิการสังคมจังหวัดควรมีการติดตาม ประเมินผลโครงการที่เกี่ยวข้องและจัดทำ รายงานสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในจังหวัดร่วมกันเพื่อเผยแพร่สู่ประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับนโยบายด้านผู้สูงอายุ ดังนี้

ระยะสั้น ได้แก่

➤ ควรมีการกำหนดให้เรื่องสังคมสูงวัยเป็นวาระแห่งชาติและควรเร่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพซึ่งยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนฯ

➤ ควรเร่งดำเนินการเรื่องการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจสังคมสูงวัยด้วยการส่งเสริม การออมก่อนวัยสูงอายุและเพิ่มโอกาสของผู้สูงอายุในการมีงานทำให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบ คุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

➤ รัฐบาลควรผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแผนผู้สูงอายุแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรมด้วยการจัดสรรงบประมาณรองรับ

➤ ควรผลักดันและสนับสนุนให้ท้องถิ่นเพิ่มบทบาทในการดูแลส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ชุมชนของตนให้มากขึ้น

➤ ควรผลักดันให้มีการขับเคลื่อนการใช้ “บ้านาณูภาคประชาชน” ตาม พ.ร.บ.การออมแห่งชาติ

พ.ศ.2554

➤ ควรส่งเสริมการถ่ายโอนภารกิจด้านผู้สูงอายุให้กับ อปท. โดยให้ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์
ผู้สูงอายุ เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในระยะแรกของการถ่ายโอนภารกิจต่อไป

ระยะยาว ได้แก่

➤ ควรเร่งรัดให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมเพื่อที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและอยู่ดีมีสุข

➤ ควรรณรงค์ให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ

➤ เร่งขยายระบบดูแลระยะยาวให้ครอบคลุมมากขึ้น

➤ ควรเร่งกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานจัดบริการให้แก่ผู้สูงอายุ

➤ ควรเร่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชมรมผู้สูงอายุ

➤ ควรเพิ่มการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติระยะที่ 3 (พ.ศ.2555-2559) เพื่อ

สนับสนุนยุทธศาสตร์ มาตรการ แนวทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุให้เป็นไปตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง
สังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ถอดเทป)

ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 1 : ความเสี่ยงของผู้ป่วยผู้สูงอายุอัลไซเมอร์ที่จะออกมาเร่ร่อน

ขาดการดูแลจากครอบครัว ชุมชน

ประเด็นด้านผู้สูงอายุ 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุ มีความเสี่ยงที่จะออกมาเป็นคนเร่ร่อนในลักษณะ
ของผู้ป่วยอัลไซเมอร์ ระบบความจำเลอะเลือน ทุกวันนี้ก็ออกมาแล้ว 15% สัดส่วน 1 ใน 4 จำนวนเองง่าย ๆ
ในกรุงเทพมหานครมีคนใช้ชีวิตในที่สาธารณะสามพันกว่าคน และโดยประมาณ 600-700 คน ที่เป็นผู้สูงอายุ
ที่อยู่ข้างถนน และคนกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงสวัสดิการแน่นอน และมองถึงในเรื่องของกองทุนสวัสดิการ คือมองถึง
กองทุนที่มีชุมชน คนด้อยโอกาสที่อยู่ในชุมชนเราพูดถึงให้หมด แต่ว่าคนด้อยโอกาสที่อยู่นอกชุมชนที่ถูกผลัก
ออกมา และไม่มีโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการใด ๆ เลย ก็เป็นประเด็นที่ทำนายของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์
ผู้ด้อยโอกาส สท. ทุกอย่างทุกประเด็นเราควรที่จะต้องช่วยกันทำอย่างไรให้ชุมชนดูแลกันเองให้ได้ ผู้สูงอายุใน
กรุงเทพมหานคร ออกมาสู่ถนน ง่าย เร็ว และหายได้เร็วที่สุด พอ ๆ กับเด็กหาย แต่เด็กหายยังหายเพราะ
เด็กยังสื่อสารเข้าใจ จำพ่อแม่ได้ (เล่าเรื่องผู้สูงอายุหายที่งามวงศ์วานหายออกจากบ้านเฉพาะในปี 2556
ปลายปี 2555 - 2556 มากกว่าสามร้อยครั้ง เฉพาะที่ สวพ. มีบันทึก 84 ครั้ง 1 คน ออกจากบ้านแทบทุกวัน
แต่หาย เมื่อปี 2554 ไปอยู่ที่บ้านมิตรไมตรี ไปทิ้งขยะหน้าบ้านเสียงของกระตบถังขยะ ลืมไปแล้วว่าเป็นบ้าน
ของตัวเอง ปิดประตูบ้านให้แล้วบอกว่าบ้านนี้สะอาดไม่รู้จักปิดประตู แล้วก็เดินจากงานวงศ์วานมาดินแดง
มาอยู่บ้านมิตรไมตรี 2 วัน แล้วญาติตามเจอ เหตุการณ์อย่างนี้จะมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ข้อเสนอจากเวที

1) เพราะฉะนั้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะต้องดูแล มองกันให้เห็นว่าเป็นคนแก่ที่อยู่ในบ้านเดียวกันกับตัวเอง อย่าพ่ายอย่าให้หลุดออกจากหมู่บ้าน อาจจะต้องลงไปทำความเข้าใจเรื่องนี้ให้เยอะ แล้วก็ต้องให้กำลังใจพวกผู้ทำวิจัย เพราะว่ามันเป็นปัญหาหนักมาก ดังนั้นเราต้องทำประเด็นนี้เป็น public agenda ให้ได้

2) ประเด็นเหล่านี้อาจจะต้องขอความร่วมมือจากสื่อในการทำอะไรให้มีประเด็นเหล่านี้ขึ้นมา รวมถึงสุดท้ายมันมีสื่อที่พยายามสื่อสารประเด็นของผู้สูงอายุในเชิงบวก แล้วจะเป็นในเรื่องของธุรกิจบ้าง ไม่ว่าจะเป็นโฆษณาไทยประกันชีวิต โฆษณาของผ้าอ้อมอะไรต่าง ๆ ที่เริ่มฉายภาพเตรียมความพร้อมสังคม แต่ว่าสังคมไทยไม่ค่อยเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับเรื่องนี้ สุดท้ายก็ปล่อยให้ไปไปตามยะถากรรมในอนาคต

ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 2 : บทบาทของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ต่อการนำผลการประชุมวิชาการประจำปีไปขับเคลื่อนให้เกิดเป็นนโยบายทางสังคมต่อไป

อยากให้กระทรวง พม. ถ้าถูกต้องประมาณ ต้องพิจารณาว่ามันเกิดอะไร และสิ่งที่เราจะต้องพยายามแสดงบทบาทในภาวะของกระทรวงที่ดูแลคนยากคนจน ปัญหาสำคัญที่สุดในประเทศเราและยุ่งยากวุ่นวายจนปานนี้ก็คือเรื่องโอกาสและความไม่เสมอภาคของคนในสังคม ช่องว่างทางสังคม 21 เท่าแล้วในขณะนี้ และช่องว่างมันจะมากขึ้น ๆ และสิ่งที่อยากบอกว่า พวกภาคเศรษฐกิจ พวกภาคอุตสาหกรรมเสียเขาตั้งกว่าเราหลายเท่า พวกภาคกระแสสังคมเราก็พุดกันไป แต่เขาสามารถดึงเอาศักยภาพของอำนาจไปจัดประชุม ลองสังเกตดูว่าตั้งแต่หลังสองเดือนที่ผ่านมาภาคเศรษฐกิจนำทั้งนั้น ภาคสังคมเราก็พุดกันไป ๆ ในแง่ข้อเท็จจริงแล้วการจัดระเบียบสังคมที่ขณะนี้ทำอยู่คือการจัดระเบียบของคนยากคนจนที่เขาพยายามคือค้นหาที่ทำมาหากินทั้งนั้น แต่คนที่ร่ำรวยอยู่ภาคเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมโน้มลงมาที่จะช่วยเหลือเยียวยาสังคมมากน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้นประเด็นที่อยากให้เป็นการประจำปีและการประชุม คิดว่ากระทรวง พม. จะต้องกำหนดว่า วาระการประชุมประจำปีวันนี้ ว่าเรามองค้ความรู้มีงานวิจัย มีคำตอบให้กับสภาพปฏิรูปที่กำลังจะเกิดขึ้นในอีกเดือนสองเดือนนี้ยังงัย เช่น เราจะทำเรื่องสังคมให้น่าอยู่ขึ้น สังคมสวัสดิการ หรือไม่ก็สังคมผู้สูงอายุ การสอนประชาธิปไตยหน้าที่พลเมือง เรื่องอะไรต่าง ๆ พวกนี้ งานวิจัยข้อมูลที่คุณมีอยู่คุณส่งให้เขาไหมหรือว่าจัดทำให้มันเกิดเป็นอำนาจเรื่องขององค์ความรู้ ต้องทำนะครับเพราะไม่เช่นนั้นแล้วภาคสังคมเราเป็นภาคที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงหรือว่าขับเคลื่อนในเรื่องของการที่จะทำให้สังคมดีขึ้นสู่ภาคเศรษฐกิจไม่ได้

ข้อเสนอจากเวที

ฝากไว้ว่าถ้าประชุมประจำปี ขอให้สรุปและช่วยส่งข้อมูลนี้ งานวิจัยที่สำคัญให้กับคนที่เขาเกี่ยวข้อง และผมยืนยันว่าเมื่อเกิดวิกฤติหรือเกิดปัญหาขึ้นมางานวิจัยมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจนโยบายทุกครั้ง เพียงแต่ว่ามันส่งถึงคนที่ตัดสินใจหรือไม่

ประเด็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 3 : การหาช่องว่างทางสังคม (Social Gap) การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อคนในสังคมกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

โจทย์ของ คสช. ต้องการ how to โดยเฉพาะประเด็นทางสังคม ประเด็นที่เราเห็นร่วมกัน คือ ประเด็นของ คสช. เรื่องยากของเค้าคือด้านสังคม เรื่องเศรษฐกิจง่าย เขาทำได้เร็วและได้ง่าย แต่อันนี้ถือว่าเป็นช่วงของโอกาสของกระทรวง พม. คือถ้าเราดูเขายังเล่นอยู่ แต่ประเด็นอยู่ที่ประเด็นที่ 13 เรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมไปห้อยเป็นตั้งอยู่นิดเดียว เพราะเนื่องจาก หนึ่งเราไม่มีข้อมูลที่จะเสนอเข้าไปให้เขาเข้าใจ เพราะฉะนั้นโจทย์ที่เราต้องหาคือ social gap ทางสังคมที่มันเกิดขึ้นและมากระทบกับคนทั่วไปอย่างไร เช่น ข้อมูลที่คุณที่เสนอมาจริง ๆ แล้วเราเห็นกลุ่มหนึ่งเรื่องผู้สูงอายุคนหลงออกมาเยอะ แต่ไม่มีการจัดการ สังคมจะจัดการยังไง ประเด็นที่เห็นอีกมุมหนึ่งก็คือเรื่องของผู้สูงอายุในเรือนจำเยอะมาก อันนี้อีกกลุ่มหนึ่ง ขนาดคนเร่ร่อนยังมีหน่วยงานมาดูแล แต่เรือนจำคนก็ไม่พอ คนก็ล้นและพวกนี้ส่วนใหญ่จะติดอันหนึ่งคือเรื่อง Attitude ร่วมกัน

ข้อเสนอ ควรจะเปลี่ยน Attitude ของคนในการมองคนในสังคมด้วย คิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ **ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 4 :** การมีสถานะบุคคล (สัญชาติ) กับการเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการขั้นพื้นฐานส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงระบบบริการสังคมของรัฐได้แทนการรอความช่วยเหลือจากรัฐในฐานะของผู้ด้อยโอกาส

ยินดี ห้วยหงษ์ทอง : อยากฝากเป็นข้อสังเกต เพราะตัวเองทำเรื่องสถานะ สัญชาติ ซึ่งตรงนี้เป็นกรณียกกระทรวง พม. เพราะว่าที่พูดกันว่าเราทำงานกับกลุ่มคนด้อยโอกาส ด้อยโอกาสก็จะมีหลายกลุ่มที่พูดถึง 5 กลุ่มที่ว่าและก็จะมียุทธศาสตร์ที่พูดถึงประเด็นเรื่องสถานะ แต่ในกลุ่มอื่น ๆ ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นกลุ่มด้อยโอกาสกลุ่มอื่นแต่เขาจะไปเชื่อมต่อกับการยังไม่มีสัญชาติ ซึ่งยังไม่มีสัญชาติกลุ่มหนึ่งก็คือคนไทยที่มีผลที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร อีกกลุ่มหนึ่งก็อาจจะเป็นคนกลุ่มน้อยที่ยังตกหล่นทางทะเบียนราษฎรอยู่กับอีกกลุ่มหนึ่งก็อาจเป็นคนรอบ ๆ ข้างที่เข้ามา ที่นี้พอไปพูดถึงเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานหรือที่ที่พูด คือถ้าพอไม่มีสถานะ การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานก็ไม่เกิด ซึ่งตรงนี้เป็นประเด็นว่า อย่างเช่น เจอ case อยู่ case หนึ่งซึ่งตามปกติกำลังจะไปผ่าตัดจะเข้าโรงพยาบาลอยู่แล้ว พอไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ไม่มีตังจ่าย ก็ไม่ได้รับการผ่าตัด ซึ่งอันนี้เรามองว่าจริง ๆ แล้ว เราช่วยคนด้อยโอกาสที่เขาด้อยโอกาสหรือเราช่วยคนด้อยโอกาสและต้องมีสถานะด้วย อันนี้มันเป็นคำถามว่าในส่วนของเรา พม. เราช่วยคนด้อยโอกาสเพราะเค้าด้อยโอกาสหรือเราช่วยคนด้อยโอกาสนั้นต้องมีสถานะด้วยเราถึงจะช่วยเหลือเขา แต่ถ้าเกิดเขาไม่มีสถานะแต่เขาด้อยโอกาส ในขณะที่ชีวิตจะแย่แล้วเราที่ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือเขาได้เลยอย่างนั้นใช่หรือไม่

ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 5 : การนำข้อเสนอจากเวทีการประชุมวิชาการประจำปี 2557 ไปสู่การพัฒนา นโยบาย การมีสถานะบุคคลเพื่อให้เกิดการดูแลภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน

ผอ.ชินชฐาน กมลวัฒน์ : จริง ๆ ประเด็นของเรื่องที่ถูกปรับลดงบประมาณที่มันแทรกอยู่ทุกกลุ่มเป้าหมาย พม. มีบทบาทในการที่จะขับเคลื่อนให้ทุกส่วนเข้ามาดูแลคนทุกกลุ่ม ส่วนหนึ่งที่พูดถึงงบประมาณ ที่ถูกปรับลดลง ดิฉันมองอีกอย่างว่างานที่เราถูกปรับงบลงนั้นคือมันอาจจะมีความซ้ำซ้อนในเรื่องของการดูแลกลุ่มคนน้อยอยู่ในหน่วยงานอื่นด้วยหรือไม่ ซึ่งมันก็เป็นหน้าที่ของ พม. ที่จะต้องก้าวเข้าไปให้ถึงทรัพยากรเหล่านั้น มีกรณีที่เราศึกษาเรื่องกองทุนสวัสดิการอยู่ก็จะพบว่าความเข้าใจของคนที่บริหารจัดการกองทุนนี้ไม่เหมือนกัน กองทุนสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของคนไทยคนที่ไม่เข้าใจก็ไปออกแบบกฎออกแบบ

กติกากัน เวลาที่เราเข้าไปทำความเข้าใจก็จะพบว่าจะติดอยู่กับเรื่องของคนไทยในขณะที่กองทุนบางกองทุนมีความเข้าใจว่าถ้าเขามีความด้อยโอกาสอยู่แล้วเจตนารมณ์ เป็นเจตนารมณ์ที่จะดูแลทุกคนในชุมชน ดังนั้นเขาก็จะไม่สนใจ ประเด็นของดิฉันจากเรื่องที่เราทำงาน เรื่องนี้เมื่อเราเช็คกับทาง พอช. พบว่ามันไม่ใช่ประเด็นการมีสถานะหรือไม่มีสถานะนี้ไม่ใช่ประเด็น พอช. จะสนใจว่าในชุมชนมีความเข้มแข็งลุกขึ้นบริหารจัดการได้ด้วยตนเองนี้เขาจะไม่สนใจเลย ซึ่งอันนี้เราก็กขอให้ พอช. ได้พิจารณาอีกครั้งหนึ่งเนื่องจากเขามีระบบที่เดิมเดิมการให้ความรู้อยู่เรื่อย ๆ รวมถึงการที่จะจำแนกเวลาที่ท่านให้บริการแล้วลองจำแนกข้อมูลของผู้ด้อยโอกาสที่เขาจัดทำอยู่ แทนที่จะบอกว่ากองทุนให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาส 3,000 คน แต่เราขอให้เขาจำแนกเป็นคนที่ไม่มียุทธศาสตร์หรือมีสถานะเท่าไร เป็นคนที่ติดเชื่อเท่าไร เป็นคนเร่ร่อนมีไหม เราจับเคลื่อนกับเขาแบบนี้ซึ่งขณะนี้คือยอมรับว่าเขาปฏิเสธที่จะแยกข้อมูลเหล่านี้ให้ ดิฉันคิดว่าอันนี้อาจจะเป็นเหมือนสมัยที่ดิฉันทำงานเรื่อง Gender นั้น เราก็กต้องบอกว่าประเทศไทยนี้เป็นประเทศที่มีปัญหาในการดูแลผู้หญิงเลยแต่ข้อมูลต่าง ๆ ไม่มีมีการจำแนกออกมาให้ชัด ดังนั้นงานแรกของ การทำงานในเรื่องความเสมอภาคทางเพศมันก็ต้องแตะในเรื่องของข้อมูลก่อนซึ่งเขาก็ประสบความสำเร็จ มันก็จะเห็นได้ชัด ดิฉันคิดว่าสิ่งที่ พม. ต้องทำก็คือข้อมูลที่เรากันพบและนำเสนอข้อมูลให้ผู้บริหาร หน่วยงานที่มีการจัดสรรทรัพยากรหรือกำกับทรัพยากรของรัฐ อยู่ อันนี้ก็จะเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจ อีกเรื่องที่เราพยายามทำซึ่งเป็นคำถามเข้ามามากมายว่าทำไมผู้สูงอายุที่เขาจะจัดสวัสดิการให้ต้องมีอายุ ตั้งแต่ 60 และเป็นผู้ที่เป็นคนไทยเท่านั้นซึ่งเสียงจากเครือข่ายได้สะท้อนกลับมาให้เห็นว่าแล้วคนที่ไม่ใช่คนไทยล่ะ อันนี้ก็คงจะนำไปสู่การแก้ไขกฎหมาย รับฟังความเห็น แก้ไข ซึ่งเวลาที่ท่านสะท้อนสิ่งเหล่านี้เข้ามาผ่านงานวิจัยหรือการจัดประชุมเหล่านี้

ข้อเสนอจากเวที

ดิฉันคิดว่ามันเป็นเรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนา นโยบาย งานเรื่องการมีสถานะ การมีสัญชาตินี้เป็นเรื่องที่ยากเป็นเรื่องของเจตคติตรง ๆ นะคะคือเราจะทำอะไรให้กับคนไทยแต่ไม่ทำให้คนต่างชาติอื่นที่มาอยู่ในประเทศไทยทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้สำนึกหรือเราอาจจะไม่ทันได้รู้เพราะไม่มีข้อมูลว่ามันมีส่วนหนึ่งที่เป็นคนไทยที่ตกหล่นไม่ใช่คนอื่นเลยก็คือคนไทยนั่นเอง

ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 7 : การจดทะเบียนครอบครัวเพื่อให้เกิดการดูแลเด็กในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

รศ.ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร : ปัญหาของเด็กประถมวัยที่บังเอิญเชื่อมโยงกับปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวเพราะดิฉันก็อยู่ในวัยสูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำก็คืออายุ 50 - 59 ปีเสียส่วนใหญ่ ดิฉันก็เป็นห่วงเหมือนกันว่าผู้สูงอายุเองก็รับศึกหนักในขณะเดียวกันก็ไม่มีใครเหลียวแล

ข้อเสนอจากเวที

อยากฝากในส่วน พม. และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านกฎหมายอยากให้มีการจดทะเบียนเพื่อที่จะให้ครอบครัวเหล่านั้นได้รับการช่วยเหลือดูแลและอีกประเด็นหนึ่งที่ดิฉันก็ตกใจว่าแม้กระทั่งภาคเหนือยังมีการเรียกร้องให้มีบริการสถานรับเลี้ยงเด็กในชุมชนเพราะว่าเขายังต้องทำงาน ปู่ย่าตายายยังต้องทำงาน ก็เป็นอีกประเด็นที่ อปท. หรือ อบต. เองต้องคิดไตร่ตรองให้หนักเหมือนกันว่าจะช่วยเหลืออย่างไรเพื่อให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวนี้มันดีขึ้น

ประเด็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ 8 : การสร้างระบบรองรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่ติดเตียงโดยให้มีคุณภาพและราคาที่ไม่สูงมาก

เมื่อสักครู่นี้เป็นห่วง พม. ในเรื่องของงบประมาณที่ถูกตัด ห้างถ้ำก็มึงบออยู่ไม่น้อย บางส่วนที่ถึงไม่ทำก็สามารถดึงมาได้ อีกส่วนหนึ่งคือภาคเอกชน ที่พูดถึงเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ก็ดึงเข้ามาได้ซึ่งรู้สึกที่เราไม่ได้ดึงภาคเอกชนเข้ามาช่วย อย่าให้เขาแสวงหากำไรอย่างเดียว ให้เขาช่วยลงขันพัฒนาคนด้วย อีกส่วนหนึ่งที่ห่วงก็คือระบบสวัสดิการของเราไปผูกกับเรื่องของทะเบียนที่ไหนก็เอาที่นั่นซึ่งประเทศของเราให้อิสระเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายโดยไม่ต้องย้ายทะเบียน ต่อไปในอนาคตอาจจะต้องคุยกันที่ระบบหรือเปล่านั้นว่าจดทะเบียนย้ายไปก็ต้องจดเพื่อที่จะได้สิทธิต่าง ๆ มันเป็นเรื่องจริงใจว่าถ้าคุณมาจดคุณก็จะได้สิทธิต่าง ๆ อย่างเบี่ยยังชีพผู้สูงอายุนี้ถึงแม้อยู่ในกรุงเทพฯ แต่ถ้าไม่ได้จดที่นี่ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็จะเข้าไม่ถึงสิทธิ ต้องให้แรงจูงใจว่าถ้ามาจดแล้วจะได้ประโยชน์อะไรบ้างหรือเรื่องของระบบการดูแลที่บอกเมื่อสักครู่นี้

ข้อเสนอจากเวที

ต้องมีที่รับดูแลผู้สูงอายุด้วยหรือเปล่าหรือว่าไปดูแลบ้าน ปัญหาคือว่าผู้ดูแลขาดคุณภาพมากและราคาสูงมากขนาดตนเองยังคิดว่าราคาสูงก็เลยคิดว่าแล้วคนอื่น ๆ เขาจะจ่ายกันไหวหรือไม่ ตรงนี้จะทำอย่างไรให้มีระบบรองรับโดยเร็วเพราะเป็นเรื่องใหญ่ในสังคมไทย

3.4 การสังเคราะห์การถอดบทเรียน ข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรมผลงานด้านวิชาการ ผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

ห้องที่ 2 : ห้องประชุม Miracle Grand B

- การเสวนานำเสนอผลงานวิจัย/ผลงานด้านวิชาการที่เกี่ยวกับเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และเครือข่าย จากนักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา จำนวน 5 เรื่อง ดังนี้

1. ผลงานวิจัยเรื่อง **“กอดดินโมเดล (KONGDIN MODEL) นวัตกรรมการบริหารจัดการโรงเรียนวัดกอดดิน”** โดย นายชยุต พิพัฒฐาทร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดกอดดิน จังหวัดระยอง
2. ผลงานวิจัยเรื่อง **“การจัดชุดสวัสดิการพื้นฐาน เพื่อการดูแลเด็กด้อยโอกาสนอกระบบและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษา”** โดย ดร.นิสาพร วัฒนศัพท์ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ และศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์ศุภสิทธิ์ พรรณนารุโณทัย อาจารย์คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนเรศวร
3. ผลงานวิจัยเรื่อง **“การแก้ไขปัญหานักเรียนอ่าน – เขียนภาษาไทยด้วยวิธีสอนแบบบันได 4 ชั้น”** โดย นายพุดผิโพโรจน์ โชติกุลศิริปัญญา และนายสรรเสริญ วีระพจนานันท์ โรงเรียนแม่वंงก์จังหวัดนครสวรรค์
4. ผลงานวิจัยเรื่อง **“ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีของพนักงานบริการทางเพศ”** โดยนายสัญญา สุขขำ สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสุพรรณบุรี
5. ผลงานวิจัยเรื่อง **“มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็ก และเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด”** โดย นางสาวสุรัสวดี กัลยาสิทธิ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ดำเนินการเสวนา : ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติฯ

ผลงานวิจัยทั้ง 5 เรื่อง มีข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรม คำถามและความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้

1. ผลงานวิจัยเรื่อง **กองดินโมเดล (KONGDIN MODEL) นวัตกรรมการบริหารจัดการโรงเรียนวัดกองดิน** โดย นายชยุต พิพัฒฐาตร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดกองดิน จังหวัดระยอง

1.1 ข้อค้นพบ

การที่นำนวัตกรรมทางการบริหาร กองดินโมเดล “KONGDIN MODEL” มาใช้พัฒนาโรงเรียน ส่งผลให้โรงเรียนวัดกองดินมีคุณภาพการศึกษาเพิ่มขึ้น ครูมีขวัญและกำลังใจ มีแรงจูงใจในการทำงาน เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม อาคารสถานที่ ห้องเรียนของโรงเรียนสวยงามขึ้น มีสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน มีคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศที่ชุมชนร่วมกันจัดหาให้ มีแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกที่ชุมชนร่วมกันช่วยสร้างให้แก่โรงเรียน มีบุคลากรภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาโรงเรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (O-NET) ของนักเรียนสูงขึ้น และโรงเรียนได้รับการประกาศจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “สถานศึกษาพอเพียง 2555” (รอบ 2) เป็นผลสำเร็จที่โรงเรียนและชุมชนภาคภูมิใจและจะร่วมใจกันพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2 บทเรียนสำคัญ

- 1) โรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาให้มีคุณภาพและเกิดความยั่งยืนได้
- 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (ชุมชน วัด โรงเรียน) โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพและมาตรฐาน เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผู้บริหาร ครูและบุคลากรเกิดสมรรถนะในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ชุมชน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความศรัทธาและเห็นคุณค่า ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและร่วมกันพัฒนาโรงเรียน

1.3 นวัตกรรม

นวัตกรรมการบริหารโรงเรียน ที่เรียกว่า กองดินโมเดล “KONGDIN MODEL”

- 1) มีหลักการและแนวคิดจากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเป็นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management)
- 2) แนวคิดทฤษฎีการบริหารเป็นฐานความคิด ได้แก่ 1) ทฤษฎีระบบ 2) หลักการของวงจรเดมมิง (PDCA) และ 3) การบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) และ 2 เงื่อนไข (ความรู้ และคุณธรรม)
- 3) กองดินโมเดล “KONGDIN MODEL” มีหลักปฏิบัติ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (INPUT) ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่

K (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการร่วมกันศึกษา ค้นคว้า ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้จากประสบการณ์ของทุกคน ก่อปรด้วยการมีคุณธรรม เช่น ความอดทน ความเพียร เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

O (Opinion) หมายถึง การระดมความคิด การมองการณ์ไกล การมีวิสัยทัศน์ ร่วมกันวางแผนพัฒนาให้มีความพอประมาณอย่างมีเหตุมีผล

N (Nice Plan) หมายถึง การร่วมกันวางแผนในการดำเนินงาน การระดมความคิด (Brainstorming) แสดงความคิดเห็น ร่วมกันปรึกษาหาแนวทางปฏิบัติอย่างรอบคอบ รัดกุม เตรียมความพร้อมรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีแก่องค์กร

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการ (PROCESSE) ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่

G (Good teamwork) หมายถึง คณะทำงานที่ดีคือการร่วมกันดำเนินงานอย่างเป็นองค์คณะ เป็นทีมงานแบบ บวร หรือ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดเป็นองคาพยพในการขับเคลื่อนพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

D (Development) หมายถึง การร่วมกันบริหารจัดการ แก้ปัญหา ดำเนินงานกิจการโครงการต่าง ๆ ของสถานศึกษาตามหลักวงจรเดมมิง (PDCA) เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาบริหารจัดการสถานศึกษา โดยยึดระเบียบ กฎเกณฑ์ และกฎหมาย พัฒนาตามแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อความก้าวหน้าและพัฒนาของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 3 ผลผลิต/ผลลัพธ์ (OUTPUT/OUTCOME) ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่

I (Innovation) หมายถึง ผลจากการร่วมกันคิดร่วมกันทำส่งผลให้เกิดวิถีคิดใหม่ และการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ได้ตลอดการดำเนินงาน สิ่งที่ค้นพบถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีคุณภาพ ประหยัด คุ่มค่า และภาคภูมิใจในผลงาน

N (Network) หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในพื้นที่งาน และในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตร เกิดความรักสามัคคี สมานฉันท์ เป็นเครือข่ายและพันธมิตรทางความรู้ และความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ/ปรับปรุง (FEED BACK)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกงดินโมเดลที่จะรับรู้ถึงปัญหาทั้งหมดจากข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ และคำติชม ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะสะท้อนกลับให้เห็นทั้งจุดด้อยหรือจุดอ่อน และจุดเด่นของแผนงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การประสานงาน และกระบวนการดำเนินงาน โดยได้ใช้หลักการวิจัยมาบูรณาการในการศึกษาหาแนวทางแก้ปัญหาเพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป

1.4 คำถามและความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

ที่ประชุมมีคำถามและความคิดเห็นที่น่าสนใจ คือ

คำถาม: ใช้เวลาในการทำงานเพื่อให้เกิดโมเดลนานเท่าไร

คำตอบ: ใช้เวลาสองเดือน โดยใช้กระบวนการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง สร้างภูมิคุ้มกัน การระดมความคิดเห็น มีความตั้งใจกัน ยึดในภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณครูทุกคน มีหัวใจความเป็นครูอยู่แล้ว พร้อมทั้งมีความมั่นใจ

คำถาม : เป็นครูที่อยู่ในพื้นที่ด้วยไหมคะ ขอชื่นชมการทำงาน

คำตอบ : การเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก คุณครูทุกคนมีหัวใจของความเป็นครูอยู่แล้ว ไม่ต้องถึงขั้นเปลี่ยนพฤติกรรม เพียงใช้ความเป็นผู้นำแล้วนำเขา เขาก็พร้อมเลยซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นครูที่อยู่ในพื้นที่หรือคุณครูบางคนมาทำงานและมีครอบครัวที่นี่แล้วก็ได้ไปไหนเลย มีผู้หญิง 3 ท่านและผู้ชาย 1 ท่าน

คำถาม : โรงเรียนกอนดินมีอัตราการเรียนต่อใหม่จำนวนเท่าไร

คำตอบ : จำนวนเด็ก ป.6 ในแต่ละปีเฉลี่ยแล้ว 5 - 6 คน ก็จะเรียนต่อครั้งต่อครั้ง การเรียนต่อหรือไม่เรียนต่ออยู่ที่ผู้ปกครองด้วย แม้ทางโรงเรียนต้องการให้เด็กเรียนต่อ แต่ผู้ปกครองไม่ยอมให้เรียน ต้องการให้เด็กทำงาน เด็กอยากเรียนทุกคน ผมพยายามสนับสนุนแต่ผู้ปกครองไม่ยอมให้เรียนตรนี้ เป็นอุปสรรคครับ (เกี่ยวกับฐานะทางบ้าน) ครอบครัวเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้าง

ดร.ทิพาภรณ์ฯ : กอนดินโมเดลมีสโลแกนที่น่าสนใจ มีความรู้ไปสู่ความคิด ร่วมจิตวางแผน เน้นพื้นที่ ทีมงาน สานต่อพัฒนา ค้นหานวัตกรรม สัมมนาสร้างเครือข่าย อันนี้ก็เป็นอีกหนึ่งเรื่องถึงแม้ เป็นเพียงโรงเรียนเล็กที่สังคมมองว่าโรงเรียนเล็ก ๆ ไม่มีคุณภาพ แต่รูปแบบการบริหารแบบกอนดินโมเดล มีความเหมาะสม สามารถทำให้โรงเรียนเล็ก ๆ ก็มีคุณภาพได้ มีครูที่มีคุณภาพ เด็กที่เรียนจบจากโรงเรียนนี้ แม้ว่าจะไม่ได้เรียนต่อแต่เด็กเหล่านี้ก็มีทักษะชีวิต สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพได้

2. ผลงานวิจัยเรื่อง การแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่าน-เขียนภาษาไทยไม่คล่อง ด้วยวิธีสอนแบบบันไดทักษะ 4 ขั้น โดย นายพุมพิไพโรจน์ โชติกุลศิริปัญญา และนายสรรเสริญ วีระพจนานันท์ โรงเรียนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

2.1 ข้อค้นพบ

การสอนด้วยวิธีสอนแบบบันไดทักษะ 4 ขั้น เป็นวิธีการสอนที่ฝึกทักษะการสื่อสาร 4 ทักษะ คือทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน ให้กับนักเรียนอย่างครบถ้วนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละชั่วโมง ทำให้นักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะการสื่อสารอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียน

หลักสูตรการสอนอ่าน - เขียน แบบบันไดทักษะ 4 ขั้นประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ทักษะการฟัง ด้วยการฟังการออกเสียงแจกลูก-สะกดคำ-ผันเสียงของครูให้นักเรียนฟังเป็น

ขั้นที่ 2 ทักษะการพูด ด้วยการที่ครูนำนักเรียนอ่านออกเสียงคำ กลุ่มคำ ข้อความ

ขั้นที่ 3 ทักษะการอ่าน ด้วยการที่นักเรียนอ่านออกเสียงคำ กลุ่มคำ ข้อความด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 ทักษะการเขียน โดยให้นักเรียนคัดลายมือจากคำ กลุ่มคำ ข้อความ ที่ครูกำหนดไว้ในแผ่นสอนอ่าน-เขียนหรือการเขียนคำตามคำบอก

การสอนด้วยวิธีสอนแบบบันไดทักษะ 4 ขั้น สามารถแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่าน - เขียนภาษาไทย ไม่คล่องจากการสังเกต พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวสามารถอ่านคำพื้นฐานได้อย่างคล่องแคล่ว เมื่อทดสอบให้อ่านคำใหม่ที่ครูไม่เคยอ่านให้ฟัง นักเรียนสามารถใช้หลักการอ่านแบบแจกลูกตัวสะกดมาช่วยในการอ่านคำใหม่ได้ และเป็นทักษะที่อยู่กับนักเรียนตลอดไป และนักเรียนมีพัฒนาการด้านลายมือ พบว่า นักเรียนเขียนตัวอักษรได้สวยงามและอ่านง่ายมากกว่าเดิม

ความสำเร็จของการแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่าน - เขียนภาษาไทยไม่คล่อง ด้วยวิธีสอนแบบบันไดทักษะ 4 ขั้น มาจากการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครอง

2.2 บทเรียนสำคัญ

➢ การศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคม เป้าหมายของการพัฒนาคน คือการอ่านออก - เขียนได้

➢ การแก้ปัญหาให้นักเรียนให้อ่าน-เขียนภาษาไทยไม่คล่องถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคนในสังคมอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคนและสังคมในด้านอื่น ๆ ต่อไป

2.3 นวัตกรรม

ยังไม่ใช่นวัตกรรม แต่เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น

2.4 ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม คือ ปัจจุบันสถานการณ์ที่น่าห่วงใย คือ

- คนไทยนิยมใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้อง เช่นภาษาที่นิยมใช้ในการสื่อสาร โต้ตอบกันทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (LINE)
- ความเอาใจใส่ของครูลดน้อยลง
- การให้ครูสอนภาษาอังกฤษไปสอนวิชาภาษาไทย
- ไม่มีมาตรฐานการสอน ทำให้ครูแต่ละคนสอนไม่เหมือนกัน ทำให้นักเรียนสับสน
- นักเรียนเขียนภาษาไทยไม่ถูก เป็นผลจากการที่ครูสอนเรื่องการสะกดไม่ถูก ไม่สอนผสมคำ ใช้วิธีการแยกส่วน
- ในโรงเรียนมีการสอนแบบบันไดทักษะ 4 ชั้น คือ ฟัง พูด อ่าน เขียนน้อยลงในเด็ก รุนเล็ก จึงมีผลทำให้เด็กรุนโตไม่สามารถอ่านออกและเขียนได้
 ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อเสนอให้ครูในโรงเรียนทุกระดับทั้งอนุบาล ประถม มัธยม ศึกษาศาสตร์ ต้องเริ่มและหันมาใส่ใจการสอนแบบบันไดทักษะทั้ง 4 ชั้น อย่างแท้จริง

3. ผลงานวิจัยเรื่อง การจัดชุดสวัสดิการพื้นฐาน เพื่อการดูแลเด็กด้อยโอกาสบนกระบบและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษา โดย ดร.นิสาพร วัฒนศัพท์ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ และ ศ.ดร.นพ.ศุภสิทธิ์ พรรณนารุโณทัย อาจารย์คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

3.1 ข้อค้นพบ

เด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษา จำนวน 14 กลุ่ม ได้แก่ (1) เด็กพิการทางร่างกาย สมอง และบกพร่องทางการเรียนรู้ (2) เด็กติดเชื้อ HIV (3) กลุ่มเด็กกระทำความผิดในสถานพินิจ (4) เด็กติดยาเสพติด (5) แม่วัยรุ่น (6) เด็กเร่ร่อน (7) เด็กไร้สัญชาติ (8) เด็กยากจนพิเศษ (9) เด็กในพื้นที่ห่างไกล (10) เด็กถูกแรงงานก่อสร้าง (11) เด็กถูกบังคับค้าแรงงาน (12) เด็กถูกบังคับค้าแรงงาน (13) เด็กก้าพรำ และ (14) เด็กก้าพรำจากสถานการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ฐานคิดการจัดสวัสดิการพื้นฐานสำหรับเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษา แต่ละกลุ่มมี 3 ฐานคิด ได้แก่ (1) ฐานคิดในเรื่องสิทธิ (2) ฐานคิดในเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ และ (3) ฐานคิดในเรื่องมนุษยนิยม

รูปแบบของสวัสดิการพื้นฐานให้กับเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษามี 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) บริการทางสังคม และ (2) การช่วยเหลือทางสังคม สวัสดิการดังกล่าว สามารถจำแนกได้เป็น 4 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สุขภาพ การศึกษา และสังคม ตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่ระบุในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมี 4 ประการ คือ (1) สิทธิที่จะมีชีวิตและอยู่รอด (2) สิทธิที่จะได้รับการปกป้องและคุ้มครอง (3) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และ (4) สิทธิที่จะได้รับการมีส่วนร่วม

สวัสดิการเฉพาะที่จำเป็นสำหรับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษาแต่ละกลุ่ม ได้แก่

- 1) เด็กพิการทางร่างกาย สมอง และบกพร่องทางการเรียนรู้ : สวัสดิการพื้นฐาน ด้านการแพทย์ และ สาธารณสุข

- 2) เด็กติดเชื้อ HIV : สวัสดิการด้านสถานที่พักพิงสำหรับเด็กติดเชื้อ HIV ที่ถูกปฏิเสธ จากครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม
  - 3) กลุ่มเด็กกระทำความผิดในสถานพินิจ : สวัสดิการที่เป็นการคุ้มครองและกระบวนการตามที่กฎหมายกำหนดระหว่างดำเนินคดี สวัสดิการที่เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและครอบครัวระหว่างอยู่ในสถานพินิจ และสวัสดิการชดเชยให้
  - 4) เด็กติดยาเสพติด : สวัสดิการพื้นฐานคือการได้รับการบำบัดฟื้นฟูจากการติดยาเสพติด การปรับพฤติกรรมและการเรียนรู้ทักษะชีวิต
  - 5) แม่วัยรุ่น : สวัสดิการที่ช่วยสนับสนุนให้พ้นความยากลำบากเฉพาะหน้า สวัสดิการปัจจัยพื้นฐานสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด สวัสดิการที่ช่วยบำบัดฟื้นฟูเรื่องการรู้คุณค่าในตัวเอง และสวัสดิการด้านการศึกษา
  - 6) เด็กเร่ร่อน : สวัสดิการที่เป็นสถานที่รองรับแบบเปิดเพื่อสงเคราะห์ปัจจัย 4 (อาหาร ยา รักษาโรค ที่อยู่ เสื้อผ้า) สวัสดิการที่เป็นบริการพิสูจน์และยืนยันสิทธิทางเอกสาร และสวัสดิการที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต
  - 7) เด็กไร้สัญชาติ : สวัสดิการการพิสูจน์สิทธิ
  - 8) เด็กยากจนพิเศษ : สวัสดิการการที่จะให้ความมั่นคงทางอาหาร และสวัสดิการด้านการศึกษา (เรียนฟรี 15 ปี)
  - 9) เด็กในพื้นที่ห่างไกล : สวัสดิการควรเป็นการนำบริการเข้าไปภาคเด็กหรือเพิ่มช่องทางสื่อสารเพื่อลดปัญหาการเดินทาง
  - 10) เด็กถูกแรงงานก่อสร้าง : สวัสดิการทางการแพทย์และด้านการศึกษาและควรมีสวัสดิการที่เป็นศูนย์เด็กเล็กในพื้นที่ก่อสร้าง
  - 11) เด็กถูกบังคับค้าแรงงาน : สวัสดิการด้านการฟื้นฟู บำบัด และรักษาสุขภาพจาก การทำงาน สวัสดิการด้านการศึกษาและสวัสดิการด้านอาชีพและการมีงานทำ
  - 12) เด็กถูกบังคับค้าแรงงาน : สวัสดิการด้านกฎหมาย และสวัสดิการที่ช่วยบำบัดและฟื้นฟู
  - 13) เด็กกำพร้า : สวัสดิการจัดหาผู้ดูแลเพื่อให้เด็กได้อยู่ในระบบครอบครัว
  - 14) เด็กกำพร้าจากสถานการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : สวัสดิการที่จะช่วยดูแลปัญหาสุขภาพจิตและทัศนคติต่อความรุนแรง และสวัสดิการที่จะสร้างความเป็นครอบครัว
- นอกจากการจัดสวัสดิการให้แก่ ตัวเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษา แต่ละกลุ่มแล้ว สวัสดิการบางประเภทยังจำเป็นต้องจัดให้ครอบครัวของเด็กเหล่านี้ เพื่อให้การจัดสวัสดิการครอบคลุมครบถ้วนและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

3.2 บทเรียนสำคัญ

- 1) สังคมไทยมีเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษาจำนวนมาก หลากหลายลักษณะ เด็กแต่ละกลุ่มมีความต้องการสวัสดิการพื้นฐานแตกต่างกัน การจัดสวัสดิการที่เป็นอยู่ปัจจุบันยังมีช่องว่างที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เด็กเหล่านี้และครอบครัวสามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้รับสิทธิในการปกป้อง คุ้มครอง พัฒนา และมีส่วนร่วม

2) รัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นมีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักในการจัดสวัสดิการพื้นฐานสำหรับเด็กด้อยโอกาสและเด็กกลุ่มเสี่ยงในระบบการศึกษาเหล่านี้ รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญมีส่วนร่วมดำเนินการจัดสวัสดิการพื้นฐานสำหรับเด็กเหล่านี้

3.3 นวัตกรรม

ยังไม่ใช่นวัตกรรม แต่เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น

3.4 ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

1) ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับสถานการณ์ของเด็กเร่ร่อน คือ

❖ เด็กด้อยโอกาสเป็นเด็กกลุ่มเป้าหมายพิเศษการ บางกลุ่มไม่เปิดเผยตนเอง ค้นหาทำได้ยาก มีการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงที่อยู่ สวัสดิการที่พึงได้รับควรเป็นสวัสดิการพื้นฐาน เช่นเดียวกับเด็กทั่วไปและต้องมีสวัสดิการเฉพาะตามความต้องการจำเป็นของแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกัน

❖ เด็กเร่ร่อน เด็กไร้สัญชาติต้องมีการพิสูจน์สิทธิ ตามอนุสัญญาสิทธิเด็ก ระบุถึงเด็กทุกคนต้องได้รับสิทธิการศึกษา การรักษาพยาบาลเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องการปฏิบัติของโรงเรียนที่มีการปฏิเสธต่อเด็กทั่วไปกับเด็กเร่ร่อน เด็กไร้สัญชาติไม่เท่ากัน จึงควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อแก้ไขการปฏิบัติต่อเด็กทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียม

❖ ธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนจะมีความต้องการเฉพาะแตกต่างจากเด็กทั่วไปและมีการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นน้อย เมื่อไรที่เด็กเร่ร่อนมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมและได้รับการตอบสนองความต้องการของตนแล้ว ก็จะหยุดการเร่ร่อน เช่น เด็กเร่ร่อนมีแฟน มีความหวังในชีวิต เริ่มสร้างครอบครัวใหม่ ก็จะหยุดเร่ร่อน เป็นต้น

❖ การที่จะช่วยให้เด็กยากจน อาศัยในพื้นที่ห่างไกล จำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่าเด็กมีความต้องการจำเป็นอะไรเป็นการเฉพาะที่จะทำให้เด็กเหล่านี้สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการพื้นฐาน เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป แม่วัยรุ่น การช่วยเหลือหรือจัดการกับปัญหาแม่วัยรุ่น ต้องมีการวางแผนชีวิตโดยคำนึงถึงความต้องการของแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงลูกให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ควรแก้ปัญหาโดยการช่วยให้แม่วัยรุ่นกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อ

❖ เด็กพิการ ควรได้รับสนับสนุนด้านการเงินตามสภาพความพิการหรือไม่ควรออกระเบียบที่เอื้อต่อความพิการ

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสำหรับเด็กด้อยโอกาส จะต้องพิจารณาว่า

❖ ค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิการสำหรับเด็กด้อยโอกาสต่อคนเป็นอย่างไร

❖ บทบาทหน้าที่ของภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่น และภาคประชาสังคมควรเป็นอย่างไร ภาครัฐควรทำหน้าที่ให้บริการเองหรือเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

❖ การจัดสวัสดิการสำหรับเด็กด้อยโอกาสจำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับ
เช่นเดียวกับกลุ่มเป้าหมายอื่น

❖ การจัดสวัสดิการเฉพาะสำหรับเด็กด้อยโอกาสแต่ละกลุ่มควรพิจารณา
สวัสดิการพื้นฐานสำหรับเด็กและครอบครัวที่มีอยู่ปัจจุบันเพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน

4. โครงการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีของพนักงาน
บริการทางเพศ โดย นายสัญญา สุขขำ วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

4.1 ข้อค้นพบ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีของพนักงานบริการทางเพศหญิง
ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ สัมพันธภาพในครอบครัว แรงสนับสนุนทางสังคมและค่านิยมทางเพศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีของพนักงานบริการทางเพศชาย
ได้แก่แรงสนับสนุนทางสังคม

สรุปและข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

1) พนักงานบริการทางเพศมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในระดับต่ำ ซึ่ง*ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์*
มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น องค์กรด้านสาธารณสุข ควรเร่งดำเนินการ
ให้ความรู้สู่ศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพราะทำให้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

2) ถึงแม้สัมพันธภาพในครอบครัวของพนักงานบริการทางเพศส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง
แต่สัมพันธภาพในครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้นรัฐบาลควรส่งเสริม
ให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพในระดับสูงอย่างต่อเนื่องต่อไป เพราะเป็นตัวแปรสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยน
พฤติกรรมสุขภาพของบุคคล

3) พนักงานบริการทางเพศส่วนใหญ่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมในระดับปานกลาง ซึ่งแรง
สนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น ภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง
ควรสนับสนุนเชิงนโยบายด้านข้อมูลข่าวสาร และสิ่งของหรือบริการ ตลอดจนผลักดันให้ครอบครัวและสมาชิก
ในสังคมช่วยสนับสนุน ช่วยเหลือ และยอมรับ ซึ่งจะส่งผลต่อแรงสนับสนุนทางด้านอารมณ์

4) ค่านิยมทางเพศส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่ง*ค่านิยมทางเพศมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม*
การป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น องค์กรที่เกี่ยวข้องและครอบครัว ควรเสริมสร้างค่านิยมทางเพศ
ที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่พฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี ซึ่งค่านิยมเป็นความเชื่อของบุคคลที่ว่าสิ่งใด ๆ
นั้นดี มีคุณค่าแก่การนิยมยกย่อง อันทำให้บุคคลหรือกลุ่มนั้น อยากมี อยากเป็น หรืออยากทำสิ่งนั้น ๆ

4.2 บทเรียนสำคัญ

พนักงานบริการมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี พนักงานบริการจึงจำเป็นต้องป้องกันความ
เสี่ยงจากการติดเชื้อเอชไอวี ทั้งนี้สิ่งที่ควรดำเนินการ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ การส่งเสริม
สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ การให้คำแนะนำปรึกษาแนะนำ ข้อมูลข่าวสารการ

ช่วยเหลือด้านสิ่งของ บริการและการมีค่านิยมทางเพศที่เหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดการป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อเอชไอวี

4.3 นวัตกรรม

ยังไม่ใช้นวัตกรรม แต่เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น

4.4 คำถามและความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

(ไม่มี)

5. ผลการวิจัย เรื่องโครงการวิจัยเรื่อง มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดียาเสพติด โดย นางสาวสุรัสวดี กัลยาสิทธิ์

5.1 ข้อค้นพบ

1) การกระทำความผิดและการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดนับว่าเป็นปัญหาสำคัญยิ่งในสังคมไทยที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตเด็กและเยาวชนและความมั่นคงของประเทศชาติ ปัจจุบันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

2) เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในคดียาเสพติดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยเริ่มจากถูกจับ ถูกดำเนินคดี และถูกพิพากษา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิดควรได้รับโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน โดยพิจารณาการกระทำความผิดและอายุของเด็กและเยาวชนที่ขณะกระทำความผิด

3) เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกส่งเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา แล้วพ้นโทษหรือเงื่อนไขที่กำหนดและเกิดกระทำความผิดซ้ำในคดีเดิม กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กมักจะใช้มาตรการทางกฎหมายกำหนดบทลงโทษและวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนใหม่อีกครั้ง ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อลงโทษให้สาสมกับความผิดที่เด็กและเยาวชนได้กระทำลงไปโดยมุ่งที่ความผิดที่กระทำลงไปมากกว่ามุ่งที่ตัวผู้กระทำความผิด

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 อันเป็นกฎหมายใหม่ ได้พัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของไทยให้สอดคล้องกับแนวคิดสากลตามหลักการที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนรับรองว่าเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือพิเศษ เพื่อให้เด็กและเยาวชนพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที เด็กและเยาวชนควรเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวในบรรยากาศแห่งความสุข ความรักและความเข้าใจ

การแก้ไขปัญหการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ต้องมุ่งเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อกลับตัวให้เป็นคนดีของสังคม

5.2 บทเรียนสำคัญ

การแก้ไขปัญหการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชน

และครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อมุ่งแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และเพื่อให้เด็กเหล่านั้นสามารถกลับตัวให้เป็นคนดีของสังคมได้อย่างแท้จริง

5.3 นวัตกรรม

ยังไม่ใช่นวัตกรรม แต่เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น

5.4 คำถามและความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

(ไม่มีคำถาม)

สรุปการสังเคราะห์บทเรียนงานวิจัยเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการสังเคราะห์บทเรียนบทเรียนงานวิจัยเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสของ
นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษาทั้ง 5 เรื่อง ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. เด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มเปราะบาง สังคมไทยมีเด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน
ปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มพิเศษที่กำลังประสบปัญหาหลากหลาย เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มที่กล่าวมาล้วน
ต้องการการปกป้องคุ้มครองทางสังคม

ผลการวิจัยดังกล่าว นำไปสู่ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

➤ ระบบการศึกษาไทยต้องได้รับการพัฒนา การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลให้มีคุณภาพสามารถทำได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพการสอนแบบบันไดทักษะ 4 ชั้น เพื่อแก้ไขปัญหาอ่าน - เขียนภาษาไทยของนักเรียน

➤ สิทธิสวัสดิการพื้นฐานสำหรับกลุ่มเด็กพิเศษและครอบครัวพึงได้รับ แต่ละกลุ่มมีความต้องการสวัสดิการเฉพาะแต่ละด้านแตกต่างกันไป อาทิ สวัสดิการด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ/ การมีงานทำ กระบวนการยุติธรรม (การพิสูจน์สัญชาติ) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่พักอาศัย/สถานรองรับ บริการคำปรึกษาแนะนำ ปัจจัย 4 ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น สิทธิสวัสดิการพื้นฐานเหล่านี้ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มรวมทั้งครอบครัวที่ควรจะได้รับอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมตามกฎหมายและโดยพลักสิทธิมนุษยชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทั้งภาครัฐ (ส่วนกลาง ท้องถิ่น) ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ควรทบทวน ปรับปรุง พัฒนาและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการพื้นฐานให้ครอบคลุมทั่วถึงเด็กพิเศษทุกกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ

➤ เด็กเยาวชนที่กระทำความผิดในคดียาเสพติดจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมุ่งเน้นการลงโทษเด็กเยาวชนให้สอดคล้องกับความผิด แต่ไม่สามารถแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กเยาวชนเหล่านี้ได้การแก้ไขปัญหาค่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดในอนาคตต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมุ่งแก้ไขฟื้นฟูเพื่อป้องกันเด็กเยาวชนไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำในคดียาเสพติดและเพื่อให้เด็กเหล่านั้นสามารถกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้อย่างแท้จริง

2. พนักงานบริการมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการและบูรณาการการดำเนินงานในด้านการป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อเอชไอวีของพนักงานบริการ โดยการ

ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ การส่งเสริมสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ การให้คำแนะนำปรึกษา แนะนำข้อมูลข่าวสาร การช่วยเหลือด้านสิ่งของ บริการ และการมีค่านิยมทางเพศที่เหมาะสม

3.5 การสังเคราะห์การถอดบทเรียน ข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรมผลงานด้านวิชาการจากผลงานที่มีความเป็นเลิศ (Good Practice)

ห้องที่ 3 : ห้องประชุม Miracle Grand C

- การเสวนานำเสนอผลงานที่มีความเป็นเลิศ (Good Practice) ขององค์กรภาคีเครือข่ายมีทั้งหมด 5 เรื่อง ดังนี้

1. ผลงาน “โครงการเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กตำบลดอนแก้ว” โดย ดร.อุบล ยะไวทย์ณาวิชัย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
2. ผลงาน “โครงการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในเด็กและเยาวชน” โดย สมาเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่
3. ผลงาน “การอบรมเชิงปฏิบัติการการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่ติดเชื่อ/ผู้ป่วยเอดส์และผู้ที่ได้รับผลกระทบปัญหาเอดส์” โดย นางพรทิพย์ แท่งทอง ชมรมอาสาสมัครดูแลคนพิการผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยเอดส์ ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. ผลงาน “ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (บ้านกลางผู้สูงอายุ)” โดย นายนคร กิตติพลธนากร นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
5. ผลงาน “โครงการสร้างสำนึกพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย” โดย นางสาวจิราภรณ์ ศรีถาวร รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโสนกเต็น อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

ผู้ดำเนินการเสวนา : อาจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ บทเรียนสำคัญ และ นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติที่เป็นความร่วมมือใจร่วมแรงกันของเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ ดังปรากฏรายละเอียด คือ

1. ผลงาน “โครงการเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กตำบลดอนแก้ว” โดย ดร.อุบล ยะไวทย์ณาวิชัย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

1.1 ข้อค้นพบ

1) บทบาทผู้นำมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของโครงการฯ พบว่า ผู้นำหรือผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดชุมชน มีความตระหนัก เห็นความสำคัญของการทำงานด้านเด็กและเยาวชนที่ต้องการการทำงานอย่างตั้งใจจริงและต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ (แผนการพัฒนาเด็กถูกรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการดำเนินงานของ อบต.ดอนแก้ว) การจัดเตรียมความพร้อมของบุคลากรเพื่อให้มีองค์ความรู้ในการทำงานกับเด็กและเยาวชน การดำเนิน

แผนงาน โครงการ กิจกรรมที่เป็นการบูรณาการทั้งงานส่งเสริม ป้องกัน เฝ้าระวัง คัดกรอง และพัฒนา ศักยภาพเด็กและเยาวชนไปพร้อมกันและทั้งต่อเนื่องระยะยาว โดยที่แผนงาน โครงการ กิจกรรมต้องสอดคล้องกับวัยของเด็กและเยาวชน รวมไปถึงการนำภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ครอบคลุม และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้วย (จัดให้มี “เวทีกำกิด” ที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนความคิดของทุกคนในชุมชนปีละ 2-3 ครั้ง)

2) ความสำเร็จของการทำงานด้านเด็กและเยาวชน ต.ดอนแก้ว อีกประการที่พบ คือการทำงาน ในลักษณะเครือข่าย-สหวิชาชีพ ที่ทั้งสร้างและขยายอย่างต่อเนื่อง มีทั้งเครือข่ายภายในชุมชน (ชุมชนตำบลดอนแก้ว สภาเด็กและเยาวชนตำบลดอนแก้ว สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ.เชียงใหม่ ฯลฯ) และเครือข่ายนอกชุมชน (สท. สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ) และมีรูปแบบ การบริหารงานอย่างเป็นระบบ (แม่ข่าย-ลูกข่าย การบูรณาการงานเชิงพื้นที่หรือ ตามกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ หรือ ตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ฯลฯ) ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน ที่หมายถึงเด็กและเยาวชนที่ดีและมีคุณภาพของสังคมไทย

3) การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการฯ ระบบเฝ้าระวังและคัดกรองเด็กและเยาวชน (Child Protection Monitoring System : CPMS) ของตำบลดอนแก้ว เป็นการรวบรวมข้อมูลเด็กที่สัมพันธ์กับตำแหน่งเชิงพื้นที่ (ที่อยู่ บ้านเลขที่ ฯลฯ) ช่วยสื่อความหมายการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับเวลา (การเคลื่อนย้ายถิ่นของเด็ก ฯลฯ) สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การนำข้อมูลที่รวบรวมได้ดังกล่าวมาวิเคราะห์ ทำให้สามารถสรุป กลุ่มเป้าหมายการทำงานได้ชัดเจน (กลุ่มเด็กที่ตกในสถานการณ์เสี่ยงมาก เสี่ยงปานกลาง และเสี่ยงน้อย) ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการประยุกต์ใช้ได้ช่วยให้แผนเฝ้าระวังและคัดกรองเด็กและเยาวชน ตำบลดอนแก้ว ถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อประเด็นปัญหาของเด็กในชุมชนได้อย่างรัดกุมและทันต่อเวลา ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงข้อมูลด้านอื่น ๆ ของชุมชน (ข้อมูลผู้สูงอายุ คนพิการ ฯลฯ) เพื่อประโยชน์ในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในแต่ละช่วงวัยในชุมชนได้อีกด้วย

1.2 บทเรียนสำคัญ

การบรรลุเป้าหมายงานด้านเด็กและเยาวชนมีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญต่อการทำงาน ระดับพื้นที่ ที่หมายถึง การกระจายอำนาจโดยเฉพาะระดับปฏิบัติการ (ใกล้ชิดเด็กและชุมชน) ทั้งในเรื่องของ รูปแบบแผนงาน โครงการ กิจกรรม และวิธีปฏิบัติงาน เพื่อให้แนวทางการปฏิบัติสอดคล้องกับบริบทเด็กและ เยาวชนเป้าหมายในพื้นที่นั้น ๆ รวมไปถึงการลำดับความสำคัญของเป้าหมายดำเนินงาน และท้ายที่สุดคือ ความง่ายต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ ซึ่งสำคัญต่อความยั่งยืนของประเด็นเป้าหมายที่วางไว้ มากกว่าปัจจัยผลักดันหรือหนุนเสริมจากภายนอก ดังกรณีของ ตำบลดอนแก้ว

1.3 นวัตกรรม

แผนงานระบบเฝ้าระวังและคัดกรองเด็กและเยาวชน (Child Protection Monitoring System : CPMS) ของตำบลดอนแก้ว ที่เริ่มต้นจากการเก็บข้อมูลโดยอาศัยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

กระทั่งพัฒนาเป็นผังการทำงานระบบเฝ้าระวังฯ เชิงปฏิบัติการของชุมชนดอนแก้ว ที่กลายเป็น “แบบอย่าง” ของการทำงาน เฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กแก่ อบต. ไกล่เคียงอื่น ๆ และขยายผลสู่แบบอย่างระดับจังหวัด โดย อบต.ดอนแก้ว ใช้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเสมือน “เครื่องมือ” ในการเชื่อมสัมพันธ์กับเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ ด้วยการเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวให้กับภาคีเครือข่ายเพื่อ “ต่อยอด” งานเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมกว้างขวางขึ้น (ปัจจุบัน-ระดับจังหวัด (จ.เชียงใหม่) เช่น งานส่งต่อเด็กไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือเด็กตรงเป้าประสงค์และทันการณ์ การพัฒนางานผู้จัดการรายกรณีชุมชน เพื่อให้ครอบคลุมงานคุ้มครองและพัฒนาเด็กในทุกมิติ เชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชน ฯลฯ

นอกจากนี้ การนำข้อมูลจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์ที่ใช้ประโยชน์ ทำให้เกิด “นวัตกรรม” ของ 3 ศูนย์สำคัญ ซึ่งนำ “สุขภาวะ” ที่ดีมาสู่ชุมชนดอนแก้ว ได้แก่ 1) ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม 2) ศูนย์พัฒนาครอบครัวและชุมชน และ 3) ศูนย์ไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท กล่าวได้ว่าความสำเร็จจากการทำงานด้านเด็กและเยาวชนของ อบต.ดอนแก้ว ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชน ที่เกิดจากการตระหนักร่วมกันของทุกคนในชุมชนที่เห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัวและการดำรงอยู่อย่างสงบสุขในชุมชนร่วมกัน

2. ผลงาน “โครงการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในเด็กและเยาวชน” โดย สภาเด็กและเยาวชน จ.เชียงใหม่

2.1 ข้อค้นพบ

1) ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จโครงการฯ ที่พบ คือ ขั้นตอนการเตรียมการ ตลอดถึงโครงการฯ สิ้นสุดลง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องทีมงานที่มีความรับผิดชอบ การระดมสมองในทุกขั้นตอนของการเตรียมโครงการฯ เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมต่อการมีส่วนร่วมสร้างโครงการฯ การบริหารจัดการที่มีการแบ่งงาน หน้าที่รับผิดชอบชัดเจน มีการประเมินผลของโครงการฯ เป็นระยะ ๆ มีการทำรายงานด่วน ระดมสมองหาทางแก้ไข และมีแนวทางการดำเนินงานแก้ไขที่ชัดเจน รวมทั้งการประเมินผลสรุปครั้งสุดท้ายเมื่อโครงการฯ สิ้นสุดลง

2) ข้อค้นพบเรื่ององค์ประกอบสำคัญในการดำเนินการโครงการฯ คือ วิทยากรกระบวนการเสริมสร้างทักษะชีวิตเรื่องเพศสัมพันธ์ และกิจกรรมและระยะเวลาในการอบรมของโครงการฯ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ 2-4) ดังนั้น คุณสมบัติของวิทยากรกระบวนการควรเป็นกลุ่มเด็กในวัยใกล้เคียงที่มีอายุไม่แตกต่างกันมากนัก เพื่อประโยชน์เรื่องการสื่อสาร ความเข้าใจที่ตรงกัน รวมถึงความกล้าที่จะซักถามหรือเปิดเผยเมื่อมีข้อสงสัย ในส่วนของกิจกรรมและระยะเวลาในการอบรมพบว่า โครงการฯ ได้มีการเตรียมความพร้อมที่ดี โดยเวลาที่ใช้ (1 วัน) มีความเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมที่ต้องการถ่ายทอด รวมทั้งการจัดลำดับกิจกรรมที่เริ่มต้นด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้จักกันของผู้เข้ารับการอบรม การให้ความรู้ในหัวข้อ “สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อม” และความรู้การอนามัยเจริญพันธุ์ในหัวข้อ “วัยรุ่นกับการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะในร่างกาย” การให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมเกมแลกน้ำ กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติผ่าน

ละครเรื่อง “จินตนาการรัก...ผู้กำกับรุ่นเล็ก” และปิดท้ายด้วยการสร้างความตระหนักในคุณค่าของตนเอง โดยเชื่อมโยงกับการมีจิตอาสา

2.2 บทเรียนสำคัญ

รูปแบบการทำงานที่ให้อิสระกับเด็กและเยาวชน สร้างการมีส่วนร่วมจากการให้ความสำคัญของการระดมความคิดเห็นของทุกคนในทีมทำงาน จะนำมาซึ่งการเรียนรู้ สังสม และพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน แต่จากการสอบถาม การดำเนินโครงการฯ ดังกล่าวของสภาเด็กและเยาวชน จ.เชียงใหม่ ยังคงมีความจำเป็นต่อการมี “พี่เลี้ยง” หรือ “ที่ปรึกษา” ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ บทบาทที่เหมาะสมของ “พี่เลี้ยง” หรือ “ที่ปรึกษา” โดยเฉพาะบทบาทในลักษณะ “ผู้ใหญ่คิด เด็กปฏิบัติ” ซึ่งไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในความเป็นจริง รวมทั้งอาจนำมาซึ่งข้อขัดแย้งต่อกันได้

2.3 นวัตกรรม

จากการประเมินผลสำเร็จของโครงการฯ พบตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ เกิดเครือข่ายเด็กและเยาวชนในการป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อม ที่อาจช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวลงได้บ้าง นอกจากนี้ โครงการฯ ยังได้คำนึงถึงความต่อเนื่อง (เมื่อโครงการฯ สิ้นสุดลง) ด้วยการนำกิจกรรมโครงการฯ เข้าเป็นส่วนหนึ่งในวิชาสุขศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เป็นความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาซึ่งมีบทบาทโดยตรงต่อปัญหาดังกล่าว

3. ผลงาน “การอบรมเชิงปฏิบัติการการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่ติดเชื้อ ผู้ป่วยโรคเอดส์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์” โดย นางพรทิพย์ แท่งทอง ชมรมอาสาสมัครดูแลคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยเอดส์ ต.ปากพูน จ.นครศรีธรรมราช

3.1 ข้อค้นพบ

1) รูปแบบการทำงานที่ให้ความสำคัญทั้งกับ “พลังจิตอาสา” ด้วยการกระตุ้นจิตสำนึกร่วมของความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน เปิดใจเรียนรู้และเข้าใจกลุ่มคนเปราะบางในชุมชน (เชื่อมความสัมพันธ์ให้ชุมชนเกิดการยอมรับกลุ่มคนเปราะบางผ่านทางผู้นำชุมชน หรือ ผู้สูงอายุที่คนในชุมชนนับถือ) โดยมียุทธศาสตร์การทำงานที่ว่า “สังคมไม่ทอดทิ้งกัน สังคมเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม” เพื่อบรรลุเป้าหมายของทุกคนร่วมกันคือ ชุมชนสุขภาวะ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) กลุ่มคนเปราะบางด้วยการสร้างความตระหนักในคุณค่า ศักยภาพที่มีอยู่ (เกิดการรวมกลุ่มกัน มีแกนนำ และมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาหรือกลุ่มเสี่ยงในชุมชน (กลุ่มชาวประมง) ฯลฯ ส่งผลให้ต่างฝ่าย (ชุมชนและกลุ่มคนเปราะบาง) ต่างสามารถเกื้อกูลกันและกันได้ มีใช้กลุ่มคนเปราะบางมีสถานะตกเป็นภาระของชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว (โดยเฉพาะในด้านจิตใจ) นอกจากนี้ยังได้สร้างอาสาสมัครกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องเอดส์ นำความรู้ที่ตนมีไปขยายผลให้กับกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนที่เป็นการลดช่องว่างความสัมพันธ์ที่อาจไม่ติดต่อกันได้ในระยะยาว ความสำเร็จของชมรมอาสาสมัครกลุ่มนี้ ปรากฏให้เห็นนอกเหนือจากความถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันของคนในชุมชนที่มีมากขึ้น กลุ่มคนเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอดส์ได้รับการยอมรับ เป็นสมาชิก

กลุ่มหนึ่งของชุมชน มีความมั่นใจ ในศักยภาพและการยืนหยัด ต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มตน เป็นต้นแล้ว ที่ปรากฏเด่นชัดคือ จำนวนสมาชิกอาสาสมัครของชมรมเพิ่มมากขึ้น (จากสมาชิกเริ่มต้นเพียง 8 คน ปัจจุบันมีอาสาสมัครซึ่งเป็นคนในชุมชนมากกว่า 200 คน)

2) นอกเหนือจากการทำงานเชิงรุกในการสร้างความเข้าใจ สร้างความตระหนักใน “คุณค่า” ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังพบว่า มีความจำเป็นต่อการให้ความช่วยเหลือให้แก่กลุ่มคนเปราะบางในทุกมิติของชีวิตควบคู่กันไป ทั้งด้านเศรษฐกิจ (การฝึกอาชีพ การสนับสนุนงบประมาณประกอบอาชีพ รับผิดชอบรายได้เดือนละ 500 บาท จากเทศบาลตำบลปากพูน ฯลฯ) สุขภาพ (การเข้าถึงสิทธิการรักษาในหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ฯลฯ) และสังคม (ให้คำปรึกษารายครอบครัวของกลุ่มผู้เปราะบางผ่านกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน ฯลฯ) โดยการประสานงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายความช่วยเหลือทั้งในและนอกชุมชน

3.2 บทเรียนสำคัญ

ความสำเร็จของการทำงาน โดยเฉพาะการเริ่มจากพลังจิตอาสาจากผู้ติดเชื้อเอดส์ เป็นเรื่องที่ผลักดันค่อนข้างยาก ต้องใช้ความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงของสมาชิกชมรมอาสาสมัครฯ ดังนั้นการหนุนเสริมจากเครือข่ายภายนอก (หน่วยงานภาครัฐ และ องค์กรภาคเอกชน) โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการรวมตัวเป็นชมรม ยังเป็นสิ่งต้องการจำเป็น โดยเฉพาะการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ รวมไปถึงความต่อเนื่องของการสนับสนุน เพื่อให้ชมรมอาสาสมัครฯ สามารถยืนหยัดด้วยตนเองได้ในระยะยาว

3.3 นวัตกรรมที่เกิดขึ้น

เป็นตัวอย่างของการนำทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งเป็นทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชน (ความเป็นชุมชนเดียวกัน การมีจิตสำนึกร่วม การมีเป้าหมายร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูล การมีจิตอาสา การเคารพในความแตกต่าง การไม่เลือกปฏิบัติ ความสามัคคี ฯลฯ) โดยมีได้เริ่มจากวิถีคิดเชิงลบในแง่มุมมองของ “ความเป็นปัญหา” แต่เริ่มที่ “รากฐาน” ของ “ความเป็นชุมชน” ซึ่งสร้างพลังขับเคลื่อนได้มั่นคงและยั่งยืนกว่า สามารถแก้ปัญหหรือ “ต่อยอด” ความร่วมใจร่วมมือไปสู่การกระทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชุมชนได้เป็นผลสำเร็จ

4. ผลงาน “โครงการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (บ้านกลางผู้สูงอายุ)” โดย นายนคร กิติพลธนากร นายกเทศมนตรีเทศบาล ต.สูงเนิน อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

4.1 ข้อค้นพบ

ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน หรือ บ้านกลางผู้สูงอายุ เป็นการทำงานที่เน้นการแก้ปัญหาผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้ ขาดคนดูแล หรือ อยู่ตามลำพังในชุมชนของเทศบาล ต.สูงเนิน เป็นเสมือนหลักประกันความชราภาพที่ผู้สูงอายุจะได้รับการดูแล ช่วยเหลือจากคนในชุมชนเดียวกัน (Community Care) แนวคิดดังกล่าวยังช่วยให้ผู้สูงอายุยังคงใช้ชีวิตอยู่ใกล้ชีวิตครอบครัวและภายในชุมชน มีความอุ่นใจ ไม่รู้สึกแปลกแยกจากที่เป็นอยู่เดิม ชุมชนจึงเป็นเสมือนบ้านของผู้สูงอายุ (Community is home.) ปัจจัยความสำเร็จของโครงการฯ พบองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ดังนี้คือ

1) การใช้ทุนเดิมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการดำเนินโครงการฯ จึงไม่เป็นภาระงบประมาณที่เพิ่มขึ้นของเทศบาลตำบลสูงเนิน ทุนเดิมและทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น การใช้แนวคิดจิตอาสา หรือ

อาสาสมัครมาทำหน้าที่ “ผู้ดูแลผู้สูงอายุ” หรือการใช้อาคารสถานที่สาธารณะในชุมชนมาเป็น “ศูนย์ย่อย” ในชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น ซึ่งประโยชน์จากการใช้แนวคิดดังกล่าว มีทั้งความรวดเร็วหากต้องการดำเนินโครงการฯ และที่สำคัญกว่าคือ ความยั่งยืนของโครงการฯ อันเกิดจากปัจจัยการมีส่วนร่วมรับรู้ เข้าใจ หรือร่วมลงแรงของคนในชุมชน เป็นของชุมชน ที่กลับคืนประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน (Internal Benefit) เท่าเทียมกัน (ผู้สูงอายุทุกคนในชุมชนมีสิทธิใช้บริการ) ทั้งยังเอื้อต่อการพัฒนางานในมิติอื่น ๆ (สุขภาพ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ฯลฯ) ให้แก่ผู้สูงอายุหรือชุมชนของเทศบาลตำบลสูงเนิน อีกด้วย

2) รูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีแบบแผน แต่ให้อิสระต่อ “ศูนย์ย่อย” โดยมีหัวใจการดำเนินงานอยู่ที่ “2, 3, 5, 7” ซึ่งแสดงความหมายได้คือ

➤ 2 หมายถึง โครงสร้างหลักที่ประกอบด้วย ศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์ย่อย ในชุมชน โดยศูนย์อำนวยการกลางมีหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจต่าง ๆ ของศูนย์ย่อย ในขณะที่ศูนย์ย่อยที่กระจายอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านยังคงมีอิสระในการดำเนินแผนงาน โดยเฉพาะที่สอดคล้องกับบริบท ความต้องการของชุมชน/หมู่บ้านนั้น ๆ เพียงแต่ศูนย์ย่อยมีหน้าที่หลักในการปฏิบัติตามภารกิจให้ครบถ้วนทั้ง 5 ประการของ “บ้านกลางผู้สูงอายุ” การมีศูนย์ย่อยอยู่ “ชิดชุมชน” เช่นนี้ ยังมีส่วนช่วยต่อการ “เก็บตก” ผู้สูงอายุที่ยังไม่สามารถเข้าถึงการบริการที่จำเป็น ซึ่งหมายถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุโดยรวม

➤ 3 หมายถึง ผู้สูงอายุเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม แต่มุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้ ขาดคนดูแลหรืออยู่ตามลำพังในชุมชน

➤ 5 หมายถึง ภารกิจการให้บริการที่จัดให้ผู้สูงอายุ เช่น บริการรับฝากดูแลกลางวัน รับฝากดูแลชั่วคราว การส่งต่อ (กรณีผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาล หรือ ความช่วยเหลือที่ “บ้านกลางผู้สูงอายุ” ไม่สามารถให้บริการได้) เป็นต้น แต่เน้นให้การดูแลระยะยาว (Long-term Care) แก่กลุ่มเป้าหมายหลัก

➤ 7 หมายถึง การดูแลผู้สูงอายุครอบคลุมตลอด 7 วัน ที่เป็นการทำงานโดยยึดภารกิจเป็นหลัก กล่าวได้ว่า โครงสร้างการบริหารจัดการที่มีการวางแผน เป็นระบบชัดเจน ช่วยให้การปฏิบัติงานราบรื่น มีประสิทธิภาพทั้งต่อบุคคลากรผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่ บุคคลากรอาสาสมัคร และเกิดประสิทธิผลต่อผู้สูงอายุผู้ใช้บริการ ครอบครัว และชุมชน ตามเป้าหมายที่วางไว้

4.2 บทเรียนสำคัญ

ปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์จากโครงการนี้ของเทศบาลตำบลสูงเนินแล้วว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญที่สามารถแสดงบทบาทการดูแล คุ้มครองคนในชุมชนของตนได้เหมาะสมกว่าพิจารณาทั้งในส่วนที่เป็นหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายบัญญัติ และส่วนที่เป็นสถานะทางกายภาพซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด จากการดำเนินโครงการนี้ เทศบาลตำบลสูงเนินได้ปรับแผนงาน บุคคลากร ภารกิจ และวิธีปฏิบัติงาน เพื่อจัดสรรบุคคลากรจำนวนหนึ่งมาปฏิบัติงานในศูนย์อำนวยการกลาง (ผู้บริหาร อปท. เป็น ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการกลาง) “การปรับฐาน” ของเทศบาลตำบลสูงเนินเป็นการ

ปรับเปลี่ยนมุมมองความคิดในการจัดการเรื่องผู้สูงอายุในชุมชนใหม่ที่เป็นทั้ง “เจ้าภาพ เจ้าของ และเจ้ามือ” โดยมีหุ้นส่วนสำคัญคือ คนในชุมชน ในการสร้างความสำเร็จ

4.3 นวัตกรรม

ตัวแบบ (Model) การดูแลผู้สูงอายุของชุมชน เพื่อชุมชน และโดยชุมชนเอง (สอดคล้องกับบริบทพื้นที่นั้น ๆ) ซึ่งมีแนวคิดการดำเนินงานโดยใช้ทุนทางสังคม (Social Capital) มีเป้าหมาย และมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นระบบอย่างมีแบบแผน

5. ผลงาน “โครงการสร้างสำนักพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย” โดย นส.จิราภรณ์ ศรีภาพร รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโสภนกเต็น อ.พล จ.ขอนแก่น

5.1 ข้อค้นพบ

1) ความสำเร็จของโครงการนี้ สะท้อนให้เห็นว่า งานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเป็นงานที่ต้องการเวลาและความต่อเนื่อง การรวมตัวของกลุ่มเด็กและเยาวชนกล้าดีเริ่มต้นจากโครงการสร้างคุณภาพเด็กและเยาวชนของ อบต. โสภนกเต็น ทำให้เด็กเรียนรู้ สังคมประสบการณ์ต่อเนื่อง จากกิจกรรมหลากหลายในโครงการดังกล่าว แล้วขยับสู่การเรียนรู้กระบวนการสื่อสารทางสังคมจากโครงการละครปาฐนาฏ (ปลูกเร้าความรู้สึกร่วมได้ลึกซึ้ง) และเด็กมีความเติบโตทั้งปัญญา/ความคิด มีทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการรู้จักควบคุมอารมณ์ ศักยภาพที่เพิ่มขึ้นของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ปรากฏให้เห็นในโครงการสำนักพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย โดยเด็กเป็นผู้จุดประเด็นความเคลื่อนไหวให้ชุมชนเกิดความตระหนักต่อปัญหาสาธารณะที่ต้องการความร่วมมืออย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนของชุมชน ผ่านการแสดงละครที่ตนมีความรู้ความสามารถจากการเข้าร่วมในโครงการที่ผ่านมา ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาบ้านเกิดของเด็กได้สร้างการยอมรับจากผู้ใหญ่ในชุมชน ส่งผลให้เกิด “สัญญาใจพลเมือง” ที่เป็นจุดเริ่มต้นของสำนักพลเมืองในแนวทางประชาธิปไตย ด้วยการมีเวทีสาธารณะของชุมชนเพื่อหาทางออกต่อการแก้ปัญหาของทุกคนร่วมกัน ความภาคภูมิใจของกลุ่มเยาวชนกล้าดีจากการได้รับการยอมรับและยกย่องต่าง ๆ ตามมา (เป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นของ อ.พล เป็นวิทยากรที่เลี้ยงในค่ายอบรมทักษะชีวิตเยาวชนให้กับองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดภาคอีสาน ฯลฯ) ได้กลายเป็น “แรงใจ” สำคัญในการผลักดันศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้

2) สิ่งสำคัญอีกประการต่อพัฒนาการความสำเร็จของกลุ่มเด็กและเยาวชนกล้าดีคือ การมี “ผู้ใหญ่คิดดี” ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเด็ก ที่หมายถึง ทิศทางของชุมชน สังคมในอนาคตข้างหน้า ในกรณีนี้คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลโสภนกเต็น ที่ดำเนินงานพัฒนาด้านเด็กอย่างต่อเนื่อง และไปเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานเพื่อเปิดโอกาสต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้กว้างขวางขึ้น ทั้งในเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมไปถึงการให้คำปรึกษา แนะนำตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการต่าง ๆ และความต่อเนื่องในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพเด็ก นอกจากนี้ ในการทำงานด้านเด็ก เครือข่ายการทำงานที่ต้องให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วน

รวมเสมอ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนเอง (โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนของกลุ่มเด็กเป้าหมาย) ครอบครัว สถาบันการศึกษา วัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่

3) รูปแบบการทำงานที่มีการกำหนดเป้าหมายโครงการชัดเจน เปิดโอกาสต่อการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะโอกาสต่อการลงมือในภาคปฏิบัติจริง ให้อิสระต่อการทำงานของเด็กซึ่งเป็นการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นของการทำงาน มีการประเมินผลอย่างเป็นขั้นตอนทั้งก่อนดำเนินโครงการ ระหว่างการดำเนินโครงการ (เพื่อปรับเปลี่ยนแผนการทำงาน กรณีที่พบปัญหา) และหลังการดำเนินโครงการ รวมทั้งการมี “ผู้ใหญ่” ที่เข้าใจ คอยเสริมกำลัง และแนะนำแนวทางเพื่อให้เด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเองได้ เหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนได้ในความเป็นจริงและมีความยั่งยืนกว่า (เด็กในกลุ่มเยาวชนกล้าดีได้นำทักษะการทำงานแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการแก้ปัญหาความสะอาดของโรงเรียน โดยสร้างข้อตกลงร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเรียน ฯลฯ)

5.2 บทเรียนสำคัญ

การแก้ปัญหาสาธารณะของชุมชน อาจริเริ่มขึ้นได้จากเด็กและเยาวชน ทั้งยังกลับเป็นข้อดีจากการมีส่วนร่วมรับรู้ เข้าใจ และร่วมแก้ปัญหาของชุมชนบ้านเกิดที่เป็นการสังสม “ทุนทางสังคม” ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก (ความรักและห่วงแหนบ้านเกิด มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม ฯลฯ) การให้โอกาสต่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานการณ์จริงเช่นนี้ต่อเด็ก จะเป็น “ทุนความรู้ ประสบการณ์” ที่ยั่งยืนกว่าการศึกษาแต่เพียงในหนังสือแบบเรียนและสามารถคาดหวังได้ว่า เด็กและเยาวชนที่มีโอกาสดังกล่าว จะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของชุมชน สังคมส่วนรวม

5.3 นวัตกรรม

การนำเอาสื่อละครปาฐนาฎ ที่เป็นศิลปะการแสดงเฉพาะ ต้องศึกษาหาความรู้และฝึกฝนเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ นำไปสื่อสารเพื่อสร้างผลกระทบต่อจิตใจผู้คนในชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาที่เป็นของทุกคนในชุมชนร่วมกัน ได้ตามเป้าหมายนั้น ถือเป็นนวัตกรรมที่สะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่น ตั้งใจของกลุ่มเด็กและเยาวชนกล้าดีได้เป็นอย่างดี (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การถอดบทเรียน ข้อค้นพบ บทเรียนสำคัญ นวัตกรรม ผลงานด้านวิชาการจากผลงานที่มีความเป็นเลิศ (Good Practice)

ลำดับที่	โครงการ	บทเรียนสำคัญ
1	โครงการการเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กตำบลดอนแก้ว อ.บต.ดอนแก้ว อ.แม่วิม เชียงใหม่	<ul style="list-style-type: none"> - เวทีกำคิด - ให้ความรู้ - ระบบเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็ก (GIS) - จัดกิจกรรมสำหรับเด็ก - ขยายผลกับเครือข่าย - เสนอผู้บริหาร - นำการเฝ้าระวังและคุ้มครองเด็กบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาเด็กของ อ.บต. ดอนแก้ว
2	โครงการสร้างคุณภาพเด็กและเยาวชนวัยใสใจทำดี : Teen To Be Good	TA – TN - TK

ลำดับที่	โครงการ	บทเรียนสำคัญ
3	โครงการส่งเสริมทักษะชีวิตเด็กและเยาวชนจังหวัดตรัง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดตรัง	- เครือข่ายเด็กและเยาวชน “คนดีศรีเมื่อตรัง”
4	โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเยาวชนสภาเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น	- โครงการค่ายแกนนำคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน (หลักสูตรผู้นำกิจกรรม) - โครงการบูรณาการสานสายใยวิถีไทย วิถีชุมชน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (3 ปี)
5	โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเยาวชนสภาเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่	- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแกนนำเด็กและเยาวชน - โครงการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม
6	โครงการการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ เด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเอชไอวี/เอดส์ เพื่อลดการตีตรา อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและเท่าเทียมโดย เครือข่ายคนทำงานด้านเอดส์จังหวัดราชบุรี	- นำมาตรฐานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสเป็นเครื่องมือเทียบเคียง
7	โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบปัญหาเอดส์ โดย ชมรมอาสาสมัครดูแลคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยเอดส์เอดส์ ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช	- นำมาตรฐานมาใช้
8	โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัวอย่างบูรณาการและมีส่วนร่วม กลุ่มสะเดาหวาน (องค์กรสวัสดิการชุมชน)	- มีกิจกรรมบูรณาการ 3 กิจกรรม 1. อบรมการสร้างคุณค่าให้กับตนเองสำหรับผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ 2. อบรมการสื่อสารระหว่างพ่อ แม่ ผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมภาวะทางเพศในเยาวชน 3. อบรมแกนนำเยาวชนกลุ่มสะเดาหวานที่ได้รับผลกระทบและมีภาวะเสี่ยง
9	โครงการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (บ้านกลางของผู้สูงอายุ) เทศบาลตำบลสูงเนิน อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา	- ใช้องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน โดยใช้ตัวเลข 2 3 5 7 2 หมายถึง โครงสร้างหลัก 2 ส่วนประกอบด้วย 1) ศูนย์อำนวยการกลาง มีหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ย่อยในชุมชน 2) ศูนย์ย่อยในชุมชน มีหน้าที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุทั้ง 5 ภารกิจ ตั้งกระจายอยู่ใน

ลำดับที่	โครงการ	บทเรียนสำคัญ
		<p>ชุมชนหรือทุกหมู่บ้าน</p> <p>3 หมายถึง ผู้สูงอายุทั้ง 3 กลุ่ม เน้นกลุ่ม 3 ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ในการทำกิจวัตรประจำวันและต้องอาศัยผู้อื่นคอยดูแลหรือทำแทนให้</p> <p>5 ภารกิจ 5 ประเภทที่บ้านกลางจัดให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ให้การดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และไม่มีใครดูแล 2. ให้บริการรับฝากดูแลกลางวัน สำหรับผู้สูงอายุที่บุตรหลานออกไปทำงานนอกบ้าน 3. ให้บริการรับฝากดูแลชั่วคราว สำหรับผู้สูงอายุที่บุตรหลานต้องไปทำธุระต่างถิ่นหลาย ๆ วัน 4. จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุ 5. ให้การดูแลคุ้มครอง ช่วยเหลือเรื่องต่าง ๆ ตามที่ผู้สูงอายุติดต่อมา <p>7 หมายถึง การจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับบริการอย่างครอบคลุมตลอดเวลา และมีการจัดเวรดูแลผู้สูงอายุครบ 7 วันตลอดทุกสัปดาห์</p>
10	โครงการส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยเทศบาลตำบลไชยมงคล จังหวัดนครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการต่อเนื่องจากปี 2555 โครงการสร้างคุณภาพเด็กและเยาวชน ปี 2555 - โครงการ ปี 2556 เป็นโครงการต่อเนื่องมีการทำกิจกรรมถ่ายทอดอาชีพและสืบสานภูมิปัญญา (กิจกรรมผัดหมี่โคราช) - ทำกิจกรรมการทำไข่เค็มโดยใช้ดินจอมปลวก - ทำกิจกรรมการทำขนมกล้วย
11	โครงการสร้างสำนักพลเมืองเสริมสร้างประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น อ.พล จังหวัดขอนแก่น	<ul style="list-style-type: none"> - ทำ “สัญญาใจพลเมือง” หรือข้อตกลงพลเมือง ซึ่งทุกฝ่ายร่วมลงนามประกาศใช้ร่วมกันทั้งตำบล/ประเพณีผลหลังดำเนินการโดย 1. พัฒนาเด็ก เยาวชน และกลุ่มเตรียมความพร้อมของทีม/แกนนำ/กลุ่ม 2. สร้างความรู้ ความเข้าใจกับเครือข่ายและองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3. ปฏิบัติการสร้างจิตสำนึกพลเมืองและสัญญาใจพลเมือง (MOU)

สรุปการสังเคราะห์บทเรียนผลงานที่มีความเป็นเลิศ (Good Practice) เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการสังเคราะห์ผลงานที่มีความเป็นเลิศ (Good Practice) ขององค์กรภาคีเครือข่ายทั้ง 5 โครงการข้างต้น สามารถสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านเด็กและเยาวชน ผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้สูงอายุได้ดังนี้

นโยบายด้านเด็กและเยาวชน

- บูรณาการการทำงานด้านเด็กและเยาวชนทั้งงานส่งเสริม ป้องกัน เฝ้าระวัง คุ้มครอง และพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน รวมทั้งวางมาตรการเรื่องรูปแบบการทำงานที่เปิดโอกาสต่อกรรมมีส่วนร่วมอย่างอิสระและเน้นประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงของเด็ก ตลอดไปถึงความต่อเนื่องของการทำงานในระยะยาว
- ส่งเสริมการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการทำงานระดับพื้นที่
- สนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำงานด้านเด็กและเยาวชน ในการจัดระบบประสานส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างเครือข่าย โดยเชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายหลักที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชนเอง (โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนของกลุ่มเด็กเป้าหมาย) ครอบครัว สถาบันการศึกษา วัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่
- ส่งเสริมการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) มาใช้ในการทำงานด้านเด็กในทุกมิติ ทั้งงานส่งเสริม ป้องกัน เฝ้าระวัง คุ้มครอง และงานพัฒนาศักยภาพ
- สนับสนุนการทำงานในระบบ “เครือข่ายที่เลี้ยง” ให้กับองค์กรเด็ก

นโยบายด้านผู้ติดเชื้อเอชไอวี

- พัฒนาแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) มาใช้ในการทำงานกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

- สร้างระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (Community Care) โดยใช้ฐานจากแนวคิดทุนทางสังคม